

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**İRAN VE TÜRKİYE GELENEKSEL KONUT MİMARİLERİNİN
İŞLEVSELLİK VE ESNEKLİK ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI**

Hanieh GOLIRAD

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2022

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**İRAN VE TÜRKİYE GELENEKSEL KONUT MİMARİLERİNİN
İŞLEVSELLİK VE ESNEKLİK ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI**

Hanieh GOLIRAD

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2022

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İRAN VE TÜRKİYE GELENEKSEL KONUT MİMARİLERİNİN
İŞLEVSELLİK VE ESNEKLİK ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI**

Hanieh GOLIRAD

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez/...../2022 tarihinde jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim BAKIR (Danışman)

Doç. Dr. Seda ŞİMŞEK TOLACI

Dr. Öğretim Üyesi Serkan KILIÇ

ÖZET

İRAN VE TÜRKİYE GELENEKSEL KONUT MİMARİLERİNİN İŞLEVSELLİK VE ESNEKLİK ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI

Hanieh GOLIRAD

Yüksek Lisans, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi İbrahim BAKIR

Eylül 2022; 106 sayfa

Teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak sosyo-kültürel yaşamın hızlı bir şekilde değişmesi, yaşam koşullarının zaman içinde farklılaşması, kullanıcı özelliklerinin çeşitlenmesi, aile kapasitesi değişmesi, konut ile mekânın ve hatta konut içinde gelişen eylemlerin de farklılaşmasına neden olmuştur. İhtiyaçlar arttıkça veya farklılaştıkça, konutun yetersiz kalmaması, değişime uyum sağladığı, sabit kalmaması ve kullanıcı memnuniyetini sağlaması beklenmektedir. Konutun yaşam sürecinde gelişen tüm eylemlere uyum sağlayabilmesi mimarlıkta esneklik ve uyarlanabilirlik kriter çerçevesinde mümkün olmaktadır. Ki bu noktada mekânsal esneklik açısından bu standartların konutlara uyarlanması gerekmektedir.

Esneklik genellikle nesneleri değiştirme yeteneği olarak adlandırılmaktadır. Mimari tasarımda, özellikle konut tasarımında "esneklik" terimi, uzun ve karmaşık yaşamlar yaşayan kullanıcıların yeni koşullara, ihtiyaçlara ve uygulamalara uyum sağlamak için insan yapımı mekanların mekânsal esnekliğini ve düzenlenmesini ifade etmektedir. Tüm yapılar, uygulama parametrelerinin büyük ölçüde değiştiği uzun ve karmaşık bir yaşam döngüsüne sahiptir. Genellikle kalıcı siteler üzerine inşa edilirler, ancak diğer binalar eklendikçe veya değiştirildikçe çevreleri sürekli değişmektedir. Çevrenin işlevsel kalıplarını değiştirerek kullanıcıların değişen taleplerine uyum sağlamaya çalışır. Mekansal esneklik, mekanın işlevsel verimliliği dikkate alınmadan tartışılmaz. Esnek mimari, binaları yaşam döngülerindeki değişikliklere kolayca uyum sağlayabilecek şekilde tasarlamak anlamına gelmektedir. Bu tür tasarımlar daha uzun süre kullanılabilir, mekan kullanıcılarının kullanım amacına daha uygundur ve kullanıcının deneyimi ve müdahalesi ile tutarlıdır. Ayrıca daha ekonomik olmak ziyade teknolojik yeniliğin avantajlarından kolayca yararlanır. Ekolojik sürdürülebilirlik esneklik ihtiyacı, sadece elverişli koşullar ve olanaklardan değil, aynı zamanda ekonomik verimlilik ve ihtiyaçlardan da kaynaklanmaktadır.

Yoğun bir tarihi birikimden beslenen ve güçlü bir kültürel zenginliğin ürünü olan İran ve Türkiye konut mimarisinde, esneklik kavramı kapsamında yapılan tüm araştırmalarda her iki ülkede geleneksel Türk ve İran konutu bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Geleneksel konutlar kullanıcı ihtiyaçları, çevresel faktörler, coğrafi ve iklimsel veri, ekonomik ve politik koşullar gibi pek çok faktör çerçevesinde şekillenmektedir. Geleneksel konutlar barınma temel gereksinimini karşılarken fonksiyonel ve estetik mekanların oluşumu ile geliştirilmektedir. Kullanıcıların yaşam biçimleri, alışkanlıkları ve tercihleri, konut tasarımında işlevin ve estetiğin kullanıcı ihtiyaçlarını göz önüne alarak oluşturulması geleneksel konutların belirgin özelliklerinden olarak bilinmektedir.

Medeniyetlerin beşiği olan İran ve Anadolu, değişik coğrafi koşulları, özgün kültürel çevreleri ve yarattıkları eserler ile, bölgelerin mimarisinde özel bir yere sahip olmuşlardır. Doğal şartlar ile kültürel birikimler çizgisinde gerçekleşen geleneksel konut mimarisi, yaşayanların tüm gereksinimlerini yanıtlamak amacıyla geliştirilerek yüzyıllar boyunca hayatına devam edebilmiştir. İki bölgenin birbirine yakın sosyo-kültürel yapıları, komşuluk ve yakın iklimsel özellikleri nedeniyle, çalışma kapsamında karşılaştırılmalı yöntem kullanılmış olup ayrıntılı bir tarihsel, betimsel-analitik yöntem kullanılarak makaleler ve geçerli belgesel çalışmaların kuramsal yaklaşım ve içerik analizi metod ile iki ülkenin çeşitli yörelerinden seçilen tescilli geleneksel Türk ve İran örnek konut mimarlığın iç ve dış mekânsal organizasyonu planlar üzerinde esneklik performansı incelenmesi ve iki ülkenin bu konuda ortak ve değişken özelliklerin ortaya konulması tezin amacı olarak belirlenmektedir. Çalışmada seçilen geleneksel konut örneklerde mekânsal organizasyon açısından, esnekliğin sadece planlar üzerinde, mekanların gelişebilme ve büyüyebilmesi ya da mekanların özelleştirilmesi ve birden fazla fonksiyona cevap verebilme kabiliyeti çerçevesinde incelenmektedir.

Tez kapsamında yapılan incelenmeler sonucunda her iki ülkedeki geleneksel konut örneklerin plan araştırmalarında en çok öne çıkan sonuç, planların mekan organizasyon açısından mekan için belirli bir kullanım tanımlamaktan kaçınmalarıdır. Modern anlamda plana belirli bir işlev yüklenmesi yapılmamaktadır. İki ülkede de tasarım sürecinde planın tasarımında gelişme yeteneğinin göz önünde bulundurulması ve yukarıda da bahsedildiği gibi her mekan için olası değişiklikleri önceden tahmin etmek, mekanı daha esnek hale getirmeye yardımcı olabilir, ki bu özellik araştırmada yapılan değerlendirilmeler sonucunda, her iki ülke arasında konut esnek tasarım üzerinde orta özellik olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'nin doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinde geleneksel konutların plan aşaması açısından büyük benzerlikler gösterdiği, ancak batıya doğru gidildikçe iç Anadolu'dan Ege bölgelerine doğru kaydıkcâ hala geleneksel konutların iç mekan düzeltmesinde her hangi bir değişiklik gözlenmediği, yer düzeninin daha çok kullanıldığı tespitinin yana, konutların mekan organizasyon değiştiği sonucuna varılmıştır. Diğer yandan İran ise soğuk ve sıcak iklimi, merkezi ve batı yöresinde yer alan geleneksel konutların birbirine yakın sosyo-kültürel yapılara sahip olan yerler ve iklim bölgeleri tespit edilmiştir. Bu yapıların özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu'da Mardin, Diyarbakır ve Şanlıurfa, İran'da ise İsfahan, Kaşan, Kirman ve Yazd gibi kentlerde konut örneklerin genel karakteristiğinin ve plan üzerinden mekânsal olarak esneklik açısından ortak özelliklere rastlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Esneklik, İran geleneksel konut mimarisi, İşlevsellik, Türkiye geleneksel konut mimarisi

JÜRİ: Dr. Öğretim Üyesi İbrahim BAKIR

Doç. Dr. Seda ŞİMŞEK TOLACI

Dr. Öğretim Üyesi Serkan KILIÇ

ABSTRACT

COMPARISON OF IRAN AND TURKEY TRADITIONAL HOUSING ARCHITECTURES ON FUNCTIONALITY AND FLEXIBILITY

Hanieh GOLIRAD

MSc Thesis, Architecture

Supervisor: Asst. Prof. Dr. İbrahim BAKIR

September 2022; 106 pages

In parallel with technological and economic developments, the rapid change of socio-cultural life, the differentiation of living conditions over time, the diversification of user characteristics, the change of family capacity have led to the differentiation of housing and space and even the actions that develop within the house. As the needs increase or differentiate, it is expected that the house will not be inadequate, keep up with the changes, remain stable against the changes and provide user satisfaction. It is possible for the house to adapt to all the actions that develop in the life process, within the framework of flexibility and adaptability in architecture. At this point, these criteria are to be adapted to the housing in terms of spatial flexibility.

Flexibility is often referred to as the ability to change objects. It can be said that the term "resilience" in architectural and environmental design, especially in residential design, refers to the spatial flexibility and organization of man-made space, modifying it to meet new conditions, needs and applications of users. Buildings have a long and complex life cycle in which application parameters vary greatly. They are usually built on permanent sites, but their environment is constantly changing as other buildings expand or are replaced. It tries to apply it by changing the functional pattern of the environment according to the changing demands and needs of the audience. Spatial flexibility cannot be discussed without considering the functional efficiency of a space because it works in two opposite directions, from functionalist to functional, depending on the method and degree of impact on the space. The real question in dealing with this contradiction is to what extent it is better for a space to accompany change.

Flexible architecture involves designing buildings in a way that fits their life cycle and can easily respond to change. The advantages of such an approach in design are significant. Such a design can be used for a longer time and is more suitable for the intended use of the space users and corresponds to the user experience and intervention. It also easily enjoys the benefits of technical innovations, is more economical and more economical. Ecological sustainability the need for flexibility arises not only from favorable conditions and possibilities, but also from economy and need.

In both countries, Iran and Turkey, which are the cradle of civilizations, traditional Turkish and Iranian housing in both countries is of great importance in all researches conducted within the scope of the concept of flexibility in housing architects. Traditional houses are shaped by many factors such as user needs, environmental factors, geographical and climatic data, economic and political conditions. While traditional houses meet the basic needs of shelter, they are developed with the formation of functional and aesthetic spaces.

The lifestyles, habits and preferences of the users, and the creation of function and aesthetics in housing design by taking into account the user's needs are known as the distinctive features of traditional residences.

Iran and Anatolia, the cradle of civilizations, had a special place in the architecture of the regions with their different geographical conditions, unique cultural environments and the works they made. Traditional residential architecture products, realized in line with natural conditions and cultural accumulations, have been developed to meet all the needs of the residents and have been able to continue their lives for centuries. Due to the close socio-cultural structures, neighborhood and close climatic characteristics of the two regions, a comparative method has been used within the scope of the study, and the articles and valid documentary studies selected from various regions of the two countries by using a detailed historical, descriptive-analytical method are traditionally registered with the theoretical approach and content analysis method. The aim of the thesis is to examine the flexibility performance on the interior and exterior spatial organization plans of Turkish and Iranian exemplary residential architecture and to reveal the common and variable characteristics of the two countries in this regard. In the selected traditional housing examples, in terms of spatial organization, flexibility is examined within the framework of the ability to develop and grow only on the plans, or the privatization of the spaces and the ability to respond to more than one function.

As a result of the examinations made within the scope of the thesis, the most prominent result in the plan research of the traditional house examples in both countries is that the plans avoid defining a specific use for the space in terms of space organization. In the modern sense, a specific function is not assigned to the plan. Considering the ability to evolve in the design of the plan during the design process in both countries and anticipating possible changes for each space, as mentioned above, can help make the space more flexible. Described as medium, in the eastern and southeastern Anatolian regions of Turkey, traditional houses show great similarities in terms of plan stage, but as one moves towards the west from the inner Anatolian to the aegean regions, there is still no change in the interior space correction of the traditional houses, and the ground level is used more shallow has been reached. On the other hand, in Iran, places with cold and hot climate, socio-cultural structures close to each other and climatic regions of traditional houses located in the central and western regions have been determined. Common features of these buildings were found in terms of the general characteristics of the housing examples and spatial flexibility over the plan, especially in cities such as Mardin, Diyarbakır and Şanlıurfa in eastern and southeastern Anatolia, and İsfahan, Kaşan, Kirman and Yazd in Iran.

KEYWORDS: Flexibility, Iranian traditional houses architecture, Functionality, Turkish traditional houses architecture.

COMMITTEE: Asst. Prof. Dr. İbrahim BAKIR

Assoc. Prof. Dr. Seda ŞİMŞEK TOLACI

Asst. Prof. Dr. Serkan KILIÇ

ÖNSÖZ

Zengin kültür ve çok eski tarihe sahip komşu iki ülke, İran ve Türkiye, mimarlık alanında benzerlikleri var olduğu iddiasını dayanan tez çalışması her iki ülkenin konut mimari tasarım üzerinde esneklik ve işlevselliği karşılaştırmalı olarak ele alarak ortak ve farklı yönlerini ortaya koymuştur.

Tez çalışması süresince önerileri ile tezin şekillenmesinde yardımcı olan danışmanım değerli Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAKIR'a, desteği ve sabrı için ve Hayatım boyunca daima yanımda olan, desteklerini eksik etmeyen annem Zahra NİAZİ'e, babam Majid GOLIRAD'e ve kardeşim Danial GOLIRAD'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
AKADEMİK BEYAN	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK TARAMASI	4
2.1. Barınma ve Konut Kavramı	4
2.2. Geleneksel Konut Kavramı	6
2.3. Mimari Tasarımında Esneklik Tanıtımı	7
2.4. Mimari Tasarımında İşlevsellik Tanıtımı	9
2.5. Konutta Esneklik ve İşlevsellik	9
3. MATERYAL VE METOD	20
3.1. Geleneksel İran Konut Mimari Tanıtımı	20
3.2. Geleneksel Türkiye Konut Mimari Tanıtımı	34
3.3. Geleneksel Konutlardan Yararlanarak Uluslararası Konutn Mimari Örneklerin	43
3.3.1. Berlin-Kreuzberg'deki Muskauer Strabe No. 33 Konut Binası Örneği	43
3.3.2. Utrecht- Hollanda'daki Rietveld Schröder Evi	43
3.3.3. Rotterdam- Hollanda 'daki Vroesenlaan Konut Binası Örneği	44
3.3.4. Sviçredeki Überbauung Neuwil Konut Bina Örneği	44
3.3.5. Frankfurttakı Brandeofen Konut Binası	45
4. BULGULAR	47
4.1. İran ve Türkiye Geleneksel Konut Mimari Üzerind Esneklik ve İşlevsellik Bağlamında İrdelenmesi	47
4.1.1. İran Geleneksel Konutların Esneklik ve İşlevsellik Açısından Seçilmiş Örnekler Üzerinde İrdelenmesi	47
4.1.2. Türkiye Geleneksel Konutların Esneklik ve İşlevsellik Açısından Seçilmiş Örnekler Üzerinde İrdelenmesi	65
5. TARTIŞMA	86
6. SONUÇLAR	91
7. KAYNAKLAR	98
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İran ve Türkiye Geleneksel Konut Mimarilerinin İşlevsellik ve Esneklik Üzerinden Karşılaştırması” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

30/09/2022

Hanieh Golirad

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Birden fazla işlev için alan kullanma (Seyed khamoshi 2018)	12
Şekil 2.2. Mekan değişkenliği (Seyed khamoshi 2018)	12
Şekil 2.3. Qazvini evinin ev planı, büyük ölçekte İran esnekliğinin bir örneği (Anonim 2)	13
Şekil 2.4. İran Türkmen Sahra yurt fotoğrafı (Anonim 1); b) Çadır ve odanın içindeki elemanların fonksiyonları (1-Çok amaçlı orta alan, 2-Oturma yeri, 3-Yüklük ve dolap, 4-Ocak, 5- Ortak alan (Bektaş 2007)	18
Şekil 3.1. İran iklim bölgeleri (Anonim 4)	21
Şekil 3.2. Assur sarayı- birinci yy. Partlar dönemi (Memariyan 2008)	23
Şekil 3.3. İran-Gilan'da bir dışa dönük geleneksel konut örneği (Memariyan 2008)	23
Şekil 3.4. Mortaz evinin zemin kat giriş bölümleri (Haji Qassemi 2005)	25
Şekil 3.5. Haştiden bir kesit ve sekizgen modülleri (Pirniya 2005)	26
Şekil 3.6. a) Yazd'de Dovlat abad bahçesinin Haşti görünümü (Anonim 5); b) Haşti'nin birden fazla eve geçiş sağladığı özelliğinin örneği (Naderi Azad 2001)	26
Şekil 3.7. Geleneksel evlerde dalan görselleri (Anonim 6)	27
Şekil 3.8. Tebriz, Homazad evi'nden doderi örneğin plan şeması (Anonim 7)	27
Şekil 3.9. Tebriz, Kahnemui evi 'inden sedari örneğin plan şeması (Anonim 8)	28
Şekil 3.10. Tebriz, Faker evi'nden pencderi oda örneğin plan şeması (Anonim 9)	28
Şekil 3.11. Part dönemi merkezi hayat ve eyvan kullanımı, Sistan - Hace Dağı (Kuhe Haje), MS.1.yy (Memarian 2007)	29
Şekil 3.12. Üç eyvanlı El Hezra (Hatra) sarayı, Musul-Irak, M.S.123, Roma, Yunan ve İran mimari etkisinde Aşkaniler döneminde Part mimari örneği (Memarian 2007)	30
Şekil 3.13. Firuzabad sarayı, MS.224 (Kateb 2005)	30
Şekil 3.14. Yazlık ve kışlık odalar ve talar kesiti (Kateb 2005)	31
Şekil 3.15. Kazvin Ovası, Zage Tepesi kazılarında çıkan dört grup insan için kullanılan dört hayatlı ev tipi, MÖ.6500 (Memarian 2007)	32

Şekil 3.16. Hayatlı dört eyvanlı Assur sarayı, MS. 1. Yy- Kuzey Irak (Memarian 2007)	33
Şekil 3.17. Eyvan, revak, sofa, şarmi ve mehtabi gibi yarı açık mekanların İran geleneksel evlerinde kullanım şekilleri ve hayat ile ilişkisinin şematik gösterimi (Anonim 10)	33
Şekil 3.18. a) Berlin-Kreuzberg konut binanın cephe görünüşü; b) Binanın zemin kat planı (Anonim 15)	43
Şekil 3.19. a) Utrecht- Hollanda'daki Rietveld Schröder evin kat planı; b) Binanın ana görünüşü (Anonim 16)	44
Şekil 3.20. a) Rotterdam- Hollanda'daki Vroesenlaan konutun yandan görünüşü; b) Binanın sınıf planları (Hasgul 2018)	44
Şekil 3.21. a) Uberbauung Neuwil konut binanın cepheden görünüşü; b) binanın kat planları (Anonim 17)	45
Şekil 3.22. Uberbauung Neuwil konut binanın iç görünüşü (Anonim 18)	45
Şekil 3.23. a) Frankfurttaki Brandeofen konut binanın ana cephe görünüşü; b) binanın kat planları (Anonim 19)	46
Şekil 4.1. Tebriz şehrinde Emir Nizam evinin ana cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 20)	48
Şekil 4.2. Gedeki evinin ana cephesi ve Gedeki evinin plan şeması (Anonim 21)	49
Şekil 4.3. Genceizade evinin ana cephesi ve binanın Planı görselleri (Anonim 2)	50
Şekil 4.4. Girami evinin kuzey cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 23)	50
Şekil 4.5. Mihriban evinin ana cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 24)	51
Şekil 4.6. Gülşen evinin ana cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 25)	52
Şekil 4.7. Yazd geleneksel Lariha evin plan şeması ve evin mekanlar arası ilişkiler Şeması (Parvaresh 2018)	53
Şekil 4.8. Yazd geleneksel Lariha evin 3d modellemesi (Anonim 26)	53
Şekil 4.9. Geleneksel İran konutlarda odaların işlevsellik açısından çeşitlendirilmesinin paln üzerinde göstergesi (Nabimeybodi 2016)	53
Şekil 4.10. Yazd Lariha evinin shekam_boride odasında çok işlevsel alan göstergesi (Nabimeybodi 2016)	54

Şekil 4.11. Yazd Lariha evinin shekam-boride odasının çok işlevsellik göstergesi (Nabimeybodi 2016)	54
Şekil 4.12. Yazd Lariha evinin göbek odasında uyarlanabilir alan şeması (Nabimeybodi 2016)	55
Şekil 4.13. İran-Kaşan'da Al Yasin tarihi evin avlusu (Anonim 27)	56
Şekil 4.14. a) İran-Kaşan'da Al Yasin tarihi evinin iç görünümü (Anonim 28); b) Al Yasin Tarihi evin planı (Anonim 29)	56
Şekil 4.15. İran-Kaşan'da Al Yasin tarihi evinin dış görünümü (Anonim 30)	57
Şekil 4.16. a) İran-Kaşan, İsfahanlılar evinin plan ve kesime; b) İran-Kaşan, İsfahanlılar evinin dış görünümü (Anonim 31)	57
Şekil 4.17. Kashan'da Ameriler evinin dış görünümü (Anonim 32)	58
Şekil 4.18. Kashan'da Ameriler evinin iç görünümü (Anonim 33)	59
Şekil 4.19. Kashan'da Ameriler evinin dış görünümü (Anonim 34)	59
Şekil 4.20. a) Tabatabai evinin kat planları (Anonim 35); b) Tabatabai evinin izometrisi (Anonim 35)	59
Şekil 4.21. Tabatabai evinin dış görünümü (Anonim 36)	60
Şekil 4.22. Tabatabai evinin iç görünümü (Anonim 37)	60
Şekil 4.23. a) Burujerdi evinin kat planı (Anonim 38); b) Burujerdi evinin izometrisi; (Anonim 38)	61
Şekil 4.24. a) Amini geleneksel ev (Anonim 39); b) Amini geleneksel evin kat planları (Anonim 39)	62
Şekil 4.25. Amini Tarihi evin hamamı (Anonim 40)	62
Şekil 4.26. a) Kulbadi evin görünümü (Anonim 41); b) Hayat esnekliği İran'ın kuzey mimarisinde görünüşü (Hasanpour 2014)	63
Şekil 4.27. Gilan Kırsal Miras Müzesi bölgesindeki Sadeghi geleneksel konut görünümü (Anonim 42)	63
Şekil 4.28. İranın geleneksel kuzey evlerinde Gholamgard örneği (Hasanpour 2014)	64
Şekil4.29. Köksal Seymen evinin kuzey ve batı cephe görüntüleri,	

kuzey cephe ve İkinci kat planları (Akdeniz 1994)	67
Şekil 4.30. Eski Askerlik şubesi binası cephe ve plan çizimleri, Çarşı mahallesi Hürriyet caddesi Artvin (Kabaoğlu 2001)	69
Şekil 4.31. Çamlıhemşin Veliahmetoğlu konağı, Rize (Okman 2007)	70
Şekil 4.32. Konakönü'nde tescilli bir ev (Koruma imar planı araştırma ve açıklama raporu 2007)	70
Şekil 4.33. Fuat Ersöz evi (Artvin kültür evi) cephe kesit ve plan çizimleri (Kabaoğlu 2001)	71
Şekil 4.34. Sipahioğlu konağı ön cephe görünümü (Anonim 43)	72
Şekil 4.35. a) Asmazlar konağı ön cephe görünümü (Anonim 44); b) Asmazlar konağı üst kat planı (Anonim 45)	72
Şekil 4.36. Kaymakamlar konağı üst kat planda orta sofanın nasıl merkezileştiği görünümü (Günay 1998)	73
Şekil 4.37. a) Gökçuoğlu konağın ön cephesi (Anonim 46); b) Gökçuoğlu konağı üst kat planı şeması (Gövenç 2002)	73
Şekil 4.38. Safranbolu Mümtazlar konağın dış görünümü (Yurdakul 2007)	74
Şekil 4.39. Tandır görünüşü (Anonim 47)	76
Şekil 4.40. Abdurrahman Yörük evinin cephe ve plan görünümü (Anonim 48)	76
Şekil 4.41. Türkiye Şanlıurfa'da Akyüzler konutu plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 51)	78
Şekil 4.42. Türkiye Şanlıurfada Alı kılıç konutun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 52)	78
Şekil 4.43. Türkiye Şanlıurfada Hacı İmam Demirkol konutun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 53)	79
Şekil 4.44. Türkiye Şanlıurfada Hacıbanlar konutun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 54)	80
Şekil 4.45. Türkiye Şanlıurfada melekler konutun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 55)	80
Şekil 4.46. Ağalar konağın ön cephesi (Anonim 49)	83

Şekil 4.47. Yozgat Nizamoğlu konağın dış cephesi (Anonim 50)	84
Şekil 4.48. Birgi Sandıkoğlu konağın zemin ve 1.kat planı (Gül 1995)	85
Şekil 5.1. a) Geleneksel Türk evinde mekânın işlevsel rolü (Günay 1998); b) Geleneksel İran evinde esnek mekan kullanımı (Nabimeybodi 2016)	88

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 6.1. İran ve Türk geleneksel konut Esneklik açısından karşılaştırmalı tablosu	94
--	----

1. GİRİŞ

Teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak sosyo-kültürel yaşamın hızlı bir şekilde değişmesi, zaman içerisinde yaşam şartlarının farklılaşması, kullanıcı karakteristiklerinin çeşitlenmesi, aile kapasitesi değişmesi, konut ile mekanın ve hatta konut içinde gelişen eylemlerin de farklılaşmasına neden olmuştur. İhtiyaçlar arttıkça ya da farklılaştıkça, konutun yetersiz kalmaması, değişimlere ayak uydurması, değişimlere karşı sabit kalmaması ve kullanıcı memnuniyeti sağlaması beklenmektedir. Konutun yaşam sürecinde gelişen tüm eylemlere uyum sağlayabilmesi mimarlıkta esneklik ve adapte olabilme kriter çerçevesinde mümkün olmaktadır. Bu noktada, bu kriterler mekansal esneklik açısından konuta uyarlayabilmektir.

Esneklik genel anlamda basitlik ve değişebilirlik anlamında, uygun koşullara ve çevre koşullarına ve bunun farklı konumlardaki değişikliklerine göre ve genel olarak esneklik, değişme yeteneği ile birlikte ifade edilebilir. Mimari tasarımda ise esneklik, mimaride çok işlevli, iç ve dış mekanlarda değişkenlik gösteren, dış mekanların genişletilebilirliği olarak tanımlanabilmekte ve tek başına içerik ve esneklik kavramının yerini tutamayacak gibi görünmektedir. Esneklik, tasarımda sonsuz değişikliklere izin veren sonsuz yönü ifade eder. Esneklik, mimaride bir avantaj ve nasıl olarak tanımlanabilir ve prensipleri uyarlanabilirlik ve ihtiyaç ve ihtiyaçlarımızı karşılayacak bir çözüm yaratmaya dayanan tanımlı ve açıklaması, kapsamlı bir yansıması olarak ve enerji ihtiyacının artması ve ihtiyacı nedeniyle, çevremizde var olan iklim değişikliği göz önüne alındığında, esneklik, belirsizlikleri ve karmaşıklıkları dizginlemek için uygun çözümler olabilir ve mimaride yeniliğin başlangıcı olabilir.

Le Corbusier ve Ludwig Mies Van der Rohe gibi mimarlar tarafından bir modernite kategorisi olarak öne sürülen yirminci yüzyılın başlarından itibaren konut alanlarındaki esnek mimari Esneklik kategorisinde, değişkenlik ve uyarlanabilirlik olmak üzere iki farklı kavramın olduğu, ikisi arasındaki farkın yapının mekanında oluşturulabilecek değişimin ölçütü olduğu belirtilmelidir. Uyarlanabilir binaların fark yaratmak için mobilya değişikliklerinden biraz daha fazlasına ihtiyacı vardır, ancak bir binada önemli değişiklikler yapma yeteneği yarattığı uyarlanabilir binalarda, diğer bir deyişle işlevsel mekânsal uyarlanabilirliğin değişken olduğu söylenebilir. Konut esnekliği ile ilgili olarak, basit temel şekiller ve hacimler üzerinde daha kararlı olan plan ve hacimlerin daha fazla gelişme ve esneklik potansiyeline sahip olduğu, aslında nasıl, faktörlere cevap bulduğu söylenebilir.

Konut mimarisinde esneklik ilkelerine uyulmadığı takdirde mekanlar farklı zamanlarda tüm aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılayacak gerekli dinamiklere sahip olmayacaktır. Aynı zamanda bir aileden daha büyük bir topluluk üzerinde bir etkisi olacaktır. Bunun nedeni, bir kentsel toplumda farklı dini, ahlaki, sosyal ve sınıfsal parametrelere sahip farklı katmanların bulunmasıdır ve bu farklılıklar nedeniyle, yerleşim alanları bu katmanların ihtiyaçlarını karşılayamıyorsa, birçok insanın mekândan memnuniyetsizliğine neden olur. İkametgahınız olacak Konut alanı belirli zaman ve koşullarla esnek ise; yılın çok soğuk veya çok sıcak günleri, evde koroner kalp hastalığı ve karantina salgını gibi öngörülemeyen durumlar, kullanıcı kendini sıkılmış ve monoton hissedecek ve bu duyuların zararları uzun vadede kullanıcı için can sıkıcı ve dayanılmaz olacaktır. Zaman geçtikçe ve yaşam koşulları değiştikçe, yeni mekanlara ihtiyaç arttıkça ve eski mekanların değiştirilebilme kabiliyeti arttıkça ve eğer bir ev esneklik koşullarından yoksunsa, kullanıcılarını hızla kaybeder ve hem kullanıcı hem de müteahhit için yüksek maliyetlere neden olur.

Mimaride esneklik hakkında yukarıda açıklandığı özelliklere göre geleneksel mimari analiz edildiğinde, esneklik açısından çok önceden benimsendiği ve dengeli çözümlere ulaşılabildiği görülmektedir. Geleneksel mimari özgün bir mimaridir, İnsanın barınma ihtiyacını karşılayan konutları, geleneksel mimari bağlamında değerlendirildiğimizde, bu konutların barınmanın ötesinde, kültürün şekillendirdiği bir yaşam alanı olduğu görülecektir doğanın verdiklerine karşı, insanın üretimi olarak, geleneksel konut mimari şekillenişinde de Esneklik özelliği etkili olmuştur. Geleneksel konutlar, fiziksel çevreyi oluşturan maddi kültür verileri gibi geçmişin sosyo-kültürel değerlerini ve geleneksel toplumun ekonomik şartlarını ve teknoloji düzeyini yansıtan olgular olarak, büyük bir birikimin ifadesidir.

İran ve Türkiye Medeniyetler beşiği olan her iki ülke konut mimarisinde, esneklik kavramı kapsamında yapılan tüm araştırmalarda her iki ülkede geleneksel Türk ve İran konutu bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Geleneksel konutlar kullanıcı ihtiyaçları, çevresel faktörler, coğrafi ve iklimsel veri, ekonomik ve politik koşullar gibi pek çok faktör çerçevesinde şekillenmektedir. Geleneksel Konutlar barınma temel gereksinimini karşılarken fonksiyonel ve estetik mekanların oluşumu ile geliştirilmektedir. Kullanıcıların yaşam biçimleri, alışkanlıkları ve tercihleri, konut tasarımında işlevin ve estetiğin kullanıcı ihtiyaçlarını göz önüne alarak oluşturulması, geleneksel konutların belirgin özelliklerinden olarak bilinmektedir. Burdan yola çıkarak bu tezin amacı İran'ın ve Türkiye'nin geleneksel konut mimarlığında etkili olan araştırmalar ve yapıları inceleyerek, konut mimari alanda esneklik nasıl ele alındığını karşılaştırılmalı olarak analiz etmektir.

Tez konusu kapsamında geleneksel konutlarda esneklik kriterleri iç ve dış mekansal organizasyonu planlar üzerinde incelenecektir. Çalışma, İran ve Türkiye komşuluk ve coğrafi, sosyal, kültürel koşulların yakınlığı nedeniyle iki bölgenin geleneksel konut mimari özellikleriyle karşılaştırılmalı yöntem kullanılmış olup ayrıntılı bir tarihsel, betimsel-analitik yöntem kullanılarak makaleler ve geçerli belgesel çalışmaların kuramsal yaklaşım ve içerik analizi yöntem ile iki ülkenin çeşitli yörelerinden seçilen tescilli örnek geleneksel konutların esneklik tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Literatüre dayalı yapılan araştırmada esneklik, işlevsellik, barınma ve geleneksel konut kavramı üzerinde İran konusunun ele alan kaynaklar içinde Pirnia(2001,2004,2005,2008) tarafından yazılan “İran İslami Mimarisi tanımı ” isimli serinin kitapları içerisinde kapsamlı olarak İran'ın mimarlığı ele alınmıştır. Aynı zamanda Einifar (2003)“ İran Geleneksel Binalarının esneklik açısından değerlendirilmesi” başlık altında yapılan araştırmada ve Memarian (1994, 2007, 2008) yayınlarında İran Konut Mimarisi üzerinde odaklanmıştır. Türkiye ile ilgili literatür tarandığında benzer konuların Türkiye özelinde de farklı araştırmacılar tarafından da tartışıldığı görülmektedir. Bunlardan Turan, (1974) ve Yürekli (1983) esneklik konusunda yapılan çalışmalar Türk kaynaklar içerisinde ele alınmıştır. Barınma ve geleneksel konut kavramı üzerinde Küçükerman (1994) “Anadolu Mirasında Türk Evleri” ve Hakkı Eldem (2008) Türk Evi ve plan tipleri hakkında yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Her iki ülkede geleneksel Türk ve İran konut hakkında ve bu konutlarda esneklik incelenmesi yapılan belirgin çok araştırma olduğu takdirde bu iki ülke arası geleneksel konut üzerinde esnekliğin çalışma kapsamında belirtilen çerçeve içerisinde irdelenmesi ve bu iki ülke arası kıyaslamalı bir araştırma bundan önce hiç yapılmaması bu çalışmanın özgün tarafını oluşturmaktadır.Araştırmadan elde edilen veriler konuyla ilgili literatüre katkı sağlaması beklenmekte ve yeni konut tasarımlarına ışık tutarak, yönlendirilmesine kaynaklık edebilir. Başka bir deyişle; yeni konut tasarımlarında İranlı ve Türk ailelerinin mekansal

gereksinimlerine cevap verebilmek için, bu toplumların geleneksel konutlarının özgün mesajlarının incelenmesi faydalı olabilmektedir.

2. KAYNAK TARAMASI

Türkiye'nin geleneksel konut pek çok araştırma konusu olmuştur; Öte yandan her iki ülkede ise mimarinin farklı dallarında Esneklik konusu farklı başlıklar altında araştırılmıştır.

İran ve Türkiye geleneksel konut mimarlığını araştırmanın yanı sıra bu iki ülkenin bu anlamda esnekliğin planlar üzerinde yapılan mekânsal organizasyon analizleri mekanların gelişebilme ve büyüyebilmesi ya da mekanların özelleştirilmesi ve birden fazla fonksiyona cevap verebilme özellik açısından incelenmesi ve iki ülkenin arasında karşılaştırmaya net bir şekilde odaklanan pek çok çalışma bulunmamaktadır. Bundan dolayı İran ve Türkiye geleneksel konut mimarlığının iç ve dış mekânsal organizasyonu planlar üzerinde var olan esneklik özelliğinin incelenmesi özgünlük kazanmaktadır.

2.1. Barınma ve Konut Kavramı

Barınma ve konut çevreleri, mimarlığın en insani konusu olarak, çeşitli insani ihtiyaçları karşılamakta ve insanın barış, sağlık, beslenme ve kendini gerçekleştirmesinin önünü açmaktadır. Tarih boyunca, insanlar sürekli olarak konutları tamamlamaya çalışmışlardır. İlk olarak, yavaş yavaş konutun evrimi ve uygun barınak arayışı ile birlikte bir deneyim yaşar ve barışa ulaşmaya çalışır. Tarihsel yolda ve sosyal yaşamın gelişmesinde, insanlar konaklamalarının gelişimi, tamamlanması ve güzelliği için zaman harcadıkları için konut da değişir. Sanayi devriminin ortaya çıkışıyla 19. yüzyılda ve siyasi ve sanatsal gelişmelerde, binaların, konut mahallelerinin ve altyapının tasarımında kullanılan mimari desenler dönüştürülmüştür (Lang et al. 1974). Modernite geçmişten ve tarihten kopmuş ve mevcut koşullarla uyumlu hale getirilmiş ve konut ve ev inşa modellerinin gizli işlevi büyük ölçüde azaltılmış, modernitenin gelişmeleri yaşam tarzı, konut düzeni ve evin kalitesinde kapsamlı değişikliklere yol açmıştır.

Konutun kişilik, yaşam, düşünce ve insan sağlığı üzerinde geniş etkileri vardır. Ancak soru şu ki, insanların geleneksel yaşamdan endüstriyel hayata geçişinde ve bu gibi durumlarda, tüm ihtiyaçlarını karşılayan doğru konutu kendisine sağlayabildi mi mevcut insan konutları huzur, güvenlik, estetik, konfor, sağlık, rekreasyon ve mahremiyet ihtiyaçlarına uygun mudur diye düşünülebilir (Haeri 2009). Heidegger, gerçek kavrama ve evin ne olduğuna özel önem veren filozoflardan biridir. Almanca'da "bina", "prodden" ve "inhabitation" anlamına gelir. Mevcut yerleşimleri eleştiriyor ve "inşa etmek" fiilinin, yani yerleşimin tam anlamını kaybettiğimize inanıyor. Konutun ne olduğunu haklı çıkarma çabasında, "evde kalmak", mutlu olmak, "barış içinde olmak" anlamına gelen Gotik "Wunian", kelimesine atıfta bulunur ve bu "barışı" zarar ve tehditlerden arınmış bir kişi olarak bulmak ve nihayetinde insan yaşamının hayati koşullarını yönetmek anlamına gelir. Bu yüzden "konut", "destek", "barış", "özgürlük" kelimelerinin başlangıçta bir tane olduğunu iddia eder (Schultz 2011).

İnsanlar doğal ve yapay çevre içindeki yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli gereksinimleri karşılamak zorundadırlar. İnsanların yaşamı içinde beliren ilk ve en önemli gereksinimleri korunma, barınma ve güvenlidir konutta ana eylem barınmadır. Yani insanın doğanın olumsuz etkilerinden kendini koruması, konutta yer alan eylemlerin temelini oluşturur.

Gerek insan boyutları, gerekse bunlardan kaynaklanan çevre koşulların konfor performansı ve yaşamın sürdürülmesi, içinde bulunan eylemle belirlenebilir. Eylem niceliklerinin yani

konutta yer alan eylemlerin cins ve sayılarının belirlenebilmesi için, tümdengelim yolu ile ana eylemden hareketle alt eylemlere doğru eylem sisteminin farklı seviyelerde açıklanması, analiz edilmesi gerekmektedir. Konut tasarımı süreç olarak, modern insanın tarihsel gelişimi ile örtüşmekte ve mimarlık kavramını da içerisine alarak günümüze gelmektedir. Söz konusu süreç içerisinde kültürün katkısı ise, yadsınamaz ayrı bir gerçekliktir. İnsan, kültür ve mimarlık kavramları birbirleri ile yakın etkileşimde bulunan, zaman birbirlerinin sınırlarını çizen, nitelik ve nicelikleri ile ilişkili ipuçları veren ve değerlendiren olgular halindedirler (Asasoğlu 2013).

Maslow, hanedanın temel ihtiyaçlarını beş grup halinde tanıtıyor ve barınmayı dinlenme, uyku gibi insan ihtiyaçlarını karşılayan bir barınak olarak görüyor. Onu uygunsuz atmosferik faktörlere ve çevresel tehlikelere karşı korumaktadır. Ancak konut, güvenlik, diğer insanlarla etkileşim veya bazen belirli kişilerin veya grupların özel yaşıamlarına sızmasını engelleme gibi yaşıam kalitesine de yakın bir bağlılık bulur. Çünkü konut diğer ortamlara kıyasla kalıcı yaşıam ortamıdır, insan hayatının çoğunu içinde geçirir ve en fazla bağımlılığı bulur, öte yandan konut biriminin fiziksel kapsamına ek olarak konut kavramı İstihdam, eğitim, alışveriş, sağlık ve rekreasyon gibi aile için gerekli tüm temel hizmetleri ve tesisleri içeren tüm konut ortamını içerir. Aslında konutun genel tanımı ve kavramı bir konut birimi değil, tüm konut ortamıdır. Başıka bir deyişle, konut kavramı sadece fiziksel bir barınak değildir ve ailenin ihtiyaç duyduğu tüm ortamları, yani yaşıamak için gerekli hizmetleri ve kamu tesislerini içerir. Konut ortamı çeşitli insan ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Korunma, istikrar ve bağımsızlık ihtiya ı, doğa ile s rekliyet duygusu, bunları mutlaka ifade etme arzusu, şekil ve renklerin güzelliğine ve uyumuna duyulan ihtiyaç, hoş manzara ve peyzajların faydası gibi ihtiyaçlar göz ardı edilemeyecek gerçek ihtiyaçlardır ve konut ortamı bu ihtiyaçlara uygun şekilde cevap verebilmelidir.

Konutlar değişmez varsayılan özelliklere ve farklı yeteneklere sahiptir. Bu  zellikler ve işlevler göz ardı edildiği takdirde, sadece bir sığınak olmaktan başıka bir vasfı olmaz. Ghobadiyan'a (1999) göre, bir binanın konut olarak kabul edilebilmesi için aşıağıdaki özelliklere sahip olması gerekir:

- a. Konutlar, yaşıayanları dış etkenlerden koruyan ve insanlarla güvene dayalı ilişkiler kuran bir mekan olmalıdır.
- b. Konut, insanların ikamet ettiği coğrafya konumunun en önemli belirleyicisidir.
- c. Konutlar insana, sosyal bir varlığa bağlılık ve aidiyet duygusu kazandırır, onun toplumdaki yerini ve statüsünü belirler. Böylece evlerimiz kimlik oluşumumuzun çok etkili ve önemli bir parçası haline gelmiştir.
- d. Konutların belirli mekansal özellikleri vardır. Mekansal  zellikler arasındaki düzen ve karşılıklı bağımlılık, geçmiş ile geleceği birbirine bağlar. Kültürel, sosyal ve aile uyumunu güçlendirir ve bundan duyulan refah ve asayeişin devamını sağlar.
- e. Konut,  evre ve iklim koşullarına uyum sağlamalıdır.  rnek olarak; iklim kuşalları altında tüm mevsimlere ve içinde yaşıayan insanlara göre inşa edilmeli ve hazırlanmalıdır.

- f. Konutların, fiziki yapısı uygun olmalıdır, yani şekil ve yapısal olarak içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına uygun olmalı ve bu ihtiyaçlara uygun özelliklere sahip olmalıdır.
- g. Bu nedenle bir çiftçi evi, on katlı bir apartmanın en üst katındaki bir apartman dairesinden farklı özelliklere sahip olmalıdır.

Günümüzde insanlar faaliyetlerinin çoğunu başka yerlerde geçirebilmekte veya ikamet ettikleri yeri bir ev olarak görmeyebilmektedir. Örneğin günümüzün büyük bir kısmını iş yerlerimizde geçirdiğimiz için iş yerlerimiz mecazi anlamda evimiz sayılabilir (Saegert 1985). Bu da günümüzde konut ve barınma kavramının ne kadar göreceli ve kaygan olduğunu vurgular.

2.2. Geleneksel Konut Kavramı

Halk topluluğuna, bir toplulukta eskiden kalmış olmalarından dolayı saygın tutulup kuşaktan kuşağa geçen; gelenekler, yaptırım gücüne sahip kültürel kalıntılar ve davranış kalıplarıdır (Tabbaa 2001). Bu bağlamda yerel mimarinin genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Yapıların usta-çırak ilişkisi içinde yetiştirilmiş kişiler tarafından yapılması (mimarsız mimarlık)
- Ev halkının geniş bir aile olması ve buna bağlı olarak ikamet yeri oluşturma özelliği (ekonomiden kaynaklanan yerel özgünlük)
- Coğrafya ve iklime göre malzeme tercihi, tercih edilen malzemelerin bölgenin coğrafi yapısı ile bütünlüğünü sağlamak ve yapı sahibinin ve bölgenin ekonomik çabalarına göre şekillenmesi.
- Geleneksel görünüm, insan yaşamı, sanat ve gelenekler, kitle estetiğinin oluşmasında etkilidir (gelenek-geleneklerin yapı kültürüne aktarılması)
- mekansal organizasyonların; Kullanıcıların kültürlerine göre geliştirmesi (kullanıcı isteklerinin önemi)
- yapılar, temel yaşam ihtiyaçlara (esneklik, zaman ve uyum) göre büyütülebilmesi ve geliştirilebilir olmaları ile karakterize edilebilmesi.
- Kent dokusu ve mekânsal gelişime inanç ve benzeri gibi değerlerin doğrudan yansıması (kentsel morfoloji)

Yerel mimari; değişikliklere karşı zaman içinde uyarlanabilen veya geliştirilebilen işlevlere sahiptir. Geleneksel mimariye özel ve değerli yapan ilkeler, yapıların yamaçlarda yer alması, yardımcı yapıları yanı sıra bütün yapının işlevsel olması, estetik ve dayanıklılığın dikkate alınması ve ahşap gibi dayanıklı ve sürdürülebilir malzemeden oluşmasıyla esnekliğinde kanıtlanmış değerler arasındadır. Geleneksel evler ise geçmişteki birleşik büyük, ataerkil ailelere uygun yapılmakta ve aynı anda insanlığın tarihi, kimliği, kültürü ve yaşam biçiminin bütünleştiği mekansal modeline sahiptir. Geleneksel konut; bulunduğu iklim ve

bölgenin şartlarına göre şekillenmiş ve gelişmiştir (Küçükerman 1994). İklim ve yerleşim yeri, geleneksel konut yapılarının fiziksel faktörleri olmakla birlikte gelenekler, görenekler, dini inançlar, sosyal ilişkiler, yaşam tarzı, sosyal yapının özellikleri, mahremiyet konusu, kişiye özel alanlar, egemenliğin sınırları ve ekonomik yapılar gibi diğer faktörler ise dikkata alınmıştır (Kateb 2005). Bu nedenle geleneksel konutlar, tarihi mirası en iyi yansıtan maddi kültür belgeleri olarak değerlendirilebilir.

Kullanıcı ve ustaların işbirliği ile inşa edilen geleneksel evlerin nesilden nesile aktarıldığı ve yüzyıllar boyunca devam ettiği görülmüştür (Bektaş 2013). Geleneksel konut yapıları zamanla sadece barınma için değil, insanların diğer gereksinimlerini yanıtlamak için değişime uğramış (Aran 2000), ve yeni kullanıcıların kültür ve yaşam tarzlarına uygun yeni mekanlar eklenmiştir.

Geleneksel konutlarla ilgili bir diğer önemli soru da geleneksel sosyal yaşamda mahremiyetin varlığıdır. Geleneksel toplumlarda insanın özgürlüğü hemen hemen her yerde ve yaşamın her aşamasında vardır; komşu, akraba, ölüm kalım baskılarıyla sınırlıdır. İnsanların bu baskıdan kaçmasının hiçbir yolu yoktur. Bu nedenle çok dar bir mahremiyet alanına sahiptir. Bir topluluğa ait olan kişinin sosyal statüsü büyük ölçüde cinsiyet, yaş ve soy bağı gibi faktörler tarafından belirlenir (Yüksel 2003).

Medeniyetler beşiği İran ve Anadolu'da, eserleri ile ilgili bölgelerin mimarisinde özel bir yeri sahip olmuşlardır. İran ve Anadolu'nun tarihi kentlerine oluşturan geleneksel konutların (yapıların) toplumun manevi ve fiziksel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü karşıladığı ve inşa edildikleri dönemdeki sosyo-kültürel yapının önemli ölçüde iyi olduğu gözlemlendi ve yapılarının bu bölgelerin iklim koşullarına uygunluğu geleneksel evlerin mimarisinde de görülmektedir.

2.3. Mimari Tasarımda Esneklik Tanıtımı

Robert Kronenberg'in esnek mimarisi, yaşamları boyunca değişikliklere kolayca yanıt verecek şekilde tasarlanmış binaları içerir. Tasarımda böyle bir yaklaşımın avantajları oldukça fazladır. Böyle bir tasarım daha uzun süre kullanılabilir ve amaçlanan hedefle daha tutarlıdır. Kullanıcının deneyimi ve müdahalesi ile teknik yeniliklerin avantajlarından kolayca yararlanılmakta, ekonomik ve ekolojik açıdan dayanıklı olmaktadır. Esnek binalar, kullanım, performans veya konum döneminin değişen koşullarına cevap vermeye çalışır. Binalar, uygulama parametrelerinin geniş ölçüde değiştirildiği uzun ve karmaşık bir yaşam süresine sahiptir. Genellikle kalıcı siteler üzerine inşa edilirler, ancak diğer binalar genişletildikçe veya değiştirildikçe, çevreleri sürekli olarak değişir. Esneklik ihtiyacı sadece elverişli koşullardan ve olanaklardan değil, aynı zamanda ekonomiden ve ihtiyaçlardan da kaynaklanmaktadır.

Weeks (1964) esnekliği tanımlanmamış mimarlık olarak ifade etmiştir. Collins (1965)'e göre "esneklik, bir çeşit fonksiyonalizmdir" ve esnekliği mimarın belirlediği, bir değil birden fazla konfigürasyon için özelleşmiş kapalı bir devre olarak tanımlamaktadır. Tapan (1972)'e göre esneklik, yapı sistemini değiştirmeden aynı tasar ünitesinin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği ve aynı hacimlerin birden fazla fonksiyon için faydalanma imkanıdır. Tapan esneklikle ilişkili olarak ele alınan değişkenlik kavramını ise, farklılaşan ihtiyaç ve eylemleri karşılamak için yapı sisteminin değişmesini gerektiren davranış olarak tanımlamaktadır.

Atasoy (1973) esnekliği uyum yeteneği ve minimum çaba ile değişen ihtiyaçları karşılayabilme olarak ifade edilmekte, Oxman (1975) esnekliği değişen şartlara uyabilmek olarak tanımlamakta, değişebilirlik, genişleme kavramlarını da esnekliğin türleri olarak ele almakta. Weeks esneklik kavramını büyüme ve değişme kavramlarının yanında belirsiz mimarlık, değişebilme kapasitesinden çok bina biçiminin herhangi bir fonksiyon veya kapasiteye bağlanmaması ile ilişkilendirmekte, Weeks (1964) tanımlanmamış mimarlık olarak ifade etmektedir.

Turan (1974) esnekliği, strüktürel bileşenlerin genel düzenini koruyarak, yeniden düzenleme, yeniden organizasyon ve genişleme sağlama kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Yürekli (1983) esnekliği, yeniden ilk şekline dönebilme yeteneği ile şekil değiştirebilme, sürekli değişme veya değişme ile sürekli uyumu olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, Herman Hertzberger (1991), Schneider ve Till (2005) tarafından tanımlanan esnekliğin "retorik değer" ne atıfta bulunarak esnekliği açık uçlu mler olarak değerlendirmektedir. Maccreanor (1998) esnekliğin "sonsuz bir değişiklik" anlamına gelmediğini ve başlangıçta esneklik için tasarlanmamış olan yapıların, en fazla değişiklik ve adaptasyon yeteneği olan yapılar olabileceğini iddia etmektedir.

Forty (2000)' e göre esneklik, mimarlara yapılarının gelecekteki kontrollerini sağlayan bir ilzyondur ve mimara katılım konusunda karşılaştığı ikileme karşı sağlanan zenginliktir. Forty, esnekliğin mimari tasarımın uzun vadeli düşünülmesi gereken bir konusu olduğuna değinmektedir. Forty, mimarların yapıya katılımlarının engellenmesi gibi bir durumla karşılaştıklarında, esnekliği geniş bir savunma mekanizması olarak değerlendirmektedir. Friedman (2002) esnekliği mobilite ve özgürlük olarak tanımlamaktadır.

Schneider ve Till (2005, 2007)'e göre, uzlaşmacı bir değişim olarak kabul edilen esneklik kullanıcıların mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları ile ilgili bir dizi konu ile ilgilidir. Esneklik, ilk olarak mimari düzenlemede birimlerin çeşitliliğini öngörmektedir. İkinci olarak ise, birimlerin zaman içinde uyabilir ve değişebilir olma özelliklerini içermektedir. Ve son olarak, binanın yeni fonksiyonları karşılayabilmesine olanak sağlamaktadır. Esnekliği sağlamak için, tasarımcıların tasarım sürecinde gelecekteki olası kullanıcı gereksinimlerini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Habraken (2008) esnekliği modifikasyon, adaptasyon, kullanım çeşitliliği ve özgürlük olarak tanımlamaktadır. Esneklik, ortamın ve değişikliklerinin adaptasyonu ve uygunluğu için değişkenliğin basitliği anlamına gelir Farklı durumlardadır (Mardomi ve Delshad 2010).

Esneklik genellikle nesneleri değiştirme yeteneği olarak adlandırılır. Mimari ve çevresel tasarımda ve özellikle konut tasarımında, "esneklik" terimi, mekansal esnekliği ve insan yapımı alanı organize etmeyi ve yeni koşullar, ihtiyaçlar ve kullanımlar elde etmek için değiştirmeyi ifade eder (Einifar 2003). Esneklik teriminin incelenmesinde sazegari yeni değişikliklerle birlikte düşünülmelidir. Aslında çevrenin uygulanan değişikliklerle uyumu, kullanıcının davranışı ve yapısı ile ilgilidir ve onun yapı ve işlevlerini geliştirmek ve değiştirmek amaçlanmıştır (Afhami ve Alizadeh 2012).

Esnek mimari, bileşenlerin dış uyaranlara (kullanıcı ve evre) yanıt olarak değiştirilebileceği bir mimarinin nicel bir tanımı olarak kullanılır. Öte yandan, toplumdaki değişim ve değişim eğilimi nedeniyle, periyodik ve kalıcı değişiklikler yapmaları gerekmektedir (Daryani et al. 2006).

Konutların kısa vadeli ihtiyaçlara ve piyasa taleplerine göre tasarlanması bakırın dikkate alınmasına neden olmaktadır (Afhami ve Alizade 2011). Çevrenin esnekliği neden olur. Çevrenin yeterli uyulanabilirliği ve içinde değişme yeteneği olmalıdır. Bileşenleri, değişimin yenilmezliğinden hayatta kalabilecek şekilde yararlanmıştır (Mardomi ve Delshad 2010). Ekonomik ve zamansal ekonominin yaşam planlamasının farklı yönlerinde önemli bir rol oynadığı ve davranış kalıplarını mekana doğru değiştiren günümüz insanının tutumuyla esnek alanların kullanılması, aynı anda farklı ihtiyaçları karşılayabilir (Afhami ve Alizadeh 2012).

Mimarlıkta esneklik yeni bir konu olmadığını, modernizmin aşırı işlevselciliğine ve proto-ego gibi başarısızlıklara ve binaların çevresel baskılarına ilişkin farkındalığın yükselmesine bir tepki olarak gelişmiştir. Ancak İran ve Türkiye'de ki esneklik ve geleneksel konut hakkında yapılan araştırmalara dayalı, esneklik kavramı iki ülke konut mimari tarihinde belli bir süre ile sınırlıdır. Aslında esneklik kavramının konutlarda uygulaması iki ülkede de ağırlıklı olarak geleneksel mimari konut örneklerinde görülebilmektedir ve çağdaş evlerin mimarisinde geleneksel konut mimariye göre daha az rastlanmaktadır.

2.4. Mimari Tasarımda İşlevsellik Tanıtımı

Bir grup uzman, performansı mimarideki en basit ve en belirgin kavram olarak görür ve mimari tasarım sürecinin başlangıç noktası olarak sunar. Ancak performans teriminin uygulanması ve kavramının mimarideki varlığı üzerine bir yansıma, mimari performansın anlamının başlangıçta görüldüğü kadar açık ve net olmadığını göstermektedir. Tarih öncesi dönemden kalma insan eserlerindeki performansın varlığını, Vitrovius'tan bu yana mimari teorilerin metninde birkaç yüzyıllık tarihini ve 18. yüzyılın sonlarından beri mimari teorilerde temel bir kavrama dönüşmesini, karmaşıklık ve belirsizliği açıklanması ve yorumlanması gerektiğini yaratmıştır. Bu karmaşıklığın yoğunluğu, az ya da çok bir söylem ya da mimari harekete ait mimarların oylarıyla çelişebilir (Lampugnani 1989).

Louis Kahn'ın görüşüne göre, insanların yaşamdaki çeşitli faaliyetlerini şekillendiren yaşam çevreleriyle ilgili arzuları vardır. Mimarlıkta esas olarak performans olarak adlandırılan şey, mimarlığın insanların bu arzularıyla yüzleşmesidir, performans olarak kabul edilenler ile insanın varoluşsal arzusu arasında bir bağlantı görür, böylece varoluşsal iradenin formu yarattığına inanır, bu da istenen performansı ifade eder. Genel olarak, Louis Kahn'ın düşüncelerindeki "performans" kavramı "kurum" kavramı ile açıklanmaktadır. İşlev olarak gördüğü şey, insanların günlük ihtiyaçları ve ortak arzuları değil, insanın ve mimarlığın ortak ideallerinin ve özlemlerinin gerçekleştirilmesidir.

2.5. Konutta Esneklik ve İşlevsellik

"Esneklik kesinlikle, kendi türünden, bir tür işlevselciliktir". İşlevselcilik, mimaride, bir binanın düzgün çalışması için tasarlanması gerektiğidir. Esnek alan kelimenin tam anlamıyla "çok işlevli" alan anlamına gelir. Uzun farklı koşullara uyum sağlayabilmelidir, bu nedenle esnek alan, uzayda gerçekleştirilecek işlevlere bağlı ihtiyaçlara uyum sağlayabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Bir galerideki aydınlatma koşulları bir sinema salonundan farklı olmalı ve beden eğitimi salonunun zemin malzemeleri tipik bir sınıfın zemin malzemelerinden farklı olmalıdır. Başka bir deyişle, sadece bir plan açık alan olmak, esnek alan için sadece gerekli bir koşuldur, ama yeterli koşullar değildir. Mekansal esneklik, bir mekanın işlevsel verimliliğinden bağımsız olarak tartışılmaz. Tüm mekanlar esnek olma potansiyeline sahipse ve esneklik,

insanların mekanı birçok amaç için kullanabileceği anlamına geliyorsa, mekanın düzgün çalışabileceği ölçüde, "uygun" kelimesi mimari performansa meydan okur ve çelişir. Bununla birlikte, tersine çevirme bu noktada başlar. Esnekliğe genellikle fonksiyonlar hakkında iki görüş karşı çıkar:

Esnek, yarı mamul ve bitmemiş alanın tasarımında yaygın bir hata, esneklik elde etmek için alanın parçalarını oluşturmaktır. İngiliz mimar John Weeks, özellikle hastaneler veya havaalanları gibi büyük mimari projelerde esneklik için tamamlanmamış bir çözümün önemini vurguladı. Müzeler, kütüphaneler, tren istasyonları vb. gibi birçok kamu binasının "önce inşa et, sonra alanı böl" stratejisi kullanılarak esnek olacak şekilde tasarlandığı doğrudur. Bu bağlamda, Aldo Van Ike, esnekliğin tamamlanmamış çözümüne "sahte tarafsızlık" olarak saldırdı: "Esneklik tanımı gereği aşırı vurgulanmamalı veya başka bir mutlak mesele veya yeni bir soyut kaprisli haline gelmemelidir. Tüm ellere yakışan eldivenler aramalıyız ve böylece elimiz olamaz." diyen Hermann Hertzberger, bu tarafsızlık tuzağını da şiddetle eleştirdi. Mimariye bu yaklaşım, esnek alandan bahsetmeden önce bile belki de gereklidir. Bir alan belirli ihtiyaçları karşılamak için tasarlanmış ve inşa edilmiştir ve düzgün çalışması için alana ihtiyacı vardır.

Buna karşılık, esnekliğin başka bir yorumu var. Henri Lefebvre, "Creating Space" adlı kitabında, işlevsel tersine çevirmelere esneklik açısından saldırdı: "İşlevselcilik, performans noktasını vurgular, çünkü her işlevin egemen alanda özel olarak ayrılmış bir yeri vardır, bu nedenle çok işlevsel olasılığı ortadan kaldırılmıştır" Hermann Herzberger, Herzberger'in esnek tasarımdaki programların aşırı kullanımı konusunda uyardığı aynı makalede, Herzberger'in esnek çözümler konusunda uyardığı aynı makalede, esnek tasarımdaki programların aşırı kullanımı konusunda da uyardı. Space'i eleştirdi. Herzberger, işlevselciliğin bir mekanda doğrudan uygulanmasının, mekanın uyumundan ziyade parçalanmasına yol açmasını eleştirdi ve "mekanın çoklu görevini" arşipik bir form olarak vurguladı. Tek tip kentsel plan ve tekdüze kat planı, işlevlerin ayrılmasına dayanır ve yaşam ile iş, yemek ve uyku vb. arasındaki ayrıma yol açan bu işlevleri dikte etmek körü körüne itaattir. İhtiyacımız olan şey, farklı işlevlerin talaş formları haline gelmek üzere yükseltildiği mekansal çeşitliliklerdir.

Konutta Esneklik Ve İşlevsellik Çeşitleri

"Esneklik" genellikle nesneleri değiştirme yeteneği olarak adlandırılır. Mimarlık ve çevre tasarımında ve özellikle konut tasarımındaki konut tasarımı bu araştırmanın temel odak noktası olarak bilinmektedir, "esneklik" terimi, mekansal esneklik ve insan yapımı mekanın organizasyonu ve yeni koşullar, ihtiyaçlar ve kullanımlar elde etmek için içindeki değişiklikler (Tavasoli 1997). Bazı alanlar yeniden organize etmek zorunda kalmadan birçok aktivite sağlar. Diğer bazı alanlar farklı ihtiyaçları karşılamak için değiştirilebilir. Çevre tasarımcıları bu iki durum için "çok yönlülük" ve "esneklik" kelimelerini kullandılar. Uyarlanabilir mekansal organizasyon, fiziksel değişikliklere ihtiyaç duymadan farklı zamanlarda davranış kalıpları sağlayan bir tasarımdır. Böyle bir alana stabilize edilmiş çok amaçlı alan denilmektedir. Çok amaçlı bina tasarımı için iyi nedenler var. Bir uzay, o anda veya farklı zamanlarda çeşitli işlevlere cevap verebilir (Venturi 1996).

Her konut kullanıcıya ve uygulama bağlamına aittir. Bu nedenle genel tasarımda konutun çevreye ve kullanıcıya bağlı olduğu söylenebilir. İnsanlar genellikle çeşitlilik talep ettiğinden ve sürekli çevresel koşullar memnuniyetsizliklerine neden olduğundan, yaşam

ortamlarındaki mekansal değişiklikler için tesislerin varlığını arzu edilir olarak görürler. Bu çeşitlilik küçük değişikliklerden temel değişikliklere ve hatta konut evini değiştirebilir (Al-Hasabi ve Borhani 2006). Konut tasarımında bazen birbirine eşdeğer, uyarlanabilirlik veya esneklik kavramı, bazen de birbiriyle eş anlamlı olarak kullanılır. Bu iki kelimenin ortak kavramsal yönleri ve bağlamları olmasına rağmen, farklılıkları da vardır. Tek bir fiziksel ortamda, birçok insan davranış kalıbının ortaya çıkması mümkündür. Geleneksel bir evde, doğru alana ve ışığa sahip bir oda farklı amaçlar sağlayabilir mi. Bu oda, eğer sabit mobilyalarınız varsa, kaçınılmaz olarak işlevsel, uzmanlaşmış bir işleve sahiptir, bazı davranışların ortaya çıkmasını diğer davranışlardan daha iyi hale getirir (Einifar 2003).

İnsanlar yeni bir konut evine taşınmak istediklerinde, mevcut ihtiyaçlarına göre seçiyorlar ve yaşam tarzlarındaki değişiklikler, aile yapısı ve değişen ihtiyaçlar nedeniyle, birkaç yıl sonra bu evin artık ihtiyaçlarını karşılamayacağı çok muhtemeldir, esnek bir ev bu durumda en kısa sürede en düşük maliyetle en az güçlüklerle bir evdir. Ve kullanıcıların yeni ihtiyaçlarına uyum sağlamak için değiştirmek kolaydır.

"Esnek konut" tartışmasıyla ilgili dört ana konu şunlardır:

- 1- Structural Sistemi
- 2- Islak alanlar ve erişim üniteleri dahil olmak üzere hizmet alanları
- 3- Ünite ve mekan organizasyonunun farklı ayarlarını içeren mimari tasarım
- 4 - Esnek alan kullanımı için donanım

Konut, farklı kullanımları kullanabilme yeteneği için farklı çözümler sunabilen evlerin yeteneğini ifade eder. Özetle esneklik kavramı, fiziksel değişim için bina yeteneği ve değişen koşullara göre adaptasyon olarak tanımlanmaktadır. Esneklik, yaygın uyarlanabilirlik ve çeşitlilik kavramlarını kapsar ve sabit elemanlar tasarlayarak, bir konut bloğunun zaman içindeki değişikliklere cevap vermesini sağlar.

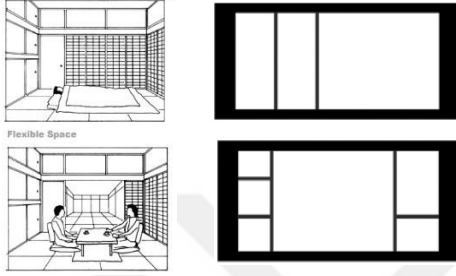
Konut blokları tasarlama fikrinin temel esnekliği, çeşitli kullanıcılar için uygundur. Bu, tasarımdaki yenilikçi düşünme biçimini gösterir, böylece konut ve potansiyel alanlardaki temel boyutlar göz önüne alındığında, esneklik tasarımı başlamaktadır. Örneğin, tasarım, ilk çocuğun doğumuna göre gerçekleştirilecek ve böylece bir odaya dönüştürülecek olan bir yatak odası, resepsiyon, mutfak ve teras adı verilen potansiyel alanı içeren çocuksuz bir çiftin yaşamı için temel boyutlardan başlamaktadır. Kalıcı esnekliğin ikinci konusu "değişen bir nüfusu düzenlemek için binadaki potansiyel ve gerçek alanları birleştirme yeteneğidir. Yaşlanma sırasında gerçek alanları potansiyele dönüştürme yeteneği, iç mekan bakımı için çok etkilidir. Ev, bazı insanların görüşüne göre, onları hayata döndüren veya ölen anıları çağırıştırır. Evin farklı alanlara sahip alanı bu anıları koruyabiliyorsa, tüm bu anıları bırakmaya gerek yoktur, çünkü bazen yaşamın önceki yerinden ayrılmak ölüm cezası bulur. Ev, eski yıllardaki insanlar için güvenli bir bakımevi olabilir. Bir konut projesinin esnek olup olmadığı sorusunun cevabı uzun vadede mümkündür. Başka bir deyişle, "kalıcı esneklik" olarak adlandırılan zaman içinde kullanıcıların değişen taleplerini karşılayabilir (Galfetti 2003).

Esneklik Bileşenleri Çeşitlilik (Multi-Fonksyon Alan)

Çeşitlilik, aynı anda veya farklı zamanlarda farklı mekan kullanımları sağlama yeteneğidir, böylece alan aynı anda birden fazla işlev için ve farklı zamanlarda farklı işlevler için kullanılabilir. Bu esneklik, uzay ve zamanın iki değişkeniyle ilgilenir (Eyni far 2008).

Uyarlanabilirlik

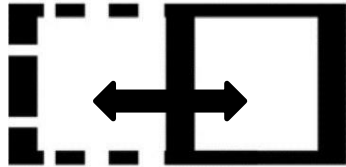
Bir mekanı yeni koşullarla adapte edebilme yeteneği, bu değişikliklerin binanın alanını değiştirmemesi koşuluyla gereklidir. Bilgelğin unsurlarını ve mekanların bileşimini değiştirin.

Şekil 2.1. Birden fazla işlev için alan kullanma (Seyed khamoshi 2018)

Büyüyebilirlik ve Değişebilirlik

Mekanların miktarının veya ayrılmasının ve bütünlüğünün artırılması ve azaltılması ve alanın genişletilmesi veya azaltılmasından sonra binanın ilk tasarımına geri dönme olasılığı, boyutun daha küçük veya daha büyük olup olmadığı, bu esnekliğe duyulan ihtiyacın uzun vadeli veya kısa vadeli ihtiyaçlardan kaynaklanabileceği.

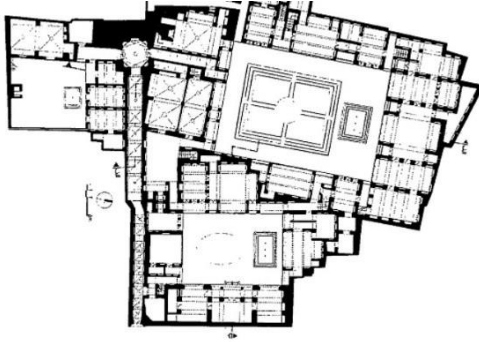
Şekil 2.2. Mekan değişkenliği (Seyed khamoshi 2018)

Tanımlanan üç türün her birinde, zaman faktörü önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, bu zaman faktörü alan çeşitliliğinde daha karmaşıktır. Geleneksel ev mekanının bu tür iç ve idari özellikleri, insanların günlük yaşamlarıyla ve fiziksel alanlarıyla uyum içindeydi, evin bazı kısımlarındaki ve mekanlarındaki "çok yönlülük" ve gereklilik, zaman faktörüne ve yılın gündüz ve gecesinin değişimine daha açık bir şekilde bağlıydı. Örneğin, evin çatısını kullanmak ve yaz gecelerinde uyumak veya yaz aylarında evin sundurmalarını kullanmak veya yaz öğlen saatlerinde Nashi Yaz Salonu'nu kullanmak zaman değişimi ile orantılıdır. Geleneksel evin ana bölümlerinin değişkenliği, uyarlanabilirliği ve bölünmesi, aile büyümesi ve değişimleri gibi daha önemli gelişmelere bağlıdır ve bu nedenle daha uzun aile yaşamına bağlıdır "(Einyfar 2003).

Esneklik Ölçü Birimi

Esneklik Makro Ölçek Birim

Bu ölçü, konut birimlerinin toplanmasındaki esnekliğin ölçeğidir ve aile ilişkilerinden etkilenir. Bu örneğin geleneksel İran mimarisindeki örneği, ister yatay genişleme ister dikey genişleme olsun, bir avlu ve çok avlu, geleneksel evin işlevsel, yapısal ve mekansal esnekliğini mümkün kılmıştır. Evleri birden fazla avluya bölmek, konutun sosyal işlevlerinde esneklik yaratırken, evlerin daha uzun süreler boyunca bölünmesine ve toplanmasına izin verir. Yazd Arap kompleksi veya Nain'deki Pirnia kompleksi gibi kapsamlı koleksiyonlar, zaman içinde genişletilmiş konut biçiminden daha küçük bileşenlere bölünmüş örneklerdir (Einifar 2003).

Şekil 2.3. Qazvini evin ev planı, büyük ölçekte İran esnekliğinin bir örneği (Anonim 2)

Esneklikte Orta Ölçek Birimi

Bu ölçek, konut biriminin, mekanların hane halkı ihtiyaçlarına cevap vermek için nasıl gruplandırıldığı konusundaki esnekliği ile ilgilidir ve evin ana modeli ve iç faaliyetleri ile ilgilenir. Binanın fonksiyonel katmanları ve ışık ve doğal havalandırma kullanımı bu açıdan özel bir öneme sahiptir. Evin ana bölümlerinin gruplandırılmasında ve uyumunda, avlu merkezi unsur ve diğer unsurlarla birleştirici faktördür. Avlunun ana cepheleri, aracılık alanları, evin içi ve dışı arasındaki bağlantı bu ölçekte tartışılan noktalar arasındadır. Ayrıca, evin dış ve iç cepheleri ve genel oluşum düzeninin doğası da dikkate değer noktalardır (Sadiq 2013).

Esneklikte Mikro Ölçek Birimi

Evin boyutlarında, mekansal ve işlevsel bileşenlerinde esneklik hizmet alanları ve alıcı hizmet alanları ve iletişim alanları tanımlanır ve evin odalarını, avlularını ve diğer iletişim ve hizmet alanlarını içerir (Kahn 1998). Bu ölçekte, evin mekanlarının mekanın özel işlevi kullanılarak adlandırıldığı yeni konutların aksine, mekanlar isimlerini mekan oluşumu modelinden kazanırlar. Beş kapılı oda, üç kapılı gibi evin her unsurunun kendi mekansal tanımları vardır ve mekanlarına göre uyarlanmış farklı işlevlere cevap verir. Bu ölçekte, nişler, yüksekler vb. gibi daha küçük alan elemanları. Ayrıca odaların yarı stabilize ve esnek alanını şekillendirmede de etkilidirler.

Konutta Esneklik İhtiyacının Temel Nedenleri

Konutta esneklik ihtiyacını açıklamak, yapılan tez araştırmasını amaçını daha fazla sorgulamaya yardımcı olabilir. Esneklik ihtiyacının zaman içinde büyük ölçüde değiştiği ve insan ihtiyaçlarının değiştiği göz önüne alındığında, konut birimlerinde esneklik gerektiren

etkili faktörlerin genel sınıflandırmasına ancak iş, sosyal-psikolojik ve ekonomik alanlarda kategorize edilebilir. İşlevsel ihtiyaçlar, aile sistemindeki ve hane halkı büyüklüğündeki değişikliklerden, yaşam tarzındaki değişikliklerden, faaliyetlerdeki değişikliklerden ve aile üyelerinin yaş gelişim aşamalarından kaynaklanan değişikliklerden ve ekipman, ev aletleri ve mobilyaların kullanıma şeklindeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bu değişikliklerin her birinin psikolojik ve sosyal etkileri, konut birimlerinin alanını daha esnek hale getirmektedir. İnsanların finansal kaynakları ve ekonomik kaynakları, işlevsel faktörlerin ve sosyal ve psikolojik sonuçlarının etkisi iyi biliniyorsa, mekânsal esneklik yaratmada rol oynayabilir, esneklik ihtiyacı aşağıdakilere göre sıralanabilir:

A) Aile sistemindeki değişikliklerle birlikte, konut alanlarının dönüştürülmesi gerekir. Şu anda, çekirdek ailelerde ve yeni konutlarda yaşamak, ailenin çocuklarında ve yetişkinlerinde yaş değişikliklerinden ve zaman içinde ihtiyaçlarının değişmesinden etkilenmektedir. Bir yandan evlilik ve çocukların aileden mekânsal olarak ayrılması, diğer yandan da ailenin yaşlılarıyla bağımlılık ve birlikte yaşama olasılığı, barınmayı daha esnek hale getirmektedir. Geleneksel evde, bu değişiklikler bazen üç ardışık nesli barındıran geniş aile ortamında meydana geldi ve evin farklı alanlarını kullanarak hane halkı büyüklüğündeki değişikliklerin ve çocukların evliliğinin ihtiyaçlarını karşılamak mümkün olmaktadır.

B) Geleneksel barınma ihtiyacının bir kısmı, yaşamın mevsimsel ve günlük değişimlere uyarlanmasıyla sağlanmıştır. Merkezi avlulu evlerde gündüz saatlerinde ve yılın mevsimlerinde farklı mekanlar kullanılmıştır. İklimsel ve çevresel ihtiyaçlar ve en iyi doğal koşulların kullanılması, ev sakinlerinin ev alanlarındaki yerlerini değiştirmelerini gerektiriyordu. Belki de bugünün evlerinin alanları, kapalı alanlarda sınırlı yer değiştirme ve daha fazla kullanım için programlanabilir.

C) Bazen aile bireylerinin faaliyetlerindeki değişiklikler, ev alanlarının kullanımında değişikliklere neden olabilir. Geçmişte, bu değişiklikler insanların geçim kaynaklarının türüne daha fazla bağlıydı. Halı dokuma atölyeleri gibi bazı ev atölyeleri, yaşam biçimlerini değiştirerek başka alanlara dönüştürülebilir. Günümüz yaşamında emek merkezlerinin atölye ve fabrikalarda yoğunlaşması, yerel ve küresel iletişim ağlarının kullanılması bu Kürt çalışmasının şeklini değiştirmiş, ancak ev içi istihdamı tamamen ortadan kaldırmamıştır.

D) Yeni konutlarda, yaşam tarzı değişiklikleri bazen eşyaların ve evin alanlarının toplanmasında değişiklikler gerektirir. Seti konutunda, bu değişiklikler daha yavaş ve evin yarı yerleşik alanları, sabit alanlarının yapısıyla daha yakından uyumluydu. Geleneksel evde, yeni konutta binanın taşıyıcı duvarlarının katmanlarının kullanılması, istinat duvarları arasındaki boşlukta yaşam tesislerinin ve tesislerin kullanımına dönüştürülmüştür (Saremi 2000, 2010).

Konutta Esneklik Sağlama Prensipleri

Tasarım çözümleri, tasarımcıların ve kullanıcıların kültürü, yaşam koşulları ve alışkanlıkları ile her zaman ikili bir ilişkiye sahiptir. Bu nedenle, her durumda önerilen çözümler yüzde yüz genel ve kapsayıcı değildir ve çevreye göre kullanılmalıdır. Mimarlıkta esneklik alanında belirgin araştırmacı olan Kim (2008) çeşitli örnekler ve çözümler üzerinde çalışmalar yaparak, esnekliğin sağlanmasını dört genel kategoride yerleştirmiş ve daha sonra her birisini has çözümler şeklinde kısaca tanımlanmıştır.

a) İşlevsel elemanlar aracılığıyla esneklik

Alan esnekliği için en basit çözüm, kapılar, sürgülü veya hareketli bölmeler ve tasarımın amaçladığı esnek hareketli zeminler gibi işlevsel elemanların elde ettiği esnekliktir.

b) Mekan kurgusunda detay tasarımı

Odanın büyüklüğü ve şekli gibi, detayların tasarımı da barındırılabilen aktivite sayısını etkiler. Odadaki gardıroplar, elektrik prizleri ve hatta her alandaki kapı ve pencerelerin orantıları ve yerleri gibi parçalara dikkat etmek, bir mekanın çok yönlülüğünü etkileyen faktörlerdir. Bahsedilen öğelerin her biri için uygun konum nedeniyle, kullanıcının yaşam tarzına ve zevklerine göre en iyisini seçebilmesi için iç düzen için çeşitli seçenekler sağlanabilir. Birkaç yıl sonra, organizasyon sistemindeki değişikliklerle, mekanların düzeninin de kolayca değişmesi mümkündür. Oda tasarımı, yerleşim seçeneklerini değiştirme yeteneğini ve mekanların çok yönlülüğünü en üst düzeye çıkarmak için gerekli zemini sağlayabilir. Tabii ki, düzen modlarının bir bölgedeki insanların yaşam tarzından kaynaklanan belirli kalıplara dayandığı da belirtilmelidir. Örneğin, dünyanın çoğu yerinde, mobilya kurulumunun en önemli alanı odanın yan tarafıdır, bu nedenle tasarım yaparken kapıların müdahalesi en aza indirilmelidir. Ancak, Japonlar eşyalarını çoğunlukla odanın ortasına koydular. Geleneksel Japon evlerinde duvarların taşındığı ve mekanın unsurları ile içsel olarak düzenlenme şekli arasında tasarım yaparken göz önünde bulundurulması gereken iki yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmamalıdır.

c) Modüler sistem sayesinde esneklik

Ayrılmış birimler tarafından elde edilen esneklik ve tasarımcı amaçları ve kullanıcı değişiklikleri ile elde edilen esnekliğin geliştirilmesi.

d) Tekrarlayarak sistematikleşme

Einifar (2007) geleneksel İran ve Japon evlerinin özelliklerini karşılaştıran araştırmalara dayanarak, esnekliğin geçmişte bir düzen modeline dayandığı sonucuna varmıştır. Ona göre, bu desenler tekrarlanan birimlere dayanarak oluşturuldu. Bu birimlere İran mimarisinde "Peymun", Japon mimarisinde "Tatami" denir. Günümüzde ise, tekrarlayan bir modelin kullanımı yaygındır. Bu yöntem kütle oluşturmada çok etkilidir. Bu şekilde, orijinal taslakta, sadece kurulum parçalarının zaten inşa edildiği duvarları ayırmayan bir bina vardır. Bu alan yapısının alanı bir kumaştır ve sadece birkaç sütuna sahiptir. Prefabrik ve boyutlu parçalar kullanarak, kullanıcı entegre alanı ihtiyaçlarına göre daha küçük alanlara bölebilir. Friedman, bu yöntemi, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, prefabrik binaların uyarlanması için uygun bir çözüm olarak gösteriyor.

e) Mekan kurgusunda özel/genel uyarlanabilirlik yoluyla Esneklik

Genel çok yönlülük, kentsel dokuyla daha ilgilidir ve özel çok yönlülüğe boyut, aydınlatma, malzemeler vb. gibi mekansal özelliklerden daha hassastır, çünkü özel çok yönlülük toleransı genel çok yönlülüğünden daha yüksektir. Kullanıcıların çok yönlülüğü sayesinde kazanılan esneklik, verilen koşullara dayanmaktadır.

f) İç mekan tasarımında esneklik

Tasarımcıların her bir faaliyet türü için binaların içindeki belirli alanları göz önünde bulundurmaları yaygındır. Uzmanlık, sponsorun veya inşaatçının çıkarlarını güvence altına almak için, genellikle özel alandaki diğer faaliyetlerin akışını zorlaştırır, böyle bir süreç, kullanıcıların seçimlerinin gücünü azaltmak için yapıcı çıkarları güçlendirir. Belirli ve sınırlı bir kullanıcı için tasarlanan yerler, kullanıcılara daha fazla seçenek yapma hakkına sahiptir.

Mobilyaların hedeflenen tasarımı ve nasıl kullanıldığına dair doğruluk, tüm alanların, özellikle de konut alanlarının optimizasyonunu büyük ölçüde etkileyebilir. Tabii ki, İran'da son birkaç yılda mobilya tasarlamak ve üretmek için yapılan dikkatle, mobilya endüstrisinin sadece desenleme aşamasından ve batılı dergileri düşünmeden bir adım daha ileri gitmesi, çünkü geçmiş çözümlerin ihtiyaç ve ihtiyaçla uyumlu olmaması. Toplumun koşulları, ülkemizdeki bu tür kalıpların, alanın hacminden bağımsız olarak yalnızca geniş alanlarda ve maksimum öğelerde kullanılmasına neden olmuş, bir şekilde konut seviyesini ve çoklu alan kullanımını azaltmamıza yardımcı olabilir, bu da konut biriminin mobilyaların doğru ve düşünceli kullanımı ile esnekliğini sağlar.

Dünya üzerinde ise konutlarda esneklik ve işlevsellik kavramının, kusursuz bir şekilde geleneksel konut tasarımlarında uygulanması ve daha sonraki gelişmeleri, bu kavramın farklı ülkelerin geçmiş mimarisinde tasarımın önemli noktalarından biri olduğunu göstermektedir. Dünyanın farklı yerlerinde konutlarda esnek alan farklı rekorlara sahiptir. Geleneksel Amerikan evlerinin merkezinde, evin tüm ana alanlarının etrafında organize edildiği bir ısıtıcı vardı. Bu alanlar, aralarında sürgülü duvarların toplanmasıyla bağlanabilir. Amerikan evlerinde, Avrupa konut binalarının aksine, her zaman küp şeklinde inşa edildiler. Evin planı, ev sahibinin sosyal ve ekonomik durumuna göre genişletilebilecek şekilde düzenlenmiştir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte, esnekliğin önemli yönlerinden biri olarak taşıyıcı ve ayırıcı elemanların ayrılması, mimari mekanların esneklik tarihinin bir sonucu olarak bina iskeletlerinin evrimi ile yakından ilişkili hale gelmiştir. Binanın iskeleti ile ayırıcı duvarlar arasındaki ayrımın ilerlemesi 19. yüzyılın sonunda ayırıcı duvarları inşa etmeden binayı tasarlamak ve iskeleti ve planın serbest tasarımını kullanmayı mümkün kılmak mümkün olmuştur. İskelet konstrüksiyonu birçok modern mimari gelişmenin açılışı olmasına rağmen, teknolojinin kullanımına güvenmek, kuru fiziksel çözümlere ve binanın endüstriyel üretiminde kullanılmasına yönelik yönlendirmiştir. Esneklik kavramı birkaç yılı aşkın bir süredir ciddi bir şekilde ele alınıyor. Tabii ki, böyle bir kavramın daha önce olmadığı ya da bu alanda güzel çalışmalar yapılmadığı anlamına gelmiyor, ama bağımsız elemanlar biçimindeki esneklik mekanın gerekli esnekliğini yaratıyor. Dünyada belirgin esnek tasarım mimariye sahip olan Japon mimarisinde, hem yapı ölçeğinde hem de mobilya ölçeğinde tasarımın gövdesini işleviyle eşleştirmek önemli bir ilkedir. Tasarımcı, her bileşeni kendisine atanan işleve göre özel bir şekilde şekillendirir. Kullanıcının fizyolojisi ve ergonomi bilgisinin kullanılmasının yanı sıra bileşenlerin kullanım şekline ve şekline dayalı standardizasyon, kullanıcının refahını ve konforunu hedefleyen Japon mimarisinin bir özelliğidir. Örneğin, bir masa belirli bir alanda tanımlanır ve kişinin çevreye ve istenen aktiviteye hakim olabilmesi ve kendini rahat hissetmesi için yerden yükseklikte olması gerekmektedir.

Japon mimarisinde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da tasarıma başlamadan önce hedef kitleyi veya "kullanıcıyı" tanımdır. Fizyolojik ve psikolojik özellikler, uzak

kullanıcısının yaş grubuna göre bilinir. Fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlara uygun tasarım, tasarımların başarısında, kullanıcıların memnuniyet ve konforunda önemli bir faktördür. İnsan için tasarlanan mobilyalar kuşkusuz bedeniyle uyum içindedir ve bu nedenle insanın yaşı da onu etkileyecektir. Bir çocuğun ve bir yetişkinin farklı görüş yükseklikleri nedeniyle farklı algıları, mekanın peyzajını tasarlamada belirleyici bir rol oynayacaktır. Yaşlılar da fiziksel zayıflıkları ve sınırlı yetenekleri nedeniyle farklı boyut, renk ve dokuya sahip mekanlara ve mobilyalara ihtiyaç duyarlar.

Çevre üzerinde büyük etkisi olan ve dolayısıyla ondan da etkilenen yapının çevre bağlama müdahalesi olarak mimarisi ve inşası, her bölge insanının doğaya karşı tutumuna bağlıdır. Doğu tutumunda, doğayı önemsemek ve onun aşkın boyutunu dikkate almak, doğaya girişte, onu işgal etmede, varlığı ve mimariyle bütünleşmesinde etkin rol oynamıştır. Doğanın Doğu dünya görüşüne verdiği manevi değeri gösterir. Japon bahçeciliğinde bu, binanın çevreye hakim olmaması ve bahçenin organik olarak düzenlenmesi, bozulmamış doğayı çağrıştıracak şekilde binanın çevre ile organik entegrasyonunu sağlamıştır. Japon kültüründe doğanın manevi değeri, bozulmamış doğal malzemelerin kullanımına ek olarak, doğanın mimaride daha fazla kullanılmasına ve varlığına yol açmıştır. Japon tasarımcı, binanın kapılarını en güzel doğal manzaralara açarak kullanıcının manevi ihtiyaçlarını karşılamayı, gözleri ve köşeleri daha fazla doğa algısı olan bir yöne yönlendirmeyi amaçlıyor. Doğal malzemelerin kullanımı ve iç mekanlar alanında doğanın varlığı, yapının bileşenlerinde ve mobilyalarında da görülebilmektedir.

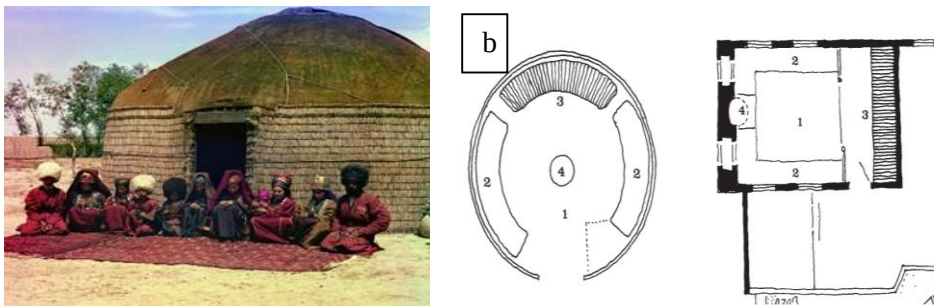
Çağdaş Japon mimarlar Kojima ve Akamatsu, bir Japon mimari eserinin mekanlarını "siyah" ve "beyaz" olmak üzere iki kategoriye ayırır. "siyahlar" belirli etkinliklere yanıt veren mekanlar ve "beyazlar" özel etkinlikler olan mekanlardır. içerisinde oluşmazlar ve "siyah" boşlukların iletişim eklemi olarak kullanılırlar, ancak unutulmamalıdır ki, beyaz boşluklar sadece siyah boşluklar arasında bir bağlantı oluşturursa, yaşam ve canlılık ruhuna sahip olmayan bir bağlantı arteri olacaktır. Geleneksel Japon mimarisinde evlerin plan şekli kare şeklinde ve ortasında sütunlu olarak inşa edilmiş, evin dış çevresinde çatılı ve yarı açık bir mekan oluşturulmuş, bu sadece bir iletişim koridoru işlevi görmemiş, aynı zamanda bir mekan işlevi görmüştür. Duraklama, dinginlik ve tefekkür için bu iki çağdaş mimarın teorilerinden net bir şekilde çıkarılabilen bu görüşün sürekliliği, koridoru tasarımlarında tek geçiş olmaktan çıkarmıştır. Merdiven de elbise diktığımız kumaş kalıntılarının başka mekanlara dağıtılmasıyla oluşturulmuş dar ve istenmeyen bir yol değil. Bu alan aynı zamanda açık ve bağımsız bir kimlik bulabilmektedir. "Siyah" olarak etiketlenen alanlar, mutlaka günlük aktiviteler için kullanılan alan olmak zorunda değildir. Yemek yeme, uyuma, birlikte oturma ve konuşma alanları konut sisteminde defalarca tekrarlanmıştır. İnsan yerleşiminde Japon ruhani unsurlarının varlığı farklı bir şekilde görülebilir. Basit hacim ve sade mekan, içerikleriyle anlam ve kimlik bulur. Bu unsurlar iç mekana yön vermekte ve ev halkının arkasında oturmamasını sağlamaktadır. Burada manevi ve kutsal emanetlerin ve hatırlatıcıların var olduğu, bir mekanın bağımsız ve benzersiz işlevini tanımlanmaktadır.

Türk topluluklar arsında ise esnek konut tasarım hakkında has mimarisi ile tanılan mimari eseri, Yurt veya Yurd, Orta Asya'daki Türk toplulukların ev yapımı çadırlarına verilen isimdir. Yurt çadırları genellikle hayvan yünü ve derisinden yapılır ve portatiftir. Türk topluluklar arasında çeşitli mimarilere sahip çadırlar görülmektedir. Ancak Türkistan coğrafyasında en çok kullanılan çadır ise " yurt" tipi çadır denilen dairesel çadır tipolojisidir. İran'da Türkmensahra bölgesinde yer alan "öy " olarak bilinen Türkmen halkının geleneksel Türkmen çadırı da "yurt" dediğimiz çadır türü içinde yer almaktadır. " Yurt" denilen Türk

toplulukların çadırı özel yapısal nedeniyle en ağır hava koşullarına karşı dayanıklı olup, sıcaktan ve soğuktan (doğal etkenlerden) kullanıcılarını koruyarak taşıma, kurulum ve kullanım kolaylığına sahip sürdürülebilir hafif, önemli birer sanat eseri tanımlanarak Türk göçebe halkın arasında yaygın yaşam yeri olarak kullanılmaktadır.

"Yurt " adında bilinen, seyyar sürdürülebilirlik ilkelerine uygun İç Asya ve Orta Asya Türk çadırın iskeleti, ağaç çubuklar şeklinde kesip şekillendirilerek, tamamen uzman bir şekilde birleştirilerek yapılır. Ağaç iskelet üzerine giydirilmiş keçeden müteşekkil bu kümbet şeklindeki çadır turu yazın serin kışın ise sıcak olurlar. Türk çadırının hiçbir yerinde çivi cinsinden herhangi bir metalik nesne kullanılmaz, herşey fitri seyrindedir. Türk göçebe halkın arasında yurt sadece kullanıcılarını yağış, soğuk hava durumuna karşı, yabancı hayvanlardan korunma işlevine kısıtlı değil, aynı zamanda hayvanlarını, yiyecek içecek ve süt ürünlerini, buğday ve arpalarını depolamak için bir mesken türü olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca halı dokuma ve kilim gibi el sanatları üretmek için Türk kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Yani Türk yaşamında yurt doğal etkenlerden korunmak amacıyla yapılmış basit bir sığınığın ötesinde, içinde yaşayan insanların yaşam, inanç, gelenek, görenek, ekonomi, süsleme ve sanatlarını yani kültürlerini bünyesinde barındıran bir simgesel yapı olarak bilinmektedir.

Türk mimarisinin kaynaklarını oluşturan yarı yerleşik Türk toplulukların sükunet yeri , Konut Esnek tasarımın güzel bir örneği olmak nedeni, rüzgara, fırtınalara ve depremlere karşı dayanıklı olması, böylece Ev devrilirse de aile üyelerinden hiçbiri yaralanmayacaktır. Kurulumu, montajı ve nakliyesi kolay olması, Hazırlanması ve inşası için gerekli ekipmanlar ve malzemelerin tamamı yerli malzemeler olup, bölgede bol miktarda bulunmakta olması yana Ağaç Öylerin, Türk toplulukların ekolojisi, ekonomisi ve sosyal güvenliği arasında ayrılmaz bir bağlantıya sahiptir ve bölgenin ekonomik, sosyal, iklimsel ve çevresel koşullarına tamamen uyulanmıştır ve bu insanların Göçebelik ve hayvancılığın yaşam koşullarına uygun tasarlanmıştır. Yurt veya Yurd, Orta Asya'daki Türk boylarının ev yapımı çadırlarına verilen isimdir. Yurt çadırları genellikle hayvan yünü ve derisinden yapılır ve portatiftir. Yurt, esnek konutların en eski örneklerinden biridir. İskeletin tamamı ahşap, kapağı keçeden olup, bu örtü yazın yerini daha ince kumaşlara bırakmaktadır. Türk evinde odalar, çadırda olduğu gibi oturma, dinlenme, yemek yeme, çalışma, yatma hatta yıkanma eylemlerini karşılayabilme esnekliğine sahiptir (şekil 2.4).

Şekil 2.4. a) İran Türkmenler tarafından kurulan yurtlarında dış mekan kullanımı (Anonim 1); **b)** Çadır ve odanın içindeki elemanların fonksiyonları (1-Çok amaçlı orta alan, 2-Oturma yeri, 3-Yüklük ve dolap, 4-Ocak, 5- Ortak alan (Bektaş 2007))

Türkiye toprakların Anadolu'da bulunan geleneksel konutlar esneklik açısından iyi birer örnek oluştururlar. Mekandaki statik esneklik, geçmişten gelen toplumsal alışkanlıklar ve mekanın rasyonel bir anlayışla kullanılması sonucunda tasarımın en önemli unsurlarından biri

halını almıştır. Bektaş'a (2001) göre Anadolu konut mimarlığında oluşturulan esneklik, Batı'da yaygın olan mimarlık ilkeleriyle çatışmaz, hatta daha insancıl sonuçlar verdiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında mimarların geleneksel halk yapı sanatını daha iyi değerlendirmesi fayda sağlayabilir. Yapısal olarak büyük değişiklikler gerektirmeyen, farklı işlevlere hizmet edecek şekilde uyum sağlayabilen, dönüşüme uğrayabilen mekan anlayışı bulunmaktadır. Bu yaklaşım, toplumun kültürel, sosyolojik ve ekonomik gerçeklerine uygun bir tasarım anlayışının sonucu olarak, anonim bir tasarım dilinin ürünüdür.

Mimarlıkta esneklik yeni bir konu olmadığını, modernizmin aşırı işlevselciliğine ve proto-ego gibi başarısızlıklara ve binaların çevresel baskılarına ilişkin farkındalığın yükselmesine bir tepki olarak gelişmiştir. Ancak İran'da ise genel olarak söylenebilir ki esnekliğe dayalı güzel örnekler tasarımı İran mimari tarihinde belli bir süre ile sınırlıdır. Aslında İran'daki en belirgin esnek konut örnekleri, ağırlıklı olarak geleneksel mimari örneklerimizde görülebilmekte ve çağdaş evlerin mimarisinde geleneksel konut mimariye göre daha az rastlanmaktadır. Dönemin mimarları tarafından küçük peymun¹, büyük peymun ve khorde peymun olmak üzere üç biçimde kullanılan geometri oranı, geleneksel İran evinin yapı düzenlemenin temel ilkesi olarak bilinmektedir. Bu tekniğe dayanarak, İran geleneksel mimarisinden mimarın ilerlediği tasarım yöntemi şu şekilde ki; değişken elemanları ile binanın taşıyıcı sistemin ilk başta analiz etme ve görselleştirerek daha sonra yapının dolu ve boş bölümlerinin olanakları ve boyutları, çekirdek ve ıslak mekanların yerleri belirleyerek, istenilen esneklik düzeyi elde edilebilmekte ve farklı yaşam koşullarına ve dönemlerine uyarlanabilen esnek mekanların tasarımına olanak sağlanmaktadır. İran mimari tasarımında yapı sabit elemanlar ve taşıyıcı duvarlarla oluşturulduğu taktirde çok işlevsel mekanlar, günlük ve mevsimlik olarak yapının farklı yönlerinde değişebilirlik ve uyarlanabilirlik gösteren mekanlar yaratmaktadırlar (Einifar 2004).

¹ Peymun, geleneksel İran mimarisinde temel ilkelerden biri olan tüm yapıların mimarisinde uygulanmış nicel oranlar, niteliksel geometri değerlendirmelerdir. her tür yapıda kullanışı yaygın bir model olan bu ölçü, ciddi bir işleve sahiptir ve İran'ın kültürel bölgesindeki tüm mimarlar tarafından, başka bir alternatifi olmayan, kullanılan has yöntemdir. İran mimarisinde üç tip ölçek veya yapı ölçeği vardır: küçük peymun - büyük peymun ve khorde peymun (Bemanian, M. (2002). Introduction to Peymon's role and practice. Art and Architecture Publications in iran, Tehran.)

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Geleneksel İran Konut Mimari Tanıtımı

İran'ın Topografik Özellikleri, Sosyo-Kültürel Yapısı ve İklim Bölgeleri

İran, Asya'nın güneybatısında 1.648.195 kilometrekare yüzölçümüne sahip ve dünyanın 18. büyük ülkesidir. Kuzeyinde Hazar Denizi, Güneyinde Fars ve Umman körfezi ile çevrilidir. 2011 yılında nüfusu 75.149.669 kişidir (Anonim 3).

Kültür, bir toplumun kimliğini ve yaşam tarzını ifade eder. İran kültürü, İslam öncesi ve İslam kültürünün bir karışımı olarak bilinmektedir. Orta Asya ve Andronovo kültürünün kaynakçısı olan İran kültürü, M.Ö. 20. yüzyılda İran bölgesi kültürünün mirasçısıdır; Çin, Roma ve Hint imparatorlukları gibi medeniyetlerden etkilenen özellikle Orta Doğu ve Orta Asya'da uzun zamandır baskın kültürü olmuştur. İslami gelenek ve görenekler İran kültürüne girmiş ve eski geleneklerle birlikte popüler kültürün ana bölümünü oluşturmuştur. Örneğin Muharrem ve Tasua-Aşure günlerinde yas tutulması ve baharın gelişini Nevruz bayramında kutlama geleneği İslamiyet öncesinin en önemli olaylardan biridir.

Sosyo-kültürel bir faktör olan aile yapısı, İran mimarisinde özellikle konut mimarisinde en önemli faktörlerden biri olmuştur. İran kültüründe aile mahremiyetinin korunması önemli öge olarak bilinmekte ve aynı zamanda mimarinin mekansal düzenlemesini de etkilediği görülmektedir. Mimari alanları etkileyen birçok faktör ve olgu arasında dikkate alınması gereken diğer faktörlerden biri de iklimdir. İklim, ısı, ışık kontrolü, binaların konumu ve kullanılan malzemeler ile ilgili kararları belirleyen unsurdur. İran'da Hazar Denizi ile Huzistan kıyıları arasında İran platosu yer alır. Plato üzerinde yer alan Zagros ve Elborz sıradağları yerleşimleri ülkenin birçok çeşitli iklim bölgelerine sahip olmasına sebeptir. Bu sıradağlar, ülkenin iç kısımlarındaki sert bir karasal iklimin ve ülkenin orta kesimindeki büyük çöllerin ortaya çıkmaların ana nedenidir.

Ghobadiyan (1998); İran geleneksel mimarisini iklimsel özellikler açısından dört bölgeye ayırmıştır. Sıcak-kuru iklimin hakim olduğu bölgelerde, iklim koşullarının olumsuzluklarından korumaya ve olanaklarından faydalanmaya odaklanan geleneksel mimari yapılarında muhtelif şekillerinde kullanıldığı görülmektedir. Bu da yapılarda plan açısından değişik mekan organizasyonlarına niçin olmuştur. Yapıyı etkileyen dış iklim faktörü güneş ışınlarından korunmak arasında yerleşimler birbirine yakın ve iç içe planlanmıştır. Yüksek duvarlı dar sokak yapıları güneşin geldiği yüzey alanını azaltmak adına birbirini gölgelememektedir. Açık avlular, yarı aleni eyvanlar ve yaz ile kışa hususi mekanların uygulaması iklime karşı mekansal bir çözüm olmuştur. Soğuk iklime ilişkin mimari özellikleri rüzgarlardan korunmayı sağlayacak birbirine yakın sıcaklık kayıplarını azaltıcı ve iç içe geçmeli kademeli iç mekanlar, olası olduğunca güneşten yararlanan yapılar olarak ortaya çıkmıştır.

Ilıman bölgelerde yaz mevsiminin vantilatör rüzgarlarından faydalanmak, kışın ise korunmak gerekmektedir. Kışın güneş ışınlarının duvar ve çatı tarafınca iç mekana aktarılması sağlanırken, yaz mevsiminde güneş ışınlarından korunma ve yapıların gölgelemesi istenmektedir. Ilıman bölgelerde bulunan yapılarda bodrum katlar bulunmamaktadır. Sıcak-nemli iklimin hakim olduğu bölgelerde ise yüksek duvarlı dar sokaklar güneşin geldiği yüzey

alanını azaltmakta, sokaklar ve yapıların konumları rüzgarın estiği yöne bağlıdır. Yapılarda odalar ve eyvanlar yüksek tutularak bodrum katlara alan bırakılmamıştır (Ghobadiyan 1998).

Kahverengi ile taranan alanlar (Şekil 3.1)'de gösterildiği gibi İran'daki sıcak ve kuru iklim yerleşimlerini göstermektedir. Yaz mevsimleri çok sıcak ve kurak, kış mevsimleri serin, nem oranı düşük, yaz ile kış ve gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkları fazladır. Elborz ve Zagros dağlarının bulunduğu alanlar, şekilde gösterildiği gibi açık gri olarak taranan alanlarda soğuk iklim koşullarına sahiptir. İran'ın kuzey kesiminde ve Hazar Denizi kıyılarında ılıman iklim koşulları görülmektedir. Sıcak-nemli iklim, çok sıcak yazlar ve ılıman kışlar, yaz ve kış arasında düşük sıcaklık farkı ve yüksek nem ile karakterizedir. Bu iklim türü İran'ın güney bölgelerinde ise, Fars ve Umman Körfezi kıyılarında etkilidir.

Şekil 3.1. İran iklim bölgeleri (Anonim 4)

Geleneksel İran Konutun Sahip Olduğu Değerler

Elam (M.Ö.2700– M.Ö.539), Ahameniş (M.Ö.550– M.Ö.330), Part (M.Ö.247– 224) ve Sasani (MÖ.92– 629) gibi medeniyet ve imparatorlukların bulunduğu bir ülke olarak dünya mimarisinden etkilenmiş ve diğer mimarilerin gelişiminde ise katkı sağlamıştır. Tarih boyunca yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, İran'ın mimarisi, M.Ö. 4000 yılına ve Ariyan'ların, İran'a göçünden öncesine dayanmaktadır (Gholijani Moghaddam 2007).

Pirnia (2008)'ya göre İran mimarisinin özellikleri, beş unsuru içermektedir:

1. Toplumun kültürel yapısıyla uyumu
2. Yapımında kullanılan malzemeler yerel malzemelerden olması
3. Tasarlanan yapıların ve mekanların işlevsel olması
4. Mekanların modüler olması ve insani ölçekler ile uyumlu olması
5. Yapıların dayanıklı ve sağlam olmasıdır.

Bölgelerde etkili olan farklı iklim şartları, farklı yaşam tarzları, yerel inanç ve geleneklerden doğan İranlı ustalar; Çeşitli tasarım kriterleri çerçevesinde yaşam alanlarına özel anlamlar katmışlar. Dolayısıyla mimari yapıların ile ilgili yapılan incelemeler sonucunda toplumun sosyo-kültürel özellikleri de ortaya çıkabilmektedir (Memariyan 2008). Geleneksel

yapıların araştırma ve sonuçları ışığında iklim özelliklerine ve kültürel değerlere uygun kalıcı bir konut mimarisi elde etmek mümkündür. Geleneksel İran konutları hakkında detaylı bilgi aşağıda sunulacaktır.

Geleneksel İran Konut Mimarisinde Mekansal Oluşumlar

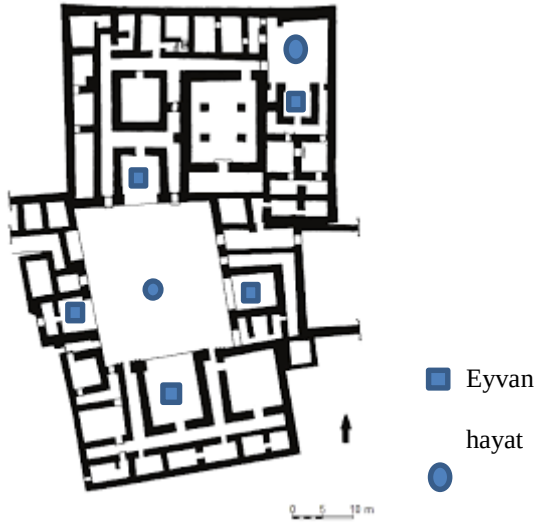
İran mimarisinin geleneksel evlerinin farklı dönemlerde mimari yapıların biçimsel doğasının oluşmasında önemli rol oynadığı gözlemlenmiştir. Mekansal formun zaman içindeki bu gelişimi, tipoloji ve üslubun gelişmesine yol açmış ve geleneksel İran evlerinin ana bileşenlerini oluşturmuştur (Yılmaz ve diğerleri 2020). Evlerin fonksiyonel yapısının gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biri de evde yaşayan insanların kültürleri olmuştur. Rappaport ve Schulz gibi teorisyenler, özellikle konut binaları olmak üzere çeşitli mimari eserlerin yaratılmasında kültürün önemli rolünü araştırmışlardır (Mimarian 1998). Konut binaları kültürel bir unsur olduğu için bölgenin kültürel değerleri biçim ve mekânsal organizasyonun gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Geleneksel mimari, yıllar içinde çeşitli çözümlerle çevresel sorunların üstesinden başarıyla gelmiştir. Bu doğrultuda ülkenin farklı iklim bölgelerindeki geleneksel evlerin tasarımında çevre ve doğa ile uyumlu önlemler alınmıştır (Akin 1985). Geleneksel İran mimarisinin eski ve değerli fenomenlerinden biri merkezi avlu tipiydi. Bu fenomen, biyolojik ve sosyal ihtiyaçların çeşitli boyutlarında İran geleneksel evlerinin ana düzenleyicisi olarak tanımlanmıştır.

Geleneksel İran mimarisinde; En önemli mimari mekanlardan biri olarak kabul edilen konut, her coğrafi bölgenin geleneksel kültürünü, iklimini ve sanatını birleştiren özel bir görünüme, farklı bölümlere ve mekânsal unsurlara sahiptir. Genel olarak, geleneksel İran evlerinin gelişimi, tarih boyunca fazla değişmediği için belirli bir yapısal düzene sahipti (Tevessuli 1980).

İklimsel ve kültürel koşullara, yerel malzemelere ve diğer etkileyen faktörlere göre, geleneksel İran evlerinin odaları ve bileşenleri farklı coğrafi bölgelerde farklılık gösterir; ancak genel olarak İran'ın farklı bölgelerindeki geleneksel evlerin ana bileşenleri hemen hemen aynı ve daha az farklıdır, bu da İran'daki geleneksel evlerin ana bileşenleri ve analizi ile ilgilidir.

İran'daki bazı köylerde tek kanepeli kır evleri var. Bu evler yarı açık bir ivan ve tandırlı bir odadan oluşmaktadır. Bu tip konutlar bazı değişikliklerle batı İran'da hala bulunmaktadır. Bu evlerde tandırlı dikdörtgen oda (Tanabi) ve merkezdeki Arus (gelin) odası zengin süslemeleriyle dikkat çekiyordu. Misafirler gelin odasında ağırlanırdı ve sıcak mevsimlerde örneğin eyvanda otururlardı (Gholijani Moghaddam 2007).

Dört sofalı evler genellikle İran'ın orta bölgelerinde kullanılmıştır. Bu tipin dört köşesinde odalar bulunmaktadır. Birinci yüzyılda Parthlar tarafından yaptırılan Assur Sarayı, dört kanepeli tipinin en güzel örneğidir. Assur Sarayı'nın iki avlusu ve ters plan tipi vardır (Memariyan 2008). Giriş koridordandır ve koridorun iki yanında depo odaları bulunmaktadır. Odalar avlunun etrafında sıralanmıştır. Böylece Assur Sarayı, dört salonlu evlerin yapım tarihinin İslam öncesine kadar uzandığını kanıtlayabilir (Memariyan 2008).

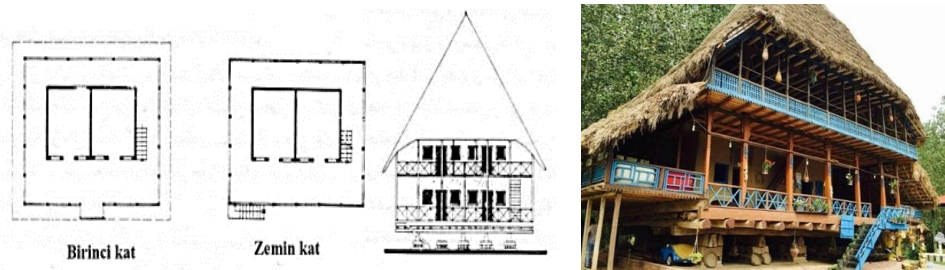
Şekil 3.2. Assur sarayı- birinci yy. Partlar dönemi (Memariyan 2008)

Değişen doğal koşullar, geleneksel İran konut mimarisine de yansıyor; bu nedenle çeşitli evlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Mekansal olarak, hem içeride hem de dışarıda, avlulu veya avlusuz ve "Peymooneh bozorg" (büyük modül), "Peymooneh kuchak" (küçük modül) ve "Khordeh peymoon" (çok küçük modül) boyutlarında geleneksel İran konutlarını temsil ediyorlar. (Memariyan 2008).

İran'daki geleneksel konut yapısını malzeme, iklim ve sosyal yapı gibi faktörler etkiler; dışa dönük ve içe dönük konutlar ile sonuçlanır. Aşağıda İran'daki geleneksel konutlarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

İran'da Dışa Dönük Geleneksel Konut Mimarisi

Dışa dönük daireler; Malzeme, iklim ve sosyal yapı gibi faktörlerden dolayı dış alanı ile doğrudan fiziksel ve görsel bir bağlantısı vardır. Son derece yüksek nem, örneğin koridor (sofa) ve odaların yazlık ve kışlık mekanlar olarak kullanılması başlangıç noktası olarak evlerin dikey gelişimini gerektiriyordu. Dışa dönük tiplerde odalar bazen koridorun karşısında ve çevresinde oluşturulmakta ve yer üstünde inşa edilmektedir (Memariyan 2008). Görsel olarak eğimli çatılar bu dairelerin bir özelliği idi. Bu tür konutlar İran'ın kuzeyinde, Hazar Denizi kıyısında, Gülistan, Gilan ve Mazandaran eyaletlerinde bulunur.

Şekil 3.3. İran-Gilan'da bir dışa dönük geleneksel konut örneği (Memariyan 2008)

İran'da İçe Dönük Geleneksel Konut Mimarisi

İçe dönük dairelerde; iç mekanın sokaklar, caddeler ve meydanlar gibi herhangi bir kentsel alanla doğrudan bağlantısı yoktur. Ülkenin karasal iklimine ve mahremiyetin İslam kültürü üzerindeki etkisine karşı geliştirilen avlular ve içe dönük konut tipleri ile İran'ın birçok yerinde yüzyıllar boyunca köklü bir Mezopotamya geleneği de kullanılmıştır (Memariyan 2008). İran'daki inşaatçılar; İklimin olumlu yönlerinden yararlanmak ve olumsuz etkilerinden korunmak için ailelerin büyüklüğünü, kültürünü ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak, kullanıcılara güvenli ve rahat alanlar sağlamaya çalışmışlardır (Pirnia 2005).

İçe dönük yapıların formu, Hayat gibi mimari öğelerin açık alana yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. İran'da geleneksel içe dönük evler, Hayat çevresinde dört, üç ve bazen iki evde inşa edilir. Çok küçük arsalarda, Hayat'ın sadeve tek tarafında bir kütle olarak yer alıyordu. Güney ve kuzey cepheler genellikle ilk tercih olarak kullanılmaktadır. Ailelerin sosyo-ekonomik durumu ve arazinin şekli farklı planların ortaya konulmasına büyük rol oynamıştır.

İran'ın Boin Zehra bölgesinde Dr. Negahba ve Dr. Melikzade tarafından yapılan kazılarda M.Ö. 6000 yılına ait kerpiç evler bulunmuştur. Bu evlerle ilgili en önemli şey içe dönük olmalarıdır, çünkü buluntulara göre evlerin çevresinde yeşillik veya bağ yoktu. Daha sonraki dönemlerde bağların üzerine yapılan konaklar ve köşkler, bağın kuru ve dışarıdan ıssız olması nedeniyle dışa bakan ve duvarlı evlerdir (Pirnia 2001). Soltanzadeh'e (2005) göre kentsel yapılaşmanın yoğun ve yoğun olduğu yerlerde içe dönük olarak inşa edilen evlerin ortak özelliklerinden bahsedebiliriz:

- Yaşam alanları, merkezi mekan olarak kullanılan Hayat'ın etrafında konumlanmaktadır.
- Hayat'ın ve ana yaşam mekanının yönü iklime uygun olarak konumlanmaktadır.
- Hayat ve iç cepheler belli geometrik kurallara uymaktadır.
- Odaların bağlantısı, havalanması ve manzarası Hayat aracılığıyla sağlanmaktadır.
- Çoğu içe dönük evlerde mekanlar yaz ve kış mekanları olarak konumlanmaktadır.
- Ana yaşam mekanı, revak ve odalar, hayat etrafında konumlanmaktadır.
- Çoğu evde Revak ve ana yaşam mekanı Hayat'ın orta aksında ve simetrik olarak inşa edilmiştir.
- Servis mekanları, mutfak, ıslak hacimler ve ahır, binanın köşe ve arka kısımlarında yer almaktadırlar.

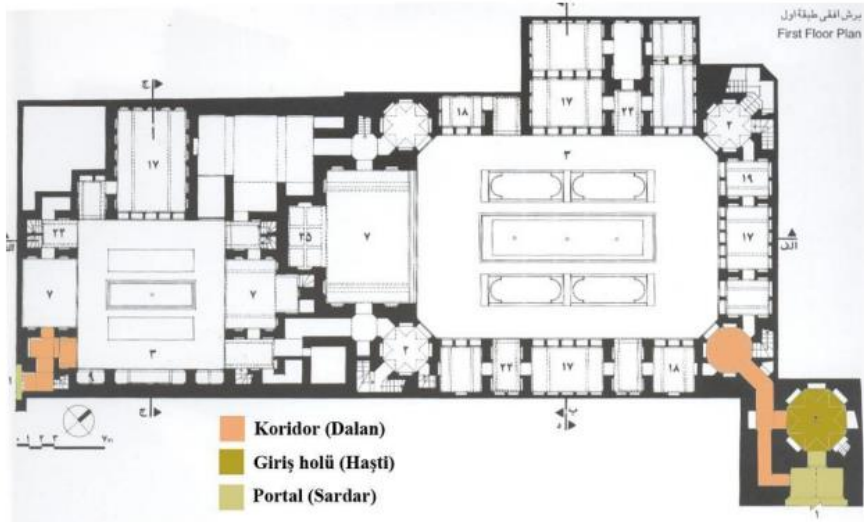
İran'ın sıcak ve soğuk bölgeleri; örneğin Yazd, Kashan, İsfahan, Semnan, Gom, Tebriz vb. Evlerin tasarımını etkileyen iklim, bölgenin yerel malzemesi ve geniş aile yaşam tarzının yanı sıra içe dönük, mahremiyet odaklı toplum yaşam tarzı nedenlerden dolayı geleneksel İran evi bir büyük avlu etrafında düzenlenmiş açık, yarı açık ve kapalı mekanlardan oluşmaktadır. Evler bir veya iki katlı olup yükseklikleri 5-7,5 metredir. Birinci katlar dışarıdan sade ve mütevazı, üst katlar ise sokağa doğru çıkıntı yapan süslemeler ve pencere süslemeleri ile ayırt edilir. Genel olarak 1. kattaki sokağa çıkışı olan odalara ana oda, "bade oda" denir.

Zeminin üstündeki çatı, yazın uyku yeri ve domates püresi vb. için bakım alanı olarak kullanılmaktadır.İçe dönük evlerde; Yaşam, işlevler ve mekanlar arasında bağlantıyı Hayat sağlar ve mekanları düzenlerken, dışa dönük evlerde Hayat dışındaki diğer unsurlar bu işlevi yerine getirmektedir. Bu tip mimarinin en önemli unsurları Revak veya giriş holüdür. Bu özelliklere sahip evler, kentin gelişimi sürecinde inşa edilen yeni yollar üzerindeki konut ve ticari parsellerde görülmektedir. Bu binaların zemin katında dükkan, üst katında ise konut bulunmaktadır. Balkon ve çıkma teraslar ile revaksız ve Hayatı olmayan evlerde görülmektedir. Kentsel yapının Bazı örneklerinde, konut ve ticari faaliyetlerin olduğu karma yapılarda istisnai durumlara rastlamak mümkündür. Dükkanın üstünde yer alan evlerde arkadan hayata ile bağlantıdır.

İran Geleneksel Evlerinin Temel Unsurları ve Mekansal Kurguyu Oluşturan Elemanlar Genel Olarak Aşağıdaki Şekilde Sınıflandırılmıştır:

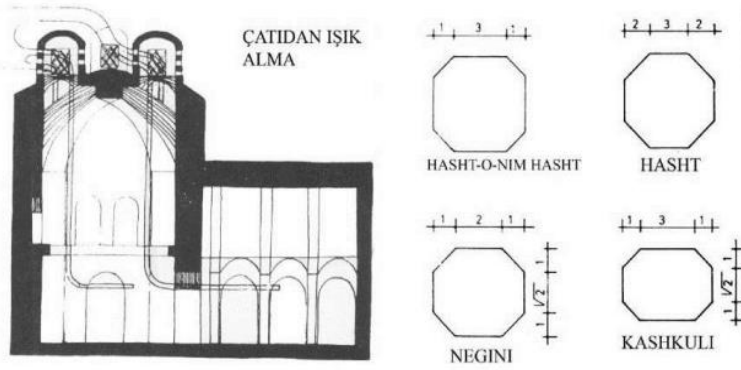
Giriş Bölümü

Giriş kısmı kısmen veya tamamen ön giriş (celohan), giriş (serder), portal (dergah), dış mekan sofası (haşti), koridor (dehliz) içerir. Bu oda, iç mekana bakan İran mimarisinde evin dışındaki tek dekoratif unsurdur. Ayrıca yapı, bu mimari yapının tek dış ögesi (çeşitle ilgili) olan farklı şekillerde dekore edilmiş ilk mekana sahiptir (Nezhad ve Bastani 2012).

Şekil 3.4. Mortaz evinin zemin kat giriş bölümleri (Haji Qassemi 2005)

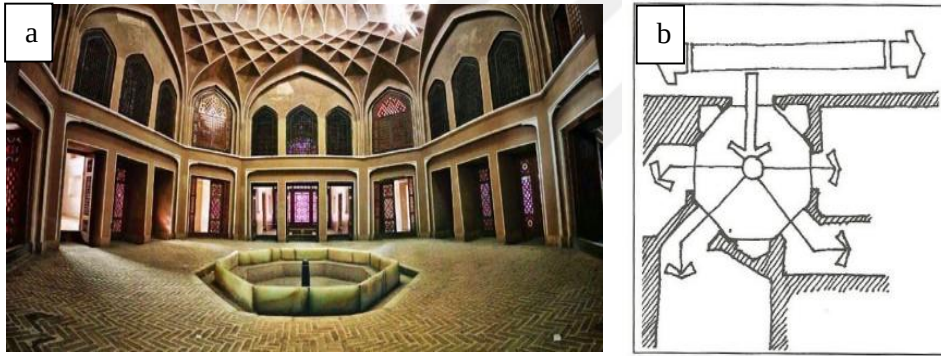
Girişin en önemli unsurlarından biri olan antre veya giriş holü adı verilen haşti, bu mekanın adından da anlaşılacağı gibi genellikle sekizgen biçimindedir (hast Farsça'da sekiz anlamına gelir), ancak altıgen, dikdörtgen ve kare şekilleri de haştiler İran konutunda görülmektedir. Haşti, İran geleneksel konutun dışı ile bağlantıda olduğu mekandır. Çatısı mekanlarla ile süslü olup, iç mekanın gerekli ışık haşti içinde yer alan bacalardan içeriye alınmaktadır. İran mimarisinde kullanılan sekizgenler, düzgün sekizgen, hasht o nim hashti, Negini ve Kashkul (Pirniya 2005) altında sınıflandırılabilir.

Şekil 3.5. Haştiden bir kesit ve sekizgen modülleri (Pirniya 2005)

Bu mekan evin duraklama alanıdır ve girişin ötesindeki odalara da dağıtım sağlar. Bazen bu tesisler alt bölümlere ayrılma ve birden fazla komşusu olan bir eve geçiş imkanı sunar. Sultanzadeh'e (1997) göre bir evin girişinin işlevi sadece geçiş sağlamak değildir; Giriş, hareketin dışarıdan içeriye doğru genişletilmesini ve kontrolünü sağlar (Sultanzadeh 1997).

(Naderi Azad 2001) ise giriş mekânının yalnızca işlevsel bir işleve hizmet etmediğini, daha derin bir anlama sahip olduğunu ve konut sakinleri için kişisel özgürlüğün bir simgesi olduğunu savunuyor. Bu nedenle, binaya giriş, yalnızca özel olmayan bir kişinin içeri bakmasını engellemekle kalmaz; aynı zamanda kamusal alanı özele geçişi de sembolize eder.

Şekil 3.6. a) Yazd'de Dovlat abad bahçesinin Haşti görünümü (Anonim 5); **b)** Haşti'nin birden fazla eve geçiş sağladığı özelliğinin örneği (Naderi Azad 2001)

Dalan\ Koridor

Eski evlerde; Evin giriş kapılarında bu iki kapı arasında kapalı koridor şeklinde kapalı bir sokak görülmektedir. İşlevi bir yandan yapının iç ve dış kısımlarını birbirine bağlamak ve bu koridor aracılığıyla olası kot farklılıklarını gidermektir (Gubadian 2009; Çelik Başok 2017). Dalan Hast'tan sonra bahçe ile iç mekan bağlantısını sağlayan bir geçiş noktası bulunuyor. Dışarıdan gelen haneler, Heşti üzerinden içeriye girer; misafirler Dalan üzerinden Heşti'nin avlusuna yönlendirildi. Genel olarak, Dalan'ın yönü, avluya doğrudan bakmamak ve mahremiyet sağlamak için giriş yönünden farklı olarak tasarlanmıştır; öyle ki Hasti'nin kapısı açıkken bile yoldan geçenler evin içini görmezdi (Soltanzade 2005).

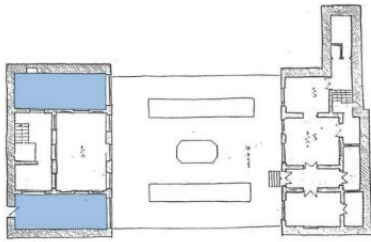
Şekil 3.7. Geleneksel evlerde dalan görselleri (Anonim 6)

Oda Çeşitleri

Odalar, bir ailenin yaşayabileceği kapalı alanlardır. Odalar oturmak, yemek yemek, misafir ağırlamak ve uyumak için fonksiyonel mekanlardır. İran evlerinin odaları genel ölçeğe göre dizayn edilmiştir. Pirnia'ya (2001) göre bu temel ölçek kapının genişliğidir ve odalar geniş cephelerdeki açıklık sayısına göre isimlendirilir. Bu açıklıklara genellikle pencere sayısı denir.

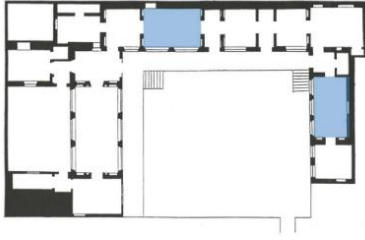
- Yekderi (bir kapılı)
- Doderi (iki kapılı)
- Sederi (üç kapılı) hususi oda
- Pencderi (beş kapılı) Şahneşin ya da misafir ağırlandığı odadır

İran evlerinde bahçeye bakan yan yana iki penceresi olan odaya Doder denir. Doderi genellikle evde büyükanne ve büyükbabaların yaşadığı odadır. Bu oda orta boy yatak odası olarak kullanılmaktadır.

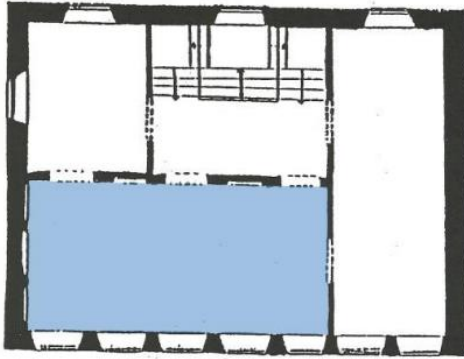
Şekil 3.8. Tebriz Homazad evinden doderi örneğin plan şeması (Anonim 7)

Sederi olarak bilinen oda, adını yan yana bahçeye bakan üç pencereden alıyor. Seder'in ilginç özelliklerinden biri, sıcak ve nemli yerlerde bulunan evler dışında dışarıdan doğrudan girişinin olmamasıdır. Giriş ve çıkışlar odanın yanındaki koridordan yapılmaktadır. Hane halkının günlük hayatı geçer ve rahat otururlar; Yeme, içme, uyuma ve dinlenme gibi aktivitelerin gerçekleştiği mekan olarak bilinir. Bu oda türü genellikle yatak odası olarak kullanıldığı için söz konusu fonksiyonuna uygun bir şekilde düzenlenir. Sehdari odaları iyi bir şekilde güneş aldığı için bahar, sonbahar ve özellikle kışın kullanılır.

Şekil 3.9. Tebriz Kahnamui evinden sedari örneğin plan şeması (Anonim 8)

Farsçada Pencderi olarak bilinen oturma odası, kulübelerde misafir odası olarak kullanılmaktadır. Bu oda evin en süslü ve bakımlı odasıdır. Odada zemin kaplaması olarak en güzel ve en büyük halılar kullanılır. Özellikle Nakışlı Battaniyeler ortadan ikiye katlanarak misafirin odanın ana köşesinde duvarın yanında yerde rahatça oturması sağlandı ve duvara büyük yastıklar yerleştirildi. Kaçar döneminin ikinci yarısından itibaren, bu odanın tavanında ve duvarlarında freskler ve Barok-Rokoko üslubunun etkisiyle giderek daha yaygın hale gelen alçı oymalar bulunur. Bu oda da sederi oda türü gibi iyi güneş aldığı için, bahar, sonbahar ve kış mevsimlerinde kullanılır. Bu odalara gereken ışık odanın uzun tarafından elde edilir. Pencderi odaların iki tarafında yer alan koridorlar mekana girişi sağlar.

Şekil 3.10. Tebriz Faker evinden pencderi oda örneğin plan şeması (Anonim 9)

Havuzhane

Havuzhane eski evlerin çoğunda, bir ev alanıydı ve genellikle avluya göre birkaç basamakla alt kotta konumlandırılmış, avludan ışık ve görünürlük almaktadır. Çoğu geleneksel evlerdeki havuzhane, tenebinin altında ve eksenini boyunca yer almaktaydı. Havuzhanede süslenmiş ve yüksek tavan, havuzun kenarında oturmak için tasarlanan bir basamak ve mekânın aydınlatılması için pencerelerin biçimsel tasarımı, mekânın öne çıkan özelliklerinden sayılmaktadır (Gubadian 1996).

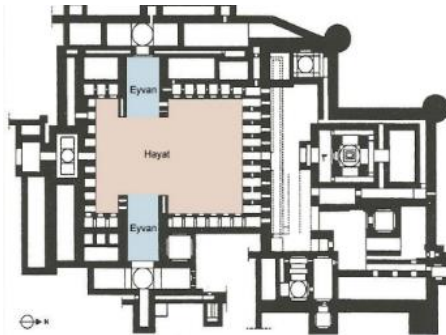
Eyvan

Farsçada ve Türkçede “Eyvan” veya “Ayvan”, Arapçada “Livan” veya “İvan” kelimesinin kökü, Pehlevi Farsçasında “ev” anlamına gelen “ban” kelimesinden gelmekte ve bu kelimenin Farsçadan Arapçaya geçtiği düşünülmektedir (Adıvar vd. 1964). Kuzey Mezopotamya konutlarında yaptığı araştırmalarda Anadolu’da “Sofa”, Irak’ta “Tarma”, Suriye’de “Revak” olarak bilinen eyvanı, evin özel ve yarı genel alanları arasında çok fonksiyonlu geçiş mekânı ile ev halkının gündelik yaşamının geçtiği, yemek hazırlama ve yeme alanı olarak tanıtmıştır (Ünlü 2013).

Deh Huda sözlüğünde eyvan, mihrap ve hilal divan ve yay anlamına gelir. Uzun çatı koridorlu, kapıları açık, padişah koltukları olan bir salon olarak da bilinir. Firdevs, Menuçehr, Nasır Hüsro, Nizam ve Hagan gibi ünlü şairlerin şiirlerinde Eyvan kelimesi bu anlamda çokça kullanılmaktadır. Piş Eyvan (etu-eyvan) kelimesi aynı zamanda zemini açık olan yüksek sofa anlamına da gelmektedir (Dehuda 1994).

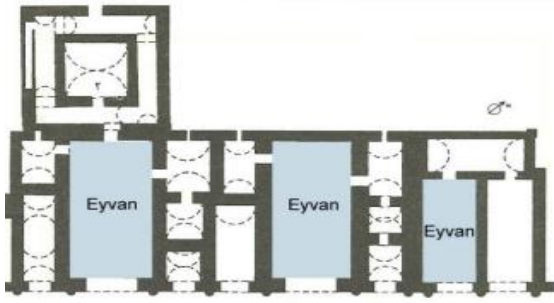
Ardalan'a göre Eyvanın tabiatın ötesinde bir anlamı da vardır. Eyvanın iki dünya arasında bir geçiş sunduğunu düşünerek avluyu ruh, odayı da beden olarak tanımlar. Ardalan geleneksel İran mimarisinin bir ikileme karşı karşıya olduğunu savunuyor; Öz olarak tanımladığı sosyal, kültürel ve dini kavramlar ile görünüş olarak aldığı malzeme, renk, doku gibi fiziksel unsurlar arasında bir geçiş olduğuna inanır.

Eyvan, Sasani döneminde Part mimarisinde, saraylarda ve tapınaklarda tören alanı olarak kullanılmıştır. Eski kaynaklarda kullanılan Eyvan kelimesi "ziyafet ve kabul salonu, köşk ve saray" anlamlarına gelmektedir. Ancak İslam sonrası İran mimarisinde özellikle Karahanlılar, Gazneliler ve Selçuklular döneminde Eyvan kavramı geleneksel ev mimarisinden alınarak kervansaraylarda, camilerde ve medreselerde yazlık ve derslik olarak uygulanmıştır. Hastanelerde yaz teşhis ve tedavi alanı olarak kullanılmıştır. Eyvan, Selçuklular döneminde Irak ve Suriye'de kurulan medreselerin önemli bir unsuruydu. Eyvan, Osmanlı mimarisinde tonozla örtülmemiş, kubbeli bir mekan olarak görülmektedir. Eyvan, Hayat, odalar arasında ana yaşam ve geçiş alanı olarak kullanıldığı gibi, aşırı sıcak ve soğuğa karşı koruyan bir iklim dengeleyici unsur olarak da kullanılıyor. Ayrıca hem yapının görünüşünün hem de cephe düzeninin odak noktası olduğu gibi mukarna süslemelerinin (bir tür İslami süsleme) yoğun olduğu mekandır. Eyvanın kökenine bakmak için önce eyvanın beşik tonoz şeklinin kökenine bakmak gerekir. Mezopotamya, Mısır ve Çin'de tarihsel olarak çamurla sıvanmış parabolik kamış barınakları ve doğal veya yapay kaya mağaraları bulunmuştur (Akın 1985). Eyvan Apadana sarayında ve Persepolis'in güneyindeki evlerde Ahameniş mimarisinde de görülmektedir.

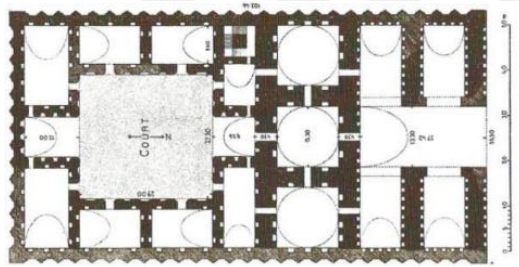
Şekil 3.11. Part dönemi merkezi hayat ve eyvan kullanımı, Sistan-Hace Dağı (Kuhe Haje), MS.1.yy (Memarian 2007)

Beşik tonozlardan oluşan eyvanlı Hatra Saray'ı, Part döneminde yapılmasına karşın Roma mimarisi tekniklerine ve süslemelerine sahiptir. Asur Sarayı ise dört eyvanlıdır ve merkezi mekan geleneğine sahiptir. Bu öğeler, Asur Sarayları ve Hatra Sarayı dışında sivil ev mimarisinde de yaygın olarak kullanılmış; daha sonra Mısır ile Horasan arasındaki bölgelerde de yaygın biçimde görülmüştür (Akın 1985).

Şekil 3.12. Üç eyvanlı El Hezra (Hatra) sarayı, Musul-Irak, M.S.123, Roma, Yunan ve İran mimari etkisinde Aşkaniler döneminde Part mimari örneğidir (Memarian 2007)

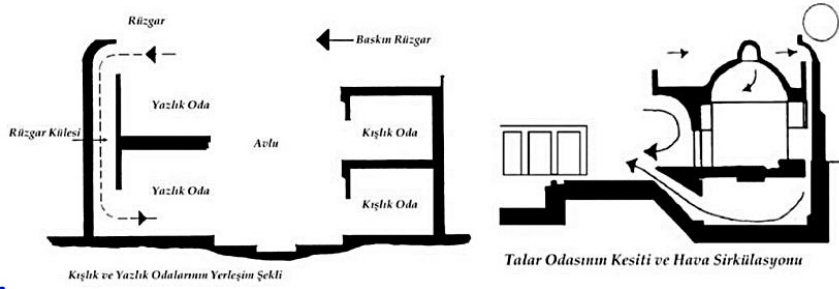
Sasaniler ise Partlardan aldıkları bu plan şemasını geliştirerek Tisfun'daki Kasa Sarayı (Kah-e Kasa), Kasa Şirin'deki Hosro Sarayı (Kah-e Hosro) gibi büyük orta avlulu binalar inşa etmişlerdir. Sasaniler Partlar'dan esinlenerek avlu etrafında çok eyvanlı yapılar yapmışlardır. Firuzabad Sarayı'nda iki ve Taht-ı Süleyman'da üç eyvan bulunmaktadır. Bu eyvanlı sarayların çoğunda eyvan, su kaynaklarına sahip olan bahçeye açılmaktadır (Akın 1985).

Şekil 2.13. Firuzabad sarayı, MS.224 (Kateb 2005)

Eyyan olgusu Mezopotamya'nın antik bölgelerinde sıklıkla karşılaştığımız bir olgudur. Irak, Suriye, Türkiye ve Azerbaycan'da konut mimarisinin en önemli unsurlarından biridir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki tarihi ev tiplerini inceleyen (Akın 1985), o bölgedeki evleri dört ana tipe ele almıştır: Hilani, Tüteklikli ve Eyyanlı. Güneydoğu Anadolu'nun dört büyük ili olan Gaziantep, Urfa, Diyarbakır ve Mardin'deki evlerin çoğu eyvan tipindedir. Bu şehirlerin yanı sıra sıcak iklim bölgelerinde Kahta, Midyat, Hasankeyf ve Halfet gibi küçük yerleşim yerlerinde eyvanlı evlere rastlanmaktadır (Akın 1985).

Genellikle binaların ortasında yer alan ve avluya açılan, üç tarafı kapalı, tonozlarla örtülü dikdörtgen bir mekandır. Genel olarak, eyvanın ana işlevi, binanın ana cephesinin önünde derinlik yaratmaktır. Bu, koruyucu bir rol oynamasına ve yağmurdan ve yoğun güneşten görsel değer yaratmasına izin verdi (Sultanzade 2000). Eyyan (talar) toplantılarda, dini törenlerde kullanılır, yazın ve sıcak havalarda açık alanlara bağlanır. Terasın kenarında "Takhtgah" adı verilen geniş koridorlar bulunmaktadır. Bu koridorların sonunda inen ve çıkan merdivenler bulunmaktadır. Taların üst katında, iki yanında binanın ikinci katında yer alan "Balakhaneh" adı verilen bir dinlenme odası vardır.

Şekil 3.14. Yazlık ve kışlık odalar ve talar kesiti (Kateb 2005)

Ünlü (2013) Anadolu, Kuzey Irak ve Suriye evlerindeki merkezi mekan geleneğini Eyvan olgusu üzerinden araştırmaktadır. Bu da bu geleneğin Kuzey Irak ve Suriye'de devam ettiğini ve Batı Anadolu'ya geçişte bu geleneğin ortadan kalktığını göstermektedir. Coğrafi ve iklimsel faktörlerin önemli bir rol oynadığını, eyvan gibi içe dönük bir mekanın yerini balkon ve teras gibi dışa dönük unsurların aldığını vurguluyor.

Avlu (Hayat)

İran evlerinin dış avlu ve iç avlu olmak üzere iki farklı avlusu vardır. Dış avlu, evin dış avlusuna geniş bir avlu olarak bağlanan ve yarı özel bir kabul alanı olarak işlev gören evin bir parçasıdır. Diğer bir tür ise aile üyeleri için tasarlanmış ve mahremiyet sunan verandadır. Bu tip merkezi avlular genel olarak İran'ın tüm iklim koşullarında görülebilir ancak soğuk bölgelerde daha küçük, sıcak bölgelerde daha ferah ve daha büyük olacak şekilde tasarlanmıştır. Orta avlunun birden fazla anlamı vardır. Orta avlu odalarla çevrilidir ve çatısı yoktur. Evin bu kısmı haneler arasındaki iletişimi güçlendirir ve ev sahibine kontrol hissi verir. Bilim adamları, matematik ve geleneksel geometrinin doğal geometri ile ilgili olması nedeniyle orta avlunun geometrisini önemli görüyorlar. Hayatın merkezi dediğimiz orta avlunun tarihi 200'lü yıllara kadar uzanıyor. İlk olarak Zerdüşt zamanlarında ve daha sonra Khaje ve Firuz Abad'da ortaya çıkmış olabilir. Teraslar yılın yaklaşık sekiz ayı boyunca kullanılır. Genellikle ortada dekoratif bir havuz ve arduvaz zeminler ile iç mekana entegre edilir. Dış duvarın kenarlarına yakın kısımlar da çevre düzenlemesi yapılarak ağaçlarla kaplanmıştır. Genel olarak evlerdeki tüm odalar doğrudan bu avlu ile ilişkilidir ve bu oda bir kompozisyon ve dağıtım unsuru olarak evlerin yaşayan kalbinin merkezi haline gelmiştir. Genellikle avluların tabanları kaldırımdan 1-1.5 metre aşağıdadır.

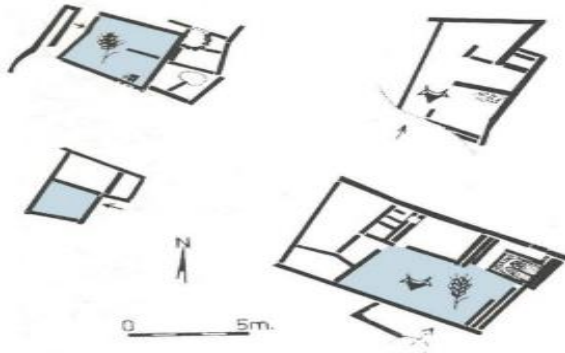
Hayat, İran evlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Dehhuda sözlüğünde yaşam kelimesi "duvar alanı" olarak tanımlanır. Sahet, Sehn, Miyanseera, Sehn Sera gibi kelimeler de bu anlamda kullanılmaktadır. Hayat geometrik olarak evin merkezindedir ve İran evlerinde de sembolik bir rol oynar. Pirnia'ya (2001) göre Hayat'ın temsil ettiği sembolleri şu şekilde sıralamıştır:

- Hayat, bir mülkün harimidir (girilmesi yabancıya yasak olan sınır) ve sınırlarını belirtmektedir.
- Hayat, evin öğelerini birleştirmektedir.
- Hayat, iç ve dış mekanlar arası irtibatı sağlamaktadır.
- Hayat neşeli, yeşil ve huzurlu mekan yaratmaktadır.

- Hayat, temiz hava sirkülasyonunu sağlamaktadır.
- Hayat, farklı mekanları organize eden önemli unsurdur.
- Hayat, aile huzurunu ve güvenliğini sağlayan sınırdır.

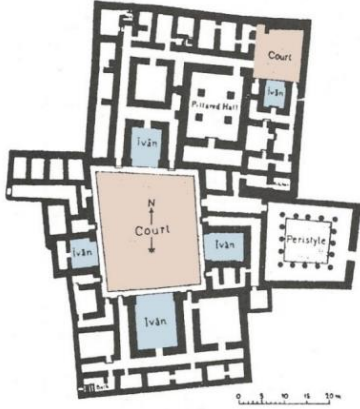
İran'da evlerin tarihi yaklaşık 8000 yıl, yani başlangıçları M.Ö. 6000 yıllarına kadar uzanıyor. Bir alanı çevrelemek ve yaşanabilir bir alan oluşturmak için kullanılan en ilkel yöntemlerden biri de Azerbaycan topraklarındaki Dolmen Taşlı kalesidir. Bu 50 kuş çok yüksek değil, ancak inşaatçılar tarafından bölgedeki emlak alanını açmak için geliştirilen fikri ortaya koyuyorlar (Pirnia 2001).

Tappe Zage'de (Zage Tepesi) yapılan arkeolojik kazılar, odanın içi arasında bağlantı kuran Hayat'ın ilk örneklerinin M.Ö. 6000.yüzyılda ortaya çıktı. Bu evler açık ve kapalı avlular (Hayat) olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır; Kapalı alanlar iki bölümden oluşuyor: birincisi dinlenme, uyku ve günlük kullanım, ikincisi ise tarım ürünleri ve hayvanların depolanmasına ayrılmış. Hayat'ın İran evlerinde merkez olarak kullanılması ilk olarak Damgan, Tappe Hesar'da (Hisar tepesi) görülmektedir. Hasanlu SİT mevkiinde Sahtemane Suhte'de (Yanmış Bina) ise M.Ö. 8000-10000 yılları arasında iki hayatı birbirine bağlayan bir evdir (Pirnia 2001).

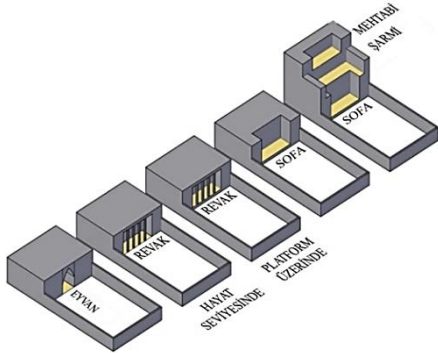
Şekil 3.15. Kazvin Ovası, Zage Tepesi kazılarında çıkan dört grup insan için kullanılan dört hayatlı ev tipi, MÖ.6500 (Memarian 2007)

Part mimari, binanın merkezindeki yaşamı kullanır. Hace Dağı (Kuhe Haje), Hetra ve Assurun Sistan'daki sarayının kalıntıları bu keşfi doğrulamaktadır. Hace Tepesi kazı buluntularına göre MS 100 yılında inşa edilmiştir. Yıla ait saray orta avlulu, iki eyvanlı bir yapı iken, tüm odalar orta avluya açılacak şekilde tasarlanmış; MS 100 ile 200 yılları arasında inşa edilen Assur Sarayı, hemen hemen aynı özelliklere sahip ancak avlunun dört yanında dört eyvanlı. Andre Gordard'a göre bu plan, İslam'ın İran'a geldiği ilk günlerde camiler için bir model olarak kullanılıyordu. Bu tip bitki tipolojisi daha sonra Firuz Abadi Ateş Tapınağı'nda da kullanılmıştır (Pirnia 2001).

Şekil 3.16. Hayatlı dört eyvanlı Assur sarayı, MS. 1. Yy- Kuzey Irak (Memarian 2007)

Hayat, İran evlerindeki en büyük açık alan. Daha sonra Hayat kotundan çatı kotuna kadar açık ve yarı açık mekanlar konumlandırılmıştır. Hayat'tan sonra gelen mekanlar eyvan ya da sedirdir; sonra en üst katta Sharmi ve onun üstünde Mehtabi var. Kanepe, hayattan daha yüksek bir platform ve koltuktur. Genellikle İran'ın orta ve sıcak bölgelerinde, hayatın bir düzlem üzerinde, çevresinde oluşan geçiş boşluğuna Cazibe denir. Sharm, geçiş sırasında tüm eve bakmaktadır. Irak'ta geleneksel evlerde üç tarafı başka mekanlarla çevrili ve avluya açılan yere "Tarma" denir. Eyvan ve Tarma benzer işlev ve özelliklere sahiptir, ancak eyvanın aksine Tarma'nın boyuna eksenine öne paraleldir. Öte yandan eyvanın önü kavislidir; Tarma düz bir dokumaya sahiptir (Akın 1985).

Şekil 3.17. Eyvan, revak, sofa, şarmi ve mehtabi gibi yarı açık mekanların İran geleneksel evlerinde kullanım şekilleri ve hayat ile ilişkisinin şematik gösterimi (Anonim 10)

Merdiven

Geleneksel evlerde, evin en gösterişli ve önemli unsuru olarak tutulan bazı özel merdivenler yaygın olarak kullanılmıştır. Merdivenler, katlar arası iletişim işlevinin yanı sıra, birçok süslemeye ve öne çıkan bir yapıya sahip bazı binalarda merkezi bir alandır (Gubadian 1996).

3.2. Geleneksel Türkiye Konut Mimari Tanıtımı

Türkiye'nin Topografik Özellikleri, Sosyo-Kültürel Yapısı ve İklim Bölgeleri

Türkiye, 783.562 kilometrekarelik yüzölçümü ile Avrupa ve Asya kıtalarında karaya sahip ülkelerden biridir, dünyanın 37. büyük ülkesidir (Anonim 11). Kuzeyden Karadeniz, güneyden Akdeniz ile çevrilidir ve iki denizi Marmara Denizi ve Ege Denizi ile birbirine bağlamaktadır. 2012 yılında nüfusu 75.627.38 olup, ülkenin nüfus yoğunluğu 98 kişidir (Anonim 12). Topografya veya arazinin doğal yapısı, konut oluşumunu etkileyen faktörlerden biridir. Türkiye, topografik yapısına göre yüksek bir platoya, çok çeşitli, engebeli ve dağlık bir manzaraya sahiptir. Yüksek rakımın yanı sıra, Türkiye'nin manzarası yüksek bir eğim ile karakterize edilir (Anonim 13).

Sosyokültürel yapı, kişilerarası iletişim sonucunda oluşan birtakım normlar, gelenekler, gelenekler ve kurallar ile insan hayatında bu birimin kontrol edilmesi sonucunda ortaya çıkan ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Türk kültürünün ana kaynağının Orta Asya olduğu bilinmektedir. Türklerin İslam öncesi dönemde geliştirdikleri bu eşsiz kültür, İran, Mezopotamya, Çin ve Hindistan gibi medeniyetlerin kültürlerinden de etkilenmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra Müslümanların, Arapların ve İranlıların kültürünün genel olarak üç kaynağa dayandığı anlaşılmıştır. Türk kültürü, iletişim kaynakları nedeniyle zaman içinde değişime uğramıştır. Haçlı seferlerinin başında Avrupalılar Batılılarla tanışmış, Rumeli'ye girip bir imparatorluk kurduktan sonra yan yana, bazen de birlikte yaşamışlardır (Güvenç 2002). Ancak zaman içinde Avrupa model alınınca Batı kültürünün etkileri daha da arttı (Bozdoğan 2008). Birçok faktör ve gerçek, mimari mekanların tasarımını etkiler. Bu faktörlerden biri kültür olarak bilinir; bu nedenle kültür bazen diğer faktörlerden daha önemli kabul edilir. Toplumların mimari temellerini oluşturan özgün kültürel unsurları vardır. Bu nedenle, toplumun mimarisi, kültürün nesnel bir görüntüsüdür. Bu nedenle antik mimarinin incelenmesi ve araştırılması bu toplumların sosyal ve kültürel temellerinin belirlenmesinde önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Tanyeli 1979) (Güvenç 2002). Mimari eserlerin kültüre etkisi; Yerel formlarda, süslemelerde, plan tiplerinde ve oda konfigürasyonlarında kendini gösterir. Dolayısıyla bir mimari ürünün bir toplumun kültürel özelliklerinin bir göstergesi olduğu söylenebilir (Kuban 1998).

Sosyo-kültürel bir unsur olarak bilinen aile, Türk Anadolu mimarisinde özellikle konut yapısında en önemli unsurlardan biri olmuştur. Aile ve sosyal ilişkilerde kişilerarası bağlılık ve bağımlılığın en önemli değerler olduğu tespit edilmiştir. Geçmişte geniş aileler nüfusun büyük bir bölümünü oluşturuyordu; Ancak Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 yılında yayınladığı aile yapısı üzerine bir araştırmaya göre, "bazı aileler çekirdek ailelerden ve 'diğer geniş ailelerden' oluşuyordu" (Anonim 12). Mimari alanların oluşumunu etkileyen bir diğer önemli faktör iklimdir. Uzun bir süre boyunca değişmeyen bir bölgenin ortalama hava koşullarıdır. Yerleşme ve yapılaşma sürecini etkileyen faktörlerin başında yer alan iklim unsurları; hava sıcaklığı, hava nemi, güneş radyasyonu, yağış ve rüzgarlar (Anonim 14). Türkiye farklı iklim bölgelerine sahiptir. Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili olması, dağların konumu ve toprak çeşitliliği, Marmara bölgesi, Karadeniz bölgesi, Ege bölgesi, Akdeniz bölgesi, İç Anadolu bölgesi, Doğu gibi farklı iklim tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Jant bölgesi. Türkiye'de Anadolu bölgesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesi yedi coğrafi bölgeye dayanmaktadır (Arü 1998).

Doğan Kuban (1982); Anadolu mimarisini iklim, teknik ve malzemeye göre yedi bölgeye ayırmıştır. Taş mimari, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'nin Erzurum dışındaki ortak kültürünün bir ifadesi, Kuzeydoğu Anadolu, Güney Kafkasya ve Dağıstan ile ilişkili ahşap kirişli taş mimari, Doğu Karadeniz'de görülen tipik ahşap çerçeveli mimari, düz çatılı kübik Ege ve Akdeniz bölgelerinde taş mimari, İç Anadolu'da taş mimarisi, özellikle Niğde ve Kayseri bölgelerinde, İç Anadolu'nun kil tuğla mimarisi, daha çok köylerde ve küçük kasabalarda, Anadolu kıyıları arasında ikinci bir daire içinde dolaşmaktadır. . ve merkezi ova, batıda Sivas çevresinde ve İç Ege Denizi'nde. Temel katmanı genellikle taş olan, ahşap dolgu kerpiç dolgu taşıyıcı yapı teknikleriyle inşa edilmiş mimari buluyoruz.

Zeren (1978); Türkiye iklimini dört ana gruba ayırdı: sıcak-kuru iklim, soğuk iklim, ılıman ve sıcak-nemli iklim. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise sıcak ve kuru iklime sahip bir yerleşim görülmektedir. Yaz mevsimleri çok sıcak ve kurak, kış mevsimleri serin, nem oranı düşük ve yaz ile kış, gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkları çok fazladır. Doğu ve İç Anadolu soğuk iklim koşullarına sahiptir. Marmara bölgesi, Karadeniz'in doğusu ve Akdeniz bölgesi ılıman iklim koşullarına sahiptir. Ege bölgesinin çoğu, batı-orta Anadolu ve Toros Dağları'nın güneyindeki Akdeniz bölgesi, sıcak ve nemli bir iklime sahiptir (Zeren 1978).

İklimsel özellikler ile yapı kurguları açısından Anadolu incelendiğinde, farklı özellikler gösteren dört baskın bölge dikkat çeker (Zeren 1978):

1. Güneydoğu Anadolu'nun sıcak ve kuru ikliminin olanaklarından yararlanmaya, olumsuz hava koşullarından korunmaya odaklanan geleneksel mimari ürünlerde çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu, binaların farklı bir mekânsal organizasyonuna yol açtı. Yapıyı bir dış iklim elemanı olan güneş ışınlarından korumak için yerleşimler birbirine yakın ve iç içe yerleştirilmiştir. Yüksek duvarlı dar sokaklarda binalar birbirini gölgeleyerek güneşin parladığı yüzeyi azaltır. Bir diğer önemli uygulama ise yüzey açıklıklarının sayısını düşük tutmaktır. Açık avlular, yarı açık eyvanlar; kapalı kurgu yaygındır. Avluda eksik nemi sağlayan bir gölet var.
2. Doğu Anadolu - İç Anadolu'nun soğuk iklim bölgesi - rüzgar geçirmez yapıların birbirine yakın olması, ısı kaybını azaltması ve basamaklı iç mekanları bloke etmesiyle ortaya çıkan mimari özellikler kullanışlıdır. Mümkün olduğunca güneşten uzak tutun. İç mekan kanepeler bu iklimlerde yaygın bir düzenleme türüdür. Özellikle kış aylarında kullanılan bir kış katı, daire büyük değilse yaygın bir kullanımdır. Ayrıca alçak tavanlı ve birkaç açıklığı olan kalın duvarlıdır.
3. Ilıman bölgelerde, özellikle Marmara, Batı Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde, yaz mevsiminin serinletici rüzgarlarından yararlanmak ve kışın sığınmak gerekir. Kışın güneş ışınlarının duvar ve çatıdan içeriye girmesi garanti ediliyorsa, yazın binaları güneş ışınlarından korumak ve binaları gölgelemek istiyoruz. Hem dış mekan kanepesi hem de iç mekan kanepesinin bulunduğu ılıman çözümler.
4. Ilık ve nemli bir iklime sahip İç Anadolu'nun batısındaki Ege Denizi'nin kıyı bölgelerinde, yüksek duvarlı dar sokaklar, yer ve yer nedeniyle güneşin geldiği alanı da azaltır. Sokakların ve binaların konumu rüzgarın yönüne bağlıdır. Nemi azaltmak için karşılıklı açıklıklar kullanılır. Ortak plan tipi bir dış mekan kanepesine sahiptir. Hayatın çoğu hayat dediğimiz şeyin dışında geçiyor.

Geleneksel Anadolu Kent Dokusunun Sahip Olduğu Değerler

Türklerin uzun süredir çok farklı coğrafi koşullarda, farklı kültürel ortamlarda oluşturdukları yapı kültürü, Anadolu konut mimarisinde özel bir yere sahiptir. Anadolu geleneksel evlerinin hangi koşullara göre oluştuğunu anlamak gerektiğinden, Anadolu evlerinin oluşturduğu kentsel yapıya, meydanlara, sokaklara ve bulvarlara bakmak gerekir. Bu bölümde Anadolu evlerinin ve mekânsal biçimleri hakkında bilgi verilmektedir.

Geleneksel Anadolu Konut Mimarisinde Mekânsal Oluşumlar

Türk evi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Göktürkler, Uygurlar ve diğer Türkçe konuşan topluluklar arasında ortaya çıkmış ve diğer Orta Asya ve Anadolu toplumlarıyla etkileşim içinde geliştirilmiş bir mimari yapıdır.

Türk Evi; Sosyal, ekonomik ve etnik değerlerin nesiller boyu doğal unsurlarla iç içe geçmesinden doğmuştur, bu nedenle Türk evi doğal yapı ile birlikte düşünülmelidir. Evler topoğrafya ve yönelime göre yerleştirilmiş ve kullanılan malzemeler etkili bölgesel faktörler olmuştur.

Ev, yerleşik prosedüre göre insan yaşamının temel gereksinimi olan koruyucu işlevin bir sonucu olarak doğdu. Savunma işlevini ortadan kaldırmak için inşa edilen evler, Anadolu'da bölgesel olarak üretildikçe daha çeşitli hale geldi ve bu da konut tipolojilerinin ortaya çıkmasına neden oldu.

Türk evi; Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde oluşturulmuş bir ev türüdür. Anadolu ve Rum bölgelerinde de kendine has özellikler yaratmıştır."(Hakkı Eldem 2008)

Bu tanımlara göre bir Türk evi; Anadolu'da yaygın olan ve bu nedenle bölgeden bölgeye farklı yapılaşma biçimlerine sahip, oluşumunda doğal faktörlerin etkili olduğu farklı yapı türleri olarak tanımlayabiliriz.

İlk çağlarda sadece kendini ve ailesini doğanın ve vahşi hayvanların tahribatından korumak için kullanılan barınaklar, genellikle sadece uyumak için girilirdi. Konut olarak ağaç oyukları veya mağaralar kullandılar. Marangozluk ve inşaat bilgisi geliştikçe, insanlar doğal malzemelerden ev inşa etmeye başladılar.

Cıvalı Taş Devri'nde tüketicilikten üreticiliğe geçiş evresi ile birlikte tarıma başlanmıştır. Aynı zamanda insanlar pişmiş tuğla ve kerpiçten evler yapmayı öğrendiler. Anadolu'nun en eski evlerine ev sahipliği yapan Çatalhöyük bölgesinde, insanların dört köşesi yüksek çitlerle çevrili evlerinde ilk merdivenleri kullandıkları gözlemlendi. Merdivenlerle indirilen bu evler, yerleşik yaşamın yanı sıra ilk evler hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

"Türk evi kavramının göçebeler döneminden geldiğine dair bir görüş var. Nitekim Türklerin Anadolu'ya gelmeden ve Anadolu'ya yerleşmeden önceki düzeni, göçebeliğin tüm özelliklerini taşımaktadır. Asya bozkırları uygun değildir. Bu durum sürekli göç gerektiriyordu.

Türkler İslam dinini benimsediklerinde Anadolu'ya yerleşmişler ve "göçebe" kavramının İslam dünya görüşü ve Anadolu bilgisi ile bir ölçüde birleştiği yere yerleşmişler ve yeni bir kavram ve yaşam biçimi ortaya çıkarmışlardır (Küçükerman 1978).

Yaşayan bir Anadolu konargöçer kültür geleneğinin izlerini taşıyan, hafif ahşap çerçeve tekniğiyle ortaya çıkan Türk evi, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında Balkanlar, Kafkaslar, Hazar Denizi ve Karadeniz gibi geniş bir coğrafyada yaygın olarak kullanılmaktadır.

"Orta Asya'daki Türklerin evi ile Anadolu Türklerinin evi arasında büyük bir benzerlik olduğu görülüyor. Orta Asya'da tarım arazisi bulamayan Türklerin kullandığı çadırın içi, yaylalarda bir barınak. .ve sığırların yaşamları ve Anadolu Türk evinin iç tasarımı, çadırların bir meydana toplandığı, Türk evindeki kanepenin de kaynağı olduğu görülüyor.

Çadırın içi Anadolu'da bir Türk evindeki oda ile aynıdır. Mekanın ortasında bir şömine var. Pil, ısıtma ve pişirme işlevlerini yerine getirir. Şöminenin arkasında dolaplar, girişin solunda at koşumları, sağda yiyeceklerin saklandığı, yere kilim gibi örtülerin yerleştirildiği perdeyle ayrılmış bir bölüm var. Yere kurulmuş bir çadırdan. Bu çadırlar halen ovalara giden göçebeler tarafından kullanılmaktadır. Bu çadırlara "alaçık" denir.

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türkler, yaşam tarzlarına daha kapalı ve özel yapılar inşa etmeye başladılar. Bu nedenle "Helenistik şehirlerin yapısı İslam şehirlerini büyük ölçüde etkilemiştir ve bu etki evlere de yansımıştır. Sütunlu avlulu Rum evleri, avluda erkekler ve kadınlar için iki ayrı hayatın olduğu, yan yana bir cadde ile ayrılan evlerdir. İslam'da kadının mahremiyetine duyulan ihtiyaç anlayışı da belirgindir. Bu ev planı Helen evleri tarafından onaylanmıştır: erkeğin orta katta yaşadığı "selam" ve "harem", Üst katta, pencereleri kafesle kapatılmış ve kadını gizlemek için yüksek tutulan kadınların yaşadığı yerd. İlk zamanlarda bu evler iki kattan oluşuyordu çünkü İslam mağrurdur değil, kullanılabilir. "Begküm" denilen sofa, evin ön kapısından içeri girildiğinde karşılanan ve sosyal hayatın yaşandığı ana mekandı. Onun yerine mutfak da alt katta bulunuyordu ve " gibi isimler vardı. Aşdam", "aşacak" ve "yemek pişirme". Raflar, şömine, tando yaşıyordu. ya da "sergen", "özlük" adı verilen ve çoğunlukla kadınlar için ekmek pişirmek ve oturmak için kanepeler" (karpuz1984).

Anadolu'da doğan Türk evi kültürü ilk olarak Bursa, Edirne ve İstanbul'a yayılmıştır. Osmanlı toplumunun sakinleri ile zengin aristokrat çevre arasında çok büyük bir fark olmadığı gibi, köylü ile köylü arasında da büyük bir fark yoktur. Agasi malikanesi Her iki ev tipinde de ihtiyaca uygun, pratik, konforlu ve günlük aktivitelere uygun bir tasarım uygulanmıştır.

Türk evinin görünümü, doğaya ve hayata bağlı olan Türklerin çadır yaşamının köklü bir yaşama yansıması gibidir. Bu nedenle bu dairelerde estetik ve tasarım kaygısı yerine gerçekçi ve işlevsel bir tavır sergilenmektedir. Plan ve yapının tasarımı topografya ve çevre koşullarına göre yapılmıştır. Makul, esnek ve pratik çözümler hayata geçirildi. Tasarım içten dışa doğru gelişir ve her detay kişinin ölçülerine göre düzenlenir. Çünkü; Türk evi, insanların rahat ve düzenli yaşaması için tasarlanmış bir ev türüdür.

Anadolu bölgesinin iklimi, yerel malzeme türü ve halkın sosyo-kültürel yapısı Türk evinin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Coğrafya, insanların farklı inançlarını ve kültürel durumlarını ortaya çıkaran farklı yapılar oluşturur. Örneğin; İç Anadolu'daki evler genellikle taş ve kerpiç evlere sahiptir, ancak Karadeniz bölgesinde ahşap evler yapılmıştır. Cengiz Bektaş'a göre; " Geleneksel Türk evi oluşum ilkeleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- 1-Yaşama, Doğaya, Çevre Koşullarına Uygunluk
- 2-Gerçekçilik, Akılcılık
- 3-İçten Dışa Çözüm
- 4-İç-Dış Uyuşumu (Evin içindeki içtenlik ve yalınlığın dışa vurumu)
- 5-Tutumsallık

Türk evi plan özellikleri, odaların sofa etrafında dizilmesiyle oluşmuştur. Bütün odaların nitelikleri aynı ve pek az değişkendir. Odalar arası alan olan sofa ise evin Şeklini belirlediği için değişken bir yapıya sahiptir. Türk evinin plan tipini belirleyen, sofanın ve odaların yerleşimini ilk olarak bilimsel anlamda sınıflandıran, S.H.Eldem olmuştur. S.H.Eldem plan tiplerini sınıflandırırken Şu yöntemi izlemiştir.

“Plan tiplerini tasnif ederken, muhtelif tiplerin geçirdikleri tahavvülleri sırasıyla göstermeye ve daima en küçük ve basit Şekilden en büyük ve zengin tipe doğru gidilmeğe çalışılacaktır.” Buna göre sofa tipleri S.H.Eldem’in sınıflandırmasına göre;

Sofasız plan tipi

Dış sofalı plan tipi

İç sofalı plan tipi

Orta sofalı plan tipi Şeklindedir.

Sofasız Geleneksel Konut Mimarisi

Sedad Hakkı Eldem (1968) Türk evlerinin plan tiplerini sınıflandırır ve sofasız plan tipini en ilkel olarak ayırır. Sofasız tasarım tipi, yerleşim ve fonksiyon olarak seyyar çadıra çok benzer ve bu yönüyle Anadolu'da mobil evden kalıcı eve geçişte oluşturulan ilk modeldir. Diğer bir deyişle; Çadırın iç düzenlemesi belirli bir eve önerilmiştir (Köse 2005). Kanepesiz ev tiplerinde, sofanın işlevi veranda veya taş ev tarafından üstlenilmiştir. Oda sayısı fazlaysa eyvanı de bunlar arasında sayılabilir (Bektaş 2013). Bu tip konutlar güney ve doğu Anadolu'da uygulanmıştır (Eldem 1968).

Dış Sofalı Geleneksel Konut Mimarisi

Dış sofalı konutlarda sofa, oda sıralarının birbiriyle ilişkisini sağlayarak kapalı bölümün dışında yer almıştır (Bektaş 2013). Türk evinde eski ve çok güzel örnekleri olan bir tiptir. Sofa bir ya da üç cephesi duvarsız olarak dış dünyaya açıktır. Bu durumuyla Türk'ün doğa içindeki yaşamının ya da başka bir deyişle çadırılı göçebe yaşamının yerleşik düzene çok iyi bir yansımasıdır (Eldem 1968). Eldem (1968)'e göre Türkler Anadolu'da yerleşmeden önce, Hitit ve Helenistik evlerinde bu plan tipini uygulanmıştır. Dış sofalı çözüm, sofanın durumuna göre yan sofalı plan tipi, dış sofalı L plan tipi ve dış sofalı U plan tipi olarak alt bölümlere ayrılır (Bektaş 2013).

İç Sofalı ve Orta Sofalı Geleneksel Konut Mimarisi

Karşılıklı odaların ortasına sofa yerleştirilerek iç sofalı plan tipi oluşturulmuştur (Bektaş 2013). Eldem'e (1968) göre bu tip 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış, ancak 19. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Şehirlerdeki aşırı kalabalık, azalan araziler ve yükselen değerler, içe

dönük bir bakış ve daha sıkı bir planlama gerektiriyordu. Daha konforlu bir yaşam tarzı, tozdan ve soğuktan uzak durma isteği ve her zaman kanepenin alanını kullanma ihtiyacı bu tipin seçilmesinin sosyal nedeniydi. Bu düzgün plan daha fazla oda içerir ve bitişik odalar sayesinde duvarlar küçülür ve ekonomi sağlanır. Anadolu Türk mimarisinde ağırlıklı olarak medrese, cami, köşk gibi yapı türlerinde kullanılmış olsa da 18. yüzyıldan itibaren önce İstanbul gibi büyük şehirlerin evlerinde; Daha sonra çevresinde kullanılmaya başlanan bir ev tipidir (Eldem 1968). İstanbul'da Boğaziçi'ndeki evlerde en yaygın plan tipi kapalı veya göbekli sofadır (Bektaş 2013).

18. yüzyıldan itibaren ortaya çıktı ancak 19. yüzyılda yaygınlaştı (Eldem 1968). Orta sofalı evlerde odalar sofanın etrafına dizilir ve sofa ortadadır. Bu durumda, kanepenin dışarıya açık, odalar arasında çıkıntılar yapan kısımları vardır. Türk apartmanlarında böyle bir plan ve kalabalık ailelerde aynı planlar bir araya getirilerek evin büyümesine izin verildi. Bu tür plan tipleri genellikle sahil saraylarında uygulanmıştır (Bektaş 2013).

Avlulu Geleneksel Konut Mimarisi

Arsever'e (1943) göre yapının avlularının konumuna veya işlevlerine göre dış avlu, iç avlu, antre, antre avlusu, meyhane avlusu, parti avlusu, çiftlik avlusu, kapalı avlu gibi tanımlar ortaya çıkmıştır. Avlu yapının ortasında veya içinde, ön avlu binanın önünde, giriş holleri manastırın avlusunu çevreliyor ve avlu yarı açık bir alan haline geldi. Eski tiplerden biri olan Avlulu evler Güneydoğu Anadolu bölgesinde en yaygın plan tipidir. Bu tip apartmanlar doğadaki Türk yaşamını, yani köklü bir belediyenin göçebe çadır hayatını çok iyi yansıtmaktadır. Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illerinde avlu planı tipleri uygulanmıştır. 19. yüzyıldan itibaren bu bölgedeki evler de İstanbul'dan etkilenmiş ve evler sofalı yapılmıştır. Süslemeleri de dönemin özelliklerini yansıtıyordu (Erdoğan 1996). Avlu genellikle caddeden birinci kat duvarı boyunca kapalı tutulur. Tasarımda iç mekan tasarımının bir unsuru olan avlu, ev içerisinde odalar arası geçişleri veya bağlantıları sağlayan bir alan rolünü üstlenen bir mekandır. Aşağıdaki bölümlerde bu daire tipleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Türk Geleneksel Evin Temel Unsurları ve Mekansal Kurguyu Oluşturan Elemanlar Genel Olarak Aşağıdaki Şekilde Sınıflandırılmıştır:

Fonksiyonel düzenleme, odanın çalışma alanlarını, mekan ve aktivite ilişkisini, ait olduğu alandaki mekanı, ait olduğu işlevi ve ne sıklıkla hizmet ettiğini içerir. Geleneksel bir Türk evinin oda bölümleri ve oda bazlı etkinlikleri genellikle dairelerin bağlı olduğu birim ve katlara göre düzenlenir. Bu çeşitlenmenin ana faktörlerinin ev dağıtım ilkelerinin farklılaşması ya da kullanılan mekanların üslup farklılığı olduğu düşünülmektedir.

Türk evinin oluşturduğu tipolojide bağımsız olarak, evin mekan parçaları;

- Sofa,
- Avlu/Hayat
- Merdivenler
- Hizmet Mekanları
- Oda
- Çatı gibi birimlerden oluştuğu görülmektedir.

Sofa

Sofa, seyhan, sergi, çardak gibi yerel adları olan, odaların açık olduğu, evin ana salonunu oluşturan, tüm mekansal birimlerin genel olarak açık olduğu, ortak kullanıma açık olan bir yerin adıdır. Sofa, Türk evinde önemli bir unsurdur. Çünkü evde kanepeler olmamasına ve hatta sofanın konumuna göre sınıflandırılmışlardır. Sofa, eyvanların içinde üç taraftan kapalı mekanlar da olabilir. Sofaların içindeki eyvanların yanı sıra, sofadan dışarıya doğru uzanan çardak adı verilen açık ve örtülü yazlık koltuklar, içlerinde taht adı verilen yükseltilmiş döşemeler de olabilir. Sofanın ne amaçla ve nasıl tasarlandığı, mahremiyet ve iklim gibi değişkenlerle sofanın şeklini değiştirir, bu da konutun yapısını değiştirir.

Hayat/Avlu

Hayat sözü; Çevreleyen yer anlamına gelen Arapça bir kelimeden gelir. Bu kelime birçok alanda kapalı bir açık alan (yani avlu) anlamında kullanılmaya devam etmiştir. Çardak (Farsça cahartak: dört kemer, yani örtülü kanopi) kelimesi, krallığın Alanya'dan Balkanlar'a kadar farklı yerlerinde yaşamak amacıyla yaygın olarak kullanılmıştır. Hindi evi kaburga hayattır. Kırsal tarım yaşamında çok kullanılan bahçeye açılan geniş gölgeli galeri oldukça kullanışlı bir alandır. Evin mekansal formunda merkezi bir konuma sahip olan konut, sadece birinci katta bir galeri olarak düşünülmemelidir. Giriş ve birinci katlar ile mekansal sürekliliğin dışında yaşam, dikey bir ulaşım aşamasıdır. Aslında yaşam tüm evin bahçe cephesini oluşturur. Kullanıma göre evin solunum ve sindirim sistemidir. Yaşam gelişiminin ilk aşamasında, yaşayan cephe evin yaşayan tek cephesiydi.

Hayatın kullanımı; Bir sirkülasyon merkezi olarak hizmet vermesinin yanı sıra oturma odası olarak da benzer işlevler gördü. Eyvanlar, tahtlar ve köşkler onların meskeniydi. O ve köşk, güzel havalarda bir verandaya veya bahçeye açılan kır evleridir. Sıcak günlerde mışıl mışıl uyuyordu. Elâm'ın mutfak olarak bir fırını da vardı. Safranbolu evlerinde giriş katlarına "gilistella" oturma denir ve burada şömine de denilen mutfak bulunur. Ömrünün büyük bir bölümünde küçük leğen ve etrafını saran çit de gusulhan olarak kullanılmıştır. Hayatta yerde yatan meyvelerin kurutulması ve tarımsal hayatın çeşitli faaliyetleri vardı. Alt katmanlara hayat demek, kelimenin Arapça kökenini açıklar. Böylece, günlük aktivitedeki yaşam, biçimsel olarak olmasa da varoluşsal olarak odanın bir uzantısıdır.

Eyvan

Hayat'ın İdeal yaşam formu eyvandan ayrılamaz. Aslında yaşam bu dikdörtgen mekanın bir uzantısıdır ve tam tersine, eyvan yarı açık galerinin evin içine uzanan mekânsal bir uzantısıdır. Avlulara bakan gölgeli cumbalar, Bit Hirani'den Rum evinin Prosta'sına, Roma evinin Tablinum'una kadar ev planlarında sıklıkla kullanılmıştır. Doğrudan avluya açılan veya avluya bir revakla bağlanan eyvan, İslam mimarlık tarihinde her zaman öne çıkan bir motif olmuştur. Klasik Türk evlerinde eyvan ile eyvan arasındaki işlevsel ayrım bulanıklaşmıştır. Hayat'ın arkasındaki hacim olarak Eyvan, oturmak için doğal bir yerdi. Zemin genellikle yükseltilmiştir. Eyvan, burası ve konak gibi yaşam için kullanılan diğer alanlar ile birlikte dışarıdan en uzak olanıdır. Bir kemer, işlevsel durumunu vurgulayabilir. Bir bölme ile yaşamdan tamamen ayrıldığında, konut olarak hizmet etmektedir. Klasik örnekte eyvanların sayısı ve yeri evin büyüklüğüne, oda sayısına ve yaşam tarzına bağlıdır. Bir evi merkezi planlı bir eve dönüştürürken, eyvan bir merdiven tarafından işgal edildi. Erken Yaşam Evi'nin eyvanında pencere yoktu, ancak evin planı geliştikçe,

cephedeki çıkıntı ve girintilerle vurgulanan birçok pencere açıldı. 19. yüzyılda eyvanın formunun resmi bir iyileştirmesi, sokak girişlerinde eğrisel çıkıntılar oluşturmaktı. Çok büyük yapı komplekslerine uygulanan bu eğrisel izdüşümler, batık bir üslubun hakim olduğu cephe tasarımlarının yanında görülmektedir.

Merdivenler

Geleneksel dokulu evlerin genellikle çok katlı olması, bu dokulu evde farklı yaşam katları arasında hareketin sağlanmasında merdivenlerin önemini göstermektedir. Bu, ulaşım noktası olan kanopenin durumuna bağlıdır. Bu nedenle dış mekan sofalı evlerde oda sıralarına veya dış mekana entegre olarak, iç veya orta sofalı evlerde ise planlama şemasına göre kolayca ulaşılabilir bir merkezi bir noktada konumlandırılır. Klasik bir Türk evinde merdivenler hayatın bir parçasıdır. Ana giriş, oturma odası, eyvan ve ana oda kapısı arasında evin tasarımıyla ilişkisi belirlenir. Güvenlik ve gizlilik unsurları göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Dairenin ana erişim elemanı olarak revakların yaşam alanından ayrılması önemli bir tasarım ilkesidir. Bu, modern konut tasarımında kullanılan ilkelerin tam tersidir. Doğrudan merdivenlerle ilişkilendirilebilecek tek mekansal unsur eyvandı. 19. yüzyılda eyvanları kısmen veya tamamen örten merdivenlere sık rastlanır.

Büyük gökdelenlerdeki merdivenler iki veya üç koldan oluşur. Anadolu Merkezi sofa örneğinde evdeki merdiven çoğunlukla tek kollu olup, merdiven sofanın bir koluna yerleştirilmiştir. İstanbul'da görülen U biçimli bir odanın kat planında sofa ve merdiven bulunmaktadır. Salonun merkezinin iç kenarındaydı. Batı'nın etkisinden önce, yaşayan evin merdivenleri basit ve gösterişsizdi. Genellikle panolar olmadan basit basamaklar olarak inşa edilir. Güvenlik nedeniyle, zemine erişimi kapatmak için birinci katta yatay merdiven kapakları (veya kapakları) da kullanılır.

19. yüzyılda merdivenler ev tasarımının en önemli unsurlarından biri haline geldi. Avrupa'da olduğu gibi, bir tür mimari kibir haline geldi. 19. yüzyıl mimarisinde merdivenlerin şaşırtıcı gelişimi, Türk iç mekanlarının yerinden edilmesinin bir nedenidir. Anıtsal Barok lezzetler, ağır klasik korkuluklar ve karmaşık üç kollu merdivenler, bize eski merdivenlere farklı bir anlayış kazandırıyor. Zevk'le tasarlanmış ve ana mekansal unsurların genişliğine dönüştürülmüş. Bunu yaparken, daha önce var olmayan hacimsel hassasiyetin yaratılmasına öncülük ettiler. Padişahların yeni sarayları ve 19. yüzyıl burjuvazisinin konutları, merdivenin geleneksel statüsünü değiştirdi.

Oda

Oda, farklı aşamalarda şekillenen geleneksel Türk evinin eşsiz bir unsurudur. Mekansal ve işlevsel yapılara sahip yaşam ve odalar, Türk yaşam anlayışının da temel unsurlarıdır. Bu oda ailenin en büyük varlığıdır ve aynı zamanda çevresinin tasarımına yönelik temel estetik tutumu yansıtır. Yüzyıllar boyunca şekil ve boyut olarak tekrarlanan odanın ana unsurları, aynı zamanda yadsınamaz bir özgün yaşam biçimini tanımlıyor. Batılılaşma döneminde mobilyaların girişi odanın temel karakterini bozmuş ve mimari karakterini kaybetmiştir. Ancak birçok kır ve köy evi, oda geleneğini günümüze kadar sürdürmüştür. Türk Odasının planı çoğunlukla kare değil dikdörtgendir. Türk ustalarının kare formlar için kavramsal bir tercihi olduğu söylenemez. Dikdörtgen alan iki işlevsel bölüme ayrılmıştır:

1. Dolapların ve belki bir şöminenin yer aldığı giriş ve hizmet bölümü; seki altı. Bu genellikle daha düşük bir tavanı olan bir giriş bölümüdür.
2. Oturma bölümü; seki üstü. Sabit ve alçak sedirlerle çevrili bu bölümün hayata ya da dışarıya bakan pencereleri vardır, tavanı daha yüksektir.

İklim verilerine göre plan tipinin oluşturulmasında geleneksel Türk konut alanlarının sayısı ve şekli en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Plan tipi oda sayısına göre değişir ve gelişir. Yerleşim şekli orta sofa ise veya daha fazla oda gerekir, köşe sofa ise sadece 2-3 oda vardır. Odanın yönü de düzeni etkiler. Dış mekan kanepeli sistem tipinde tüm odalar aynı yöne açılır. Dört yöne de yerleştirilebilen odalar, orta sofalı kat planı tipleridir. Odaların yöreye göre farklı adlarının olduğu ve "göz" ve "ev" olarak da adlandırıldığı bilinmektedir. Bütün bu terimler uzaya atıfta bulunur, ancak 'ev' kelimesi kullanıldığında biraz müstakil olduğu anlaşılır. Genellikle odalar aynı yöne baktırılmaktadır. Dış sofalı planda bir, iç sofalı planda iki oda sırası bulunmaktadır. Dış sıradaki odalar daha fazla ışık aldığı için daha değerlidir. Sıra içindeki odalar, yerine göre isimlendirilmişlerdir. Sıra başındaki odalar, yan veya köşe odalar olarak isimlendirilirler. En değerli oda, cumba/çıkması olan köşe odalardır. Bunun nedeni iki yöne açılabilen pencerelere sahip olmasıdır. Bu odalar genellikle başoda gibi özel hizmete ayrılmış ve buna yönelik donatılmış, süsleme yoğun odalardır.

Türk evinde plan açıdan oda kullanımı, her işleve yanıt verecek şekilde düzenlenmiştir. Bu gibi durumların yapının mekandaki yerleşimini destekleyen iç donatı elemanlarının yeri ve konumu önem kazanmaktadır. Geleneksel Türk evinde her oda ayrı bir yaşam alanıdır ve çeşitli günlük işleri bağımsız olarak halledebilecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu nedenle iç mekan tasarımında iç yerleşim belirlenmiş, sistematize edilmiş ve standartlaştırılmıştır. Ayrıca salon ortak bir mekanda yer almakta ve bu ortak mekanın konumu ve düzeni çeşitli etkilere bağlı olarak değişmekte ve yukarıda anlatıldığı gibi çeşitli planlar oluşturulmaktadır.

Literatüre dayalı yapılan araştırmada, kaynak tarama bölümünde esneklik, işlevsellik, barınma ve geleneksel konut kavramı üzerinde genel tanıtım yapıldıktan sonra iki ülke arasında tezin zemin oluşturmak adına İran ve Türk Evi'ne ait karakteristik özelliklerin belirlenip, evlerin planlardaki ana unsurların irdelenmesi iklimin vb. unsurların yapı üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. Ve tez kapsamında her iki ülke içinde seçilen geleneksel mimari konut tasarımının iç ve dış mekan kurgusunun plan tiplerinin üzerinde esneklik ve işlevsellik kavramının, mekanların gelişebilme ve büyüyebilmesi ya da mekanların özelleştirilmesi ve birden fazla fonksiyona cevap verebilme özelliğinin, İran ve Türkiye arasında bundan her hangi bir kıyaslamalı araştırma bulunmadığından dolayı bu alanda bir çalışma yapılması hedeflenmiştir.

3.3. Geleneksel Konutlardan Yararlanarak Uluslararası Konut Mimari Örneklerin Esneklik Bağlamında İrdelenmesi

Dünya üzerinde bir yandan geleneksel konutların, mimarsız mimarlık dediğimiz konutların üretimi devam ederken; günümüz modern mimarlığında artık bu kavramlar geçerlidir. Bununla ilgili ise aşağıda İran ve Türkiye iki ülke, tezin kapsamında incelenmiş olan ülkeler kapsam dışı bırakılarak dünya üzerinden bu kapsamda tasarlanan örnekler verilmiştir.

3.3.1. Berlin-Kreuzberg'deki Muskauer Strabe No. 33 Konut Binası Örneği

Muskauer Strasse 33 Berlin-Kreuzberg konut binası 1897 yılında Anders ve Han tarafından inşa edilmiştir. Bu, Muskauer Strasse koruma alanının bir parçasıdır.

Bu yapıda esnek denilebilecek şeyler şunlardır:

1. İç mekanlar işlevsel olarak net bir şekilde ayrılmıştır.
2. Ayrı fonksiyonel mekanlar ayrı ayrı veya birlikte kullanılabilir.
3. Ayrı fonksiyonel alanlar aynı anda kullanılabilir
4. Ayrı fonksiyonel alanlar mahremiyet ve kişisel kullanım sağlar.

Bu yapıda, mekansal uyum sonucunda elde edilen esneklik özelliklerine ilişkin esneklik bileşenleri, mekansal ayırım, işlevsel ayırım, işlevsel bütünlük, eşzamanlı kullanım ve bireysel kullanımdır. Mekânın farklı bölümlerindeki servis alanları dikey olarak ve birden çok kez düzenlenmiştir. İletişim çekirdeği veya merdiven, diğer alanları farklı şekillerde ayırabilir. Bu konut kompleksine erişim dikeydir ve birimler birbirine bitişiktir.

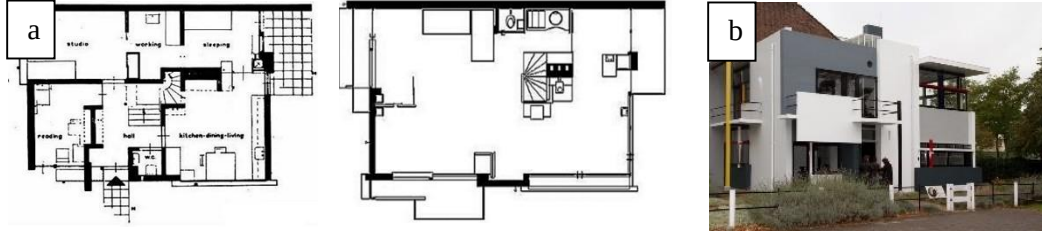

Şekil 3.18. a) Berlin-Kreuzberg konut binasının cephe görünüşü; b) Binanın zemin kat planı (Anonim 15)

3.3.2. Utrecht- Hollanda'daki Rietveld Schröder Evi

Yirminci yüzyılın tüm erken evleri arasında bir esneklik örneği olan bu ev, mimar Gerrit Rietveld tarafından 1924'te Hollanda'da inşa edilen çoğu mimarı büyüledi. Ancak, bu evin belirli bir dizi ihtiyaca geniş bir cevap yelpazesine sahip olması ve bu nedenle genel ilkelerini bulmak zor olması nedeniyle bu ilgilerin bir kısmı azalmıştır. Ev, bir merdiven içeren merkezi bir çekirdeğin etrafında iki kat halinde düzenlenmiştir. Zemin kat tipik olarak ayrı odalara bölünmüştür: mutfak, yemek odası, çalışma odası, stüdyo odası artı bitişik karanlık oda

ve yatak odası ve sürekli menteşeli duvarlara sahip birinci kat sürekli bir açık alan sağlar. Bu evin esnekliği, geleneksel Japon evleri gibi, kullanıcı katılımıyla ilgilidir; bu sayede kullanıcı, çitin alanını oluşturmak ve ardından tekrar sökmek için kullanılır. Gün boyunca, menteşeli duvarlar binanın dış duvarlarına doğru itilir veya bir rafta saklanır veya duvarlardaki sabit alanların arkasına çekilir; Açık durumda ise gömme kapılar ile holün her odası için ayrı bir giriş bulunmaktadır.

Şekil 3.19. a) Utrecht- Hollanda'daki Rietveld Schröder evin kat planı; **b)** Binanın ana görünüşü (Anonim 16)

3.3.3. Rotterdam- Hollanda'daki Vroesenlaan Konut Binası Örneği

Hollanda, Rotterdam'daki bu konut dairesi, 1934 yılında mimar J.H Van den Broek tarafından inşa edilmiştir. Bu dairenin tasarımı merkezi yaşam alanıdır, böylece üniteler ortada ve koridorlarda yer alır. Bu dairenin esneklik alanındaki etkileyici noktaları aşağıdaki gibidir:

1. Konut alanları merkezdeki yaşam alanının etrafına inşa edilmiştir.
2. Merkezi yaşam alanı dağımıktır.
3. Ayrı fonksiyonel alanlar aynı anda kullanılabilir
4. Yerleşim alanları belirsiz/nötr bir şekilde (yaşam alanı dışında) inşa edilmiştir. Mekansal ayırım, fonksiyonel ayırım, eş zamanlı kullanım, mekan belirsizliği bu dairenin esnek özellikleridir.

Şekil 3.20. a) Rotterdam- Hollanda'daki Vroesenlaan konutun yandan görünüşü; **b)** Binanın sınıf planları (Hasgul 2018)

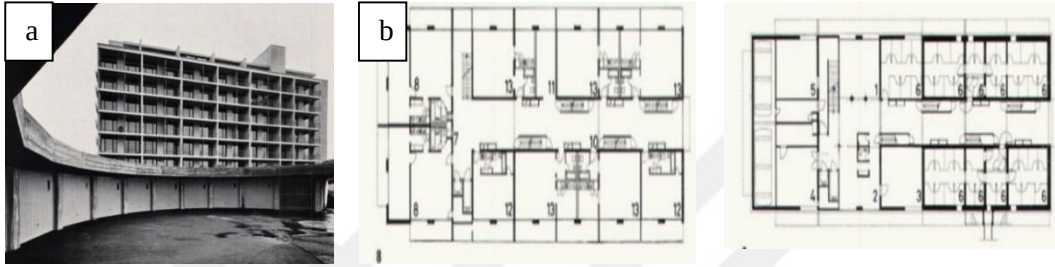
3.3.4. İsviçre'deki Überbauung Neuwil Konut Bina Örneği

Bu konut kompleksi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda İsviçre'deki "Metron Architecture Group" tarafından inşa edilmiştir. O zamanlar savaş sonrası kötü ekonomik koşullar nedeniyle bu projenin karlı ve aynı zamanda düşük maliyetli olması için çok çaba sarf edildi. Bu binanın esnekliğini etkileyen faktörler şunlardır:

1. Konut alanları, kenar veya ortadaki koridorun etrafına inşa edilmiştir.
2. Yerleşim alanları belirsiz/nötr bir şekilde inşa edilmiştir.

3. Boşluklar eşit büyüklüktedir.
4. Koridorlar, oyun oynamak veya ders çalışmak için bir yer olarak düşünülebilir.
5. Hareketli duvarlar farklı bir atmosfer yaratır.

Mekansal konfigürasyonun esneklik özellikleri belirlendikten sonra, bu özelliklerle ilişkilendirilen esneklik bileşenleri tanımlanır. Esneklik özellikleri; Mekansal çeşitlilik, mekânsal belirsizlik, eşit büyüklükte mekânların yaratılması, farklı etkinlikler için mekânların yaratılması ve mekânsal düzenlemenin değişmesi ile ifade edilmektedir. Bu binada, iletişim çekirdeği veya merdiveni diğer alanları farklı şekillerde ayırabilir. Servis çekirdeği merkezde veya köşede bulunur ve sabit alanı değiştirmeden ayarlar.

Şekil 3.21. a) Uberbauung Neuwil konut binanın cepheden görünüşü;
b) binanın kat planları (Anonim 17)

Bu dairede iyi bir ses yalıtımı elde etmek için, her bir birimin tüm iç bölme duvarları, ailenin her bir üyesine sessiz bir alan sağlamak için iki katı kalınlıkta yapılmıştır.

Şekil 3.22. Uberbauung Neuwil konut binanın iç görünüşü (Anonim 18)

3.3.5. Frankfurttaki Brandeofen Konut Binası

Proje 1995 yılında mimar Kramm & Strigl tarafından inşa edilmiştir. Projenin ana hatları, Frankfurt'un kuzey sınırında doğu-batı yönünde 5 sıra ve 9 katlı olarak düzenlenmiştir. Plan düzenli bir grid sistemi üzerine kurulu olup, birimlerin mutfakları, banyoları ve girişleri kuzeyde bir bölge ve güneyde aynı büyüklükte bir dizi oda şeklinde düzenlenmiştir.

Bu konut kompleksinde, iki konut birimini ara değişken kenar ile birleştirme ve ayırma olasılığı göz önünde bulundurulur. Kuzey cephesindeki sabit alanlar sıralıdır. Aktivite merkezlerinin yerleşim birimlerinin her birinde yerleşimi uygun gibi görünse de birimlerin entegrasyonundan sonra ilişki ve aktivite merkezlerinin yan yana yerleşimi uygun görünmemektedir.

Şekil 3.23. a) Frankfurttaki Brandeofen konut binanın ana cephe görünüşü; **b)** binanın kat planları (Anonim 19)

Binanın tek taşıyıcı elemanları kirişler ve kolonlardır. İç duvarların hiçbirisi yükü taşımaz, yani iki küçük üniteyi tek bir büyük üniteye birleştirmek için üniteler arasındaki duvarlar bile kaldırılabilir. Her ağ hattında küçük servis çekirdeklerinin konumu kuzey görünümünde birimler arasında bir bağlantı alanı oluşturulmasına izin verir.

4.BULGULAR

4.1 .İran ve Türkiye Konut Mimari Üzerinde Esneklik Bağlamında İrdelenmes

4.1.1. İran Geleneksel Konutların Esneklik Açısından Seçilmiş Örnekler Üzerinde İrdelenmesi

İran mimarisi, MÖ yedinci binyıla kadar uzanan 6.000 yıldan fazla sürekli bir tarihe sahiptir. O zamandan beri sanat, başta dini nedenler olmak üzere çeşitli konularla ilgili olarak sürekli olarak gelişmektedir. İran mimarisi, dünyadaki diğer ülkelere kıyasla özel bir değere sahip olan, dünyanın en ünlü mimari tarzlarından biri olarak bilinir. İranlı mimarların sanatını ve İran mimarisinin unsurlarını sergileyen İran mimarisinin görkemi, İran binalarında doğru tasarım, doğru hesaplamalar, doğru kapsama biçimi ve teknik ve bilimsel konuların gözetilmesi gibi özelliklerden kaynaklanmaktadır. İran mimari elemanları çeşitlilik açısından sadece geniş bir alanı kapsamakla kalmayıp, aynı zamanda modern İran'ın coğrafi sınırlarının ötesinde net bir görünüme sahiptir. Geçmiş mimaride atalarımız, mekanlarında uyarlanabilirlik stratejisini kullandılar. Bir odanın istenilen işlevi elde etmek için iç düzenini değiştirerek çok işlevli olması, bu uyarlanabilirliği mekanlarda göstermektedir (Afhami and Alizadeh 2012).

Geçmişte geleneksel konut ihtiyaçlarının bir kısmı, hayatın mevsimsel ve günlük değişimlere uyarlanmasıyla karşılanıyordu. Merkezi avlulu evlerde gündüz ve mevsimlerde evin farklı mekanları kullanılmıştır. İklimsel ve çevresel zorunluluklar ve en iyi doğal koşulların kullanılması, konut sakinlerini evdeki yerlerini değiştirme ihtiyacına yöneltmiştir (Einifar 2003). Bu arada mimarın rolü, kullanıcının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, yaşam tarzı ve iklim koşullarının etkisi altında kullanıcıların faaliyetleri için bir yapı sağlamak olmuştur.

Modern çağdan bu yana, teknolojiye büyük gelişmeler, yeni bir tür mekansal özgürlük yaratmış ve esneklik yaklaşımının evrimini büyük ölçüde etkilemiştir. Esnek konut tasarımı fikri, yirminci yüzyılın başlarından itibaren Le Corbusier, Mies Van der Rohe ve Habracan gibi mimarlar tarafından modern hareketin bir parçası olarak tasarlandı. Bir dizi farklı mimardan esnek tasarım için birçok girişimde bulunulmasına rağmen, sonuçta, esnek tasarım için belirli bir kriter ayrı bir yöntem ve yöntem olarak geliştirilmedi, bazen bu esneklik, sakinlerini asla hareket ettirmeyecek şekilde oldu. Hareketli duvarlar ve hareketli duvarlar için yeterli teknolojinin olmaması esnek tasarımı marjinalleştirmektedir (Afhami ve Alizadeh 2012).

Modern dünya, sanayi devrimi ve teknoloji sayesinde hızla değişiyor. Bu değişim kültürel, siyasi, sosyal, ekonomik ve birçok kavramı da değiştirecektir. Bu değişimler mimarlık dünyasını da etkiliyor. İran mimarisi yüzyıllar boyunca gelenekler, gelenekler ve kültürel faktörlerden etkilenecek zaman içinde değişti. Hem yapısal hem de estetik olarak büyük çeşitlilik gösterir. Tarih boyunca İran geleneksel mimarisi, dünya çapında bir kültür, sanat ve mimari işaretçisi olmuştur.

Bu bölüm, İran coğrafya tüm iklim bölgelerinden kapsamlı olarak seçilen tescilli ve tasarım üslubu ile tanımlanan geleneksel konut mimari örneklerin iç ve dış mekan kurgusu plan şeması üzerinden esnekliğin tasarım kriterleri bağlamında belirttiğimiz çerçeve içerisinde değerlendirilmesini kapsamaktadır.

1-Tebriz Şehrinde Geleneksel Emir Nizam Gerusi Evi

Bu ev tamamen içe dönük ve girişe giden dar koridor onu erişilebilir kılıyor. Emir Nizam'ın evinin alanı 1500 metrekaredir. Geleneksel daire iki katlı olup, üst kat koridorları 16 sütunlu bir Eyvana açılmaktadır. Evin iç dekorasyonunda odaların iç dekorasyonunda evin ana cephesinde renkli cam, ayna işçiliği, boya ve alçı süslemeler kullanılmıştır.

Evin Giriş bölümü: Dış ve iç avlulara iki ayrı giriş vardır ve ana girişi, ön giriş (celohan), dış sofa (haşti) ve koridoru (dehliz) içerir.

Dalan ya koridor: Zemin katta ana mekanları avluyla birleştirir ve birinci katta baştanbaşa olan eyvana açılır.

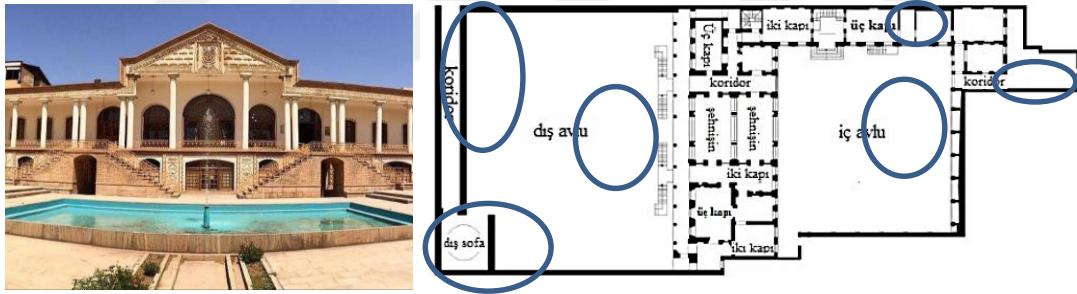
Odalar: İki kapılı, üç kapılı ve iki tenebi odası (evin ana odası hükmünde) vardır.

Havuzhane: Alt katta ve tenebi odasının altında geniş bir havuzhane vardır.

Eyvan: Birinci katta, dış avluya nazır 16 kolonlu büyük bir eyvan bulunmaktadır.

Avlu: İç ve dış olmak üzere iki avlusu vardır ve evin ana mekanlarının iki yanında yer alır.

Merdiven: İki büyük merdiven çıkıntılı bir vaziyette, ana eksenin her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş ve birinci kata çıkılır.

Şekil 4.1. Tebriz şehrinde Emir Nizam evinin ana cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 20)

2- Tebriz Şehrinde Gedeki Geleneksel Evi

Bu bina, Behnam'ın evi ile ortak bir girişten erişilebilen kuzey, batı ve doğu olmak üzere üç cephe üzerine inşa edilmiştir. Ana cephe tuğladan yapılmış olup, ana bina işlemeli sıva ile dekore edilmiştir. Arsanın toplam alanı 1340 metrekare, yapı alanı ise 860 metrekaredir (Şekil 4.2) (Sultanzade 2000).

Giriş birimi: Evin Giriş kompleksi, giriş, dış sofa (haşti) ve koridoru (dehliz), içeren ve bu alanlar, dış avlunun köşesinde yer almaktadır.

Dalan ya koridor: Zemin katta ana mekanlar ve dış avlu ile iç avluyu birbirine bağlar ve birinci katta bir tenebiye (misafir odası) açılır.

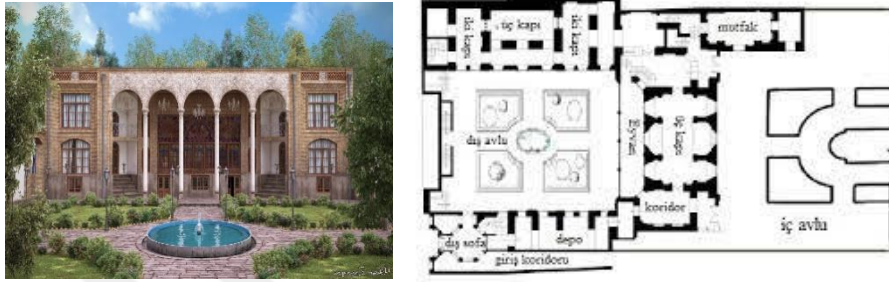
Odalar: Evin ana odaları; iki kapılı, üç kapılı ve evin birinci katında büyük bir tenebi veya şehnişin odası bulunmaktadır.

Havuzhane: Havuzhane, iç ve dış avlulara bakacak yüzeyde bulunmaktadır.

Eyvan: Dış avluya açılan iki katlı yüksek bir eyvan ve iç avluya nazır birinci katta tenebinin önünde bir eyvan vardır.

Avlu: Dış avlu üç cepheden ev mekanlarına, iç avlu ise iki cepheyi kapsayan ana mekanlara bağlanmıştır.

Merdiven: Merdivenler evin batı kısmında gizli bir vaziyette ve ana cepheye minimum etkiyle konumlanmıştır.

Şekil 4.2. Gedeki evinin ana cephesi ve plan şeması (Anonim 21)

3- Tebriz Şehrinde Genceizade Geleneksel Evi

Bu ev 4.000 metrekare ve 730 metrekare altyapı üzerine inşa edilmiştir. Doğu kısmı içe dönük, batı kısmı dışa dönüktür (Şekil 4.3). Cephenin ana malzemesi tuğla olup batı cephesinde alınlık ve korentiyen kolonlar gibi neoklasik mimari öğeleri kullanılmıştır (Sultanzade 2000).

Giriş birimi: İki ayrı girişi vardır ve doğrudan avluya girilir ve giriş kompleksin ana unsurlarından yoksundur.

Dalan ya koridor: Merkezi bir alandır ve evin ana odaları ile avluyu birbirine bağlar ve daha az öneme sahiptir.

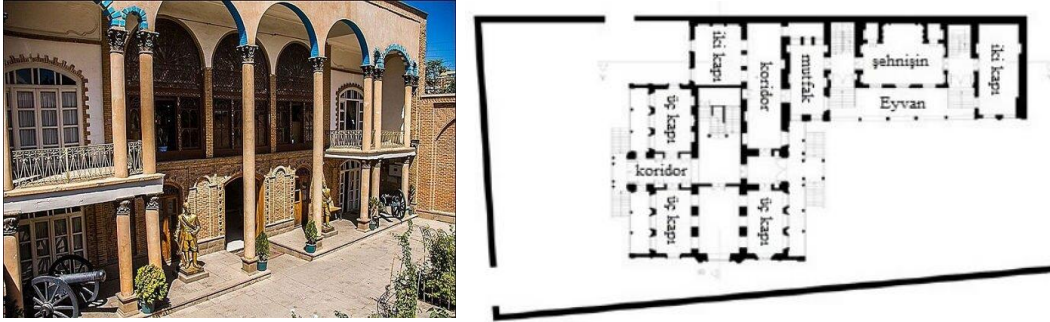
Odalar: Odalar alanı evin doğu cephesinde iki kapılı, üç kapılı ve büyük bir tenebi odası bulunmaktadır.

Havuzhane: Bu evde havuzhane yoktur.

Eyvan: Batı cephesinde iki ayrı katta bir eyvan ve doğu cephesinde iki kat yüksekliğinde bir eyvan bulunmaktadır.

Avlu: Dış ve iç olmak üzere iki parçadan oluşur. Fakat mekânsal yapı değiştirilerek avlular bir iletişim alanıyla birbirine bağlanmıştır.

Merdiven: Ana merdivenler ana eksenin her iki yanında yer almış ve ana cepheye büyük etkisi bulunmaktadır.

Şekil 4.3. Genceizade evinin ana cephesi ve binanın planı görselleri (Anonim 22)

4- Yazd Geleneksel Gırami Evi

Giram'ın evi, her biri avluya entegre edilmiş iki farklı daireden oluşuyor. Bu iki avlu kuzeydoğu-güneybatı ekseninde yer almaktadır. (Şekil 4.4). Güney avlu, kuzeydekinden kısmen daha büyüktür ve bu nedenle çevredeki alanlar daha ayrıntılı ve ayrıntılıdır (Shamollahi et al. 2012).

Giriş bölümü: Giriş birimi, tuğla işlemeli giriş, dış sofa (haştı) koridorlu olup ve doğrudan evin ana alanına çıkar.

Dalan ya koridor: Dalan ya koridor, evin girişinden ana mekâna ve orta avluya kadar mekânı yönlendirme rolüne sahiptir.

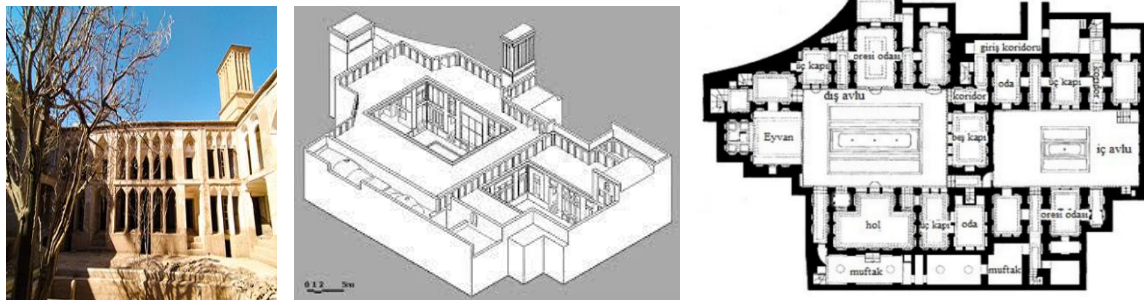
Odalar: Tenebi veya şehnişin odaları, güneyde üç büyük kapı, doğu ve batı taraflarında yan tenabiler bulunur.

Havuzhane: Yazlık oturma işlevine sahip tenebi odasının altında büyük bir ev havuzu bulunur.

Eyvan: Sundurma, büyük bir mekân olarak kabul edilir ve güney cephesinde az ihtişamlı görülebilen bir ana mekandır.

Avlu: Evin ana mekanları avlunun üç yanında yer almaktadır.

Merdiven: İki basamaklı merdiveni vardır, düşük etkili batı merdiveni ve birinci kata büyük önem ve ihtişamla çıkan doğu merdiveni.

Şekil 4.4. Giramı evinin kuzey cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 23)

5- Yazd Geleneksel Mihriban Evi

Mihriban Evi'nin tarihi yaklaşık 120 yıldır. Binanın temeli kuzeyden güneye uzun bir dikdörtgen olarak düzenlenmiştir. (Şekil 4.5). Güneybatı köşesine küçük bir birim eklenmiş ve yapı zemin seviyesinde tasarlanmıştır. Evin iki ana avlusu vardır. Ana yapının ortasında geniş bir avlu, ona bağlı bölümün ortasında ise küçük bir havlu yer almaktadır. Ana avluyu çevreleyen odalar genellikle tek katlıdır. Ancak avlu, içi boş bahçeye bakan iki katlı binalarla çevrilidir. Bu iki avluya ek olarak, kompleksin kuzey kesiminde iki küçük avlu bulunmaktadır (Shamolahi et al. 2012).

Giriş bölümü: Basit bir giriş ve haşti avlunun köşesinde yer almaktadır.

Dalan ya koridor: Ana eksenin her iki yanında simetrik olarak bir çıkıntı ile yer alır ve odalar arasında mekânsal bir bağlantı gözükmektedir.

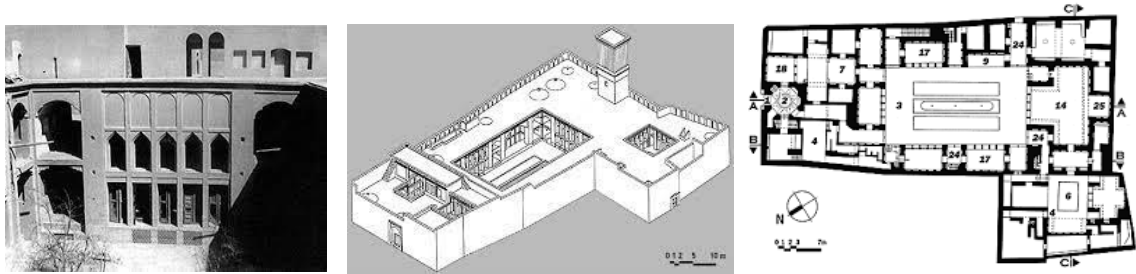
Odalar: Ana ekseninde iki adet üç kapılı oda ve beş kapılı büyük bir oda ile yapının güney cephesinde iki yan odadan oluşmaktadır.

Havuzhane: Bu evdeki havuzhane, benzer evler gibi yapılmıştır.

Eyvan: Birinci katta ve ana eksenin iki yanında simetrik balkonlara sahiptir.

Avlu: Ana avlusu vardır. Avlusunda büyük bir havuz ve bahçesi vardır.

Merdiven: Üst katta eyvan haline getirilmiş bir çıkıntı olarak inşa edilen ana eksenin iki yanında merdivenler yer almaktadır.

Şekil 4.5. Mihriban evinin ana cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 24)

6- Yazd Geleneksel Gülşen Evi

Avlu etrafında yerleşmiş üç avlu, iki giriş, çeşitli açık hizmet alanları ve çeşitli mimari mekanlardan oluşan kompleks bir ev ve kompleks olarak tasarlanmıştır. (Şekil 4.6) Dikdörtgen tasarımlı yapının doğu ve batı cephelerinde iki büyük avlu yapının ana bölümlerini oluşturmaktadır (Shabani ve ark. 2011). Batıdaki avlu doğudaki avludan daha geniştir ve evin etrafından bir patika geçer, evin en büyük bölümü olan üçüncü avlu ise daha küçüktür. Bu avlu, daha büyük olan avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alır ve küçük bir girişi olan bir avluya açılır. Batı avlunun üç köşesinde birer revak yer alırken, doğu avlunun iki yanında sadece ikişer revak bulunmaktadır. Üçüncü avluda kuzeydoğu cephedeki salon kapılara bölünmüştür. Evdeki odaların çoğu bodrum hariç tek katlıdır. Bodrumlar farklı boyut ve şekillerde yapılmakta ve bazen evin mülkünün dışına bile uzanmaktadır (Kazemi ve shirvani 2011).

Giriş bölümü: Batı ve güney cephelerinde, çevredeki avluya doğrudan erişimi olan iki girişi vardır ve giriş birimi ana unsurlarından zenginleşmiştir.

Dalan ya koridor: Evin kuzey ve doğusunda yer alır ve dış alanı evin ana alanlarına bağlar.

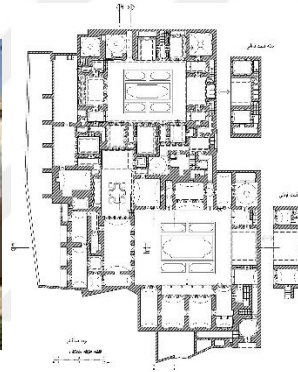
Odalar: Tanbi birinci katta yer almakta olup diğer odalar geleneksel halinin dışında tek pencere odalar şeklinde inşa edilmiştir.

Havuzhane: Bu evdeki havuzhane yazd'deki diğer evlerin havuzhanesine benzemektedir.

Eyvan: Binanın güney ve doğu cephelerinde birinci katta ve bina girişlerinin üzerine iki adet küçük balkon yapılmıştır.

Avlu: İki Avlu evin içinde yer alır ve ev diğer geleneksel evler gibi içedönüktür.

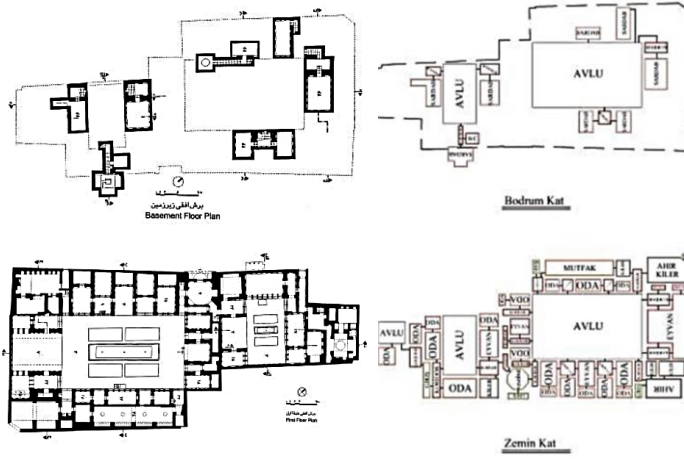
Merdiven: İki merdiven, evin güney ve doğu cephelerinde bir eyvan çıkıntısı ile ana eksenler üzerinde yer almaktadır.

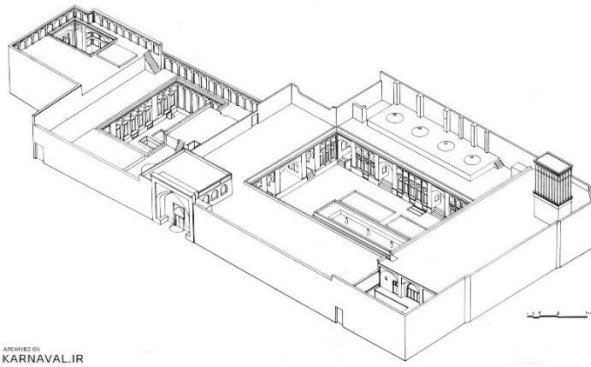
Şekil 4.6. Gülşen evinin ana cephesi ve binanın plan şeması (Anonim 25)

7-Yazd Geleneksel Lariha Evi

Gajar döneminden kalma üç katlı kil tuğlalardan inşa edilen Lariha evi, Yazd'ın geleneksel içe dönük konut mimarisinin bilinen örneklerinden biri olarak bilinir, yerleşim alanına güneybatı-kuzeydoğu yönü hakimdir ve yerleşim alanı güneybatı-kuzeydoğu yönündedir. Yan avlunun üç ve iki tarafında odalar arasındaki ilişkiler şemasında görüldüğü gibi ana avlunun dört tarafında da Bina birinci kattaki girişler hariç caddeden tamamen kapalıdır. Açık-kapalı, açık-yarı-açık-kapalı, açık-kapalı. Dairenin güney cephesinde güvenlik altına alınmış odalar arasında mevsimlik dolaşım. Binada yerel malzeme kullanılmıştır.

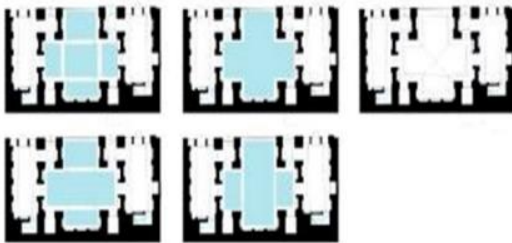
Şekil 4.7. Yazd geleneksel Lariha evin plan şeması ve evin mekanlar arası ilişkiler Şeması (Parvareh 2018)

Şekil 4.8. Yazd geleneksel Lariha evin 3d modellemesi (Anonim 26)

Konutun Esneklik Bileşenleri Çeşitlilik Özelliği Açısından Analizi

Geleneksel İran evlerinin oda şekilleri, farklı aşamalarda benzersiz unsurlardır. İşlevsel yapıları nedeniyle yaşam kavramının da temel öğeleridirler. İran evinde mekan kullanımı tüm fonksiyonlar düşünülerek planlanmıştır. Bu gibi durumlarda yapının mekandaki yerleşimini destekleyen iç donatı elemanlarının yeri ve konumu önem kazanmaktadır. Geleneksel bir Türk evinde her oda ayrı bir yaşam alanıdır ve çeşitli günlük işleri bağımsız olarak halledebilecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu nedenle iç düzenleri belirlenmiş, sistematize edilmiş ve iç donanımlarla standartlaştırılmıştır. Ayrıca odalar ortak bir alanda yer almaktadır.

Şekil 4.9. Geleneksel İran konutlarda odaların işlevsellik açısından çeşitlendirilmesinin plan üzerinde göstergesi (Nabimeybodi 2016)

Örneğin, kişi alanı bireysel olarak kullanmak isterse köşelerden birine oturabilir ve alanın görece büyük olması onu rahatsız etmez ve kullanıcı sayısı birden fazla ise insanlar vardı, uzayın kanatlarından birini kullanabilirlerdi, ama kullanıcı sayısı fazlaysa, uzayın tüm parçaları birlikte ve birbiriyle ilişkili olarak çalışırdı (Gürcü 2015 ve Prens Fazeli 2015).

Şekil 4.10. Yazd Lariha evinin shekam_boride odasında çok işlevsel alan göstergesi (Nabimeybodi 2016)

Mekânın çok parçalı (çapraz) formu, farklı mekan kullanımlarının aynı anda ve yan yana gerçekleşmesine de olanak tanır; Aynı zamanda mekanın her bir parçası birbirinden bağımsız ve ayrı hareket etmelidir. Nişler, mekanda yaşayan kişilerin niş içine özel bir eşya ya koyarak odaya renk katabilmelerini sağladı. Bentley (2010)'e göre: "Aidiyet duygusu, çoğu insanın ilgi alanlarına, değerlerine ve kişilik özelliklerine sahip çevreye erişmesinin tek yoludur".

Şekil 4.11. Yazd Lariha evinin shekam-boride odasının çok işlevsellik göstergesi (Nabimeybodi 2016)

Konutun Esneklik Bileşenleri Uyarlanabilirlik Özelliği Açısından Analizi

Mekanın çıkıntıları, insanı ölçülerine orantılı olduğu duvardan bir yükseklikte yer alır ve Çıkıntılar kendi ölçeğine göre hareket eder. Bunun altına sırtını dayayıp oturabileceği bir alan yer almaktadır. Planın şekli, işlev değişikliği ve alanı bölme ihtiyacı cevap verebilecek şekildedir. Ayırıcılar ayrılmalı ve kullanılmalıdır. Uyarlanabilirlik tanımına göre Herhangi bir kamusal alan sisteminin Uyarlanabilirliği, bir noktadan diğerine geçilmesi amaçlanan potansiyel yolların sayısına bağlıdır. Bu potansiyel yollar şeffaf ve görünür olmalıdır. Aksi takdirde, sadece alana aşına olanlar bundan faydalanabilir.

Mekânın çapraz planı ve bir kapısı mekan içinde, diğer kapısı mekanın dışında ve giriş filtresinde olmak üzere mekanın yanında iki katlı mekanların bulunması, daha fazla mekan sağlanmasını mümkün kılmıştır ve mekanlar arası haberleşme için özel durumlarda mekanın kapısı açılarak yan mekanlar ana mekana bağlanmakta, haberleşme ihtiyacı olmadığında ise kapılar mekanlar birbirinden bağımsız çalışmaktadır. Mekanın her iki yanında iki adet giriş kapısının bulunması ve kanadın görüş eksenine yerleştirilmesi, giriş ve çıkış eksenini ile görüş eksenine müdahale etmemesinin yanı sıra mekanın mekana uygun hale getirilmesine neden olmuştur. Gelecekte iki giriş kapısına ihtiyaç duyulabilir. Tören için kadın ve erkek girişleri gerekebilir. Mekandaki kişinin ruhsal durumu olumluysa ve mutlu bir durumda olsa bile kapalı olmayan ve aslında ruh haline uygun bir yer arıyorsa, bu durumda mekanın aynı köşesi ona dinlenmesi için bir yer sağlayabilir, tavanın yüksekliği, süslemeler vb. mekanın ihtişamını hatırlatabilirdi.

Şekil 4.12. Yazd Lariha evinin göbek odasında uyarlanabilir alan şeması (Nabimeybodi 2016)

Konutun Esneklik Bileşenleri Değişkenlik Özelliği Açısından Analizi

Değişkenlik Zaman içinde evin farklı bölümleri için daha fazla değişkenlik, aynı zamanda değişen ihtiyaçlar ve zamanla artan hane halkı büyüklüğü nedeniyle tek alan ölçeğinde daha fazla değişkenlik incelenebilir:

Mekanın şekli ya plan formu, birden fazla parçaya sahip olması nedeniyle, kanatlı farklı bölümlerin tamamen ayrılmasına ve gerektiğinde ve acil durumlarda bağımsız bir mekan işlevi görmesine olanak tanır. Yırtık karın boşluğunun yanında, mekanın hem içinden hem de dışından girilebilen bir kapısı olan iki boşluk, şartlar değişse ve ihtiyaca göre tamamen bağımsız bir mekan olarak hareket edebilirdi ve aralarındaki duvarımız olurdu. Acil durumda, yırtık karın bölgesine eklemek için çıkarın. Unutulmamalıdır ki bu iki bitişik mekan, iki katın ayrı birimlere dönüştürülerek kullanılabilen ana mekanıdır.

Kesitte duvarın ortasında bir sıra alçı mokarnanın bulunması ve nişlerin hem üst hem de alt kısmının tam olarak bezenmiş olması zaman içinde ve acil durumlarda uygulanmış olabilir, üst kısım bağımsız ve kısımdan ayırdı. Alt kısım kullanılacaktı. Bunlar, alanı küçülterek veya artırarak, yalnızca acil durumlarda kullanılması gereken, aksi takdirde mekanın doğası, mimar tarafından oluşturulan ve ödenen ile aynı olan olanaklardır.

İran-Kaşan'da Al Yasin Tarihi Evi

Bu binanın avlusu bahçe şeklinde olarak tasarlanmıştır. Bahçe veya bahçe çukuru, zemin seviyesinin altına inşa edilmiş bir avludur. Bu tür avlu genellikle sıcak ve kuru bölgelerde bulunur. Al-Yasin Evi, bodrum katta zemin ile zemin arasında yaklaşık 6 metre fark kalana kadar adım adım iniyor. Bu özelliğin avantajları şunlardır:

1. Temel için alınan evin kendi toprağı binanın yapımında kullanılır.
2. Geçmişte su kemeri suyunun kullanılması ve tesisat eksikliğinden dolayı evin yüzeyi ile ara sokak arasındaki fark suyun akmasına neden olur.
3. Evin depreme dayanıklı hale gelmesi (Kashan deprem bölgesidir ve iki şiddetli depremde ağır hasar görmüştür.
4. Evin içinde bulunduğu toprak kabuğu termal soğutma görevi görür ve ev yazın serin, kışın ise sıcaktır.

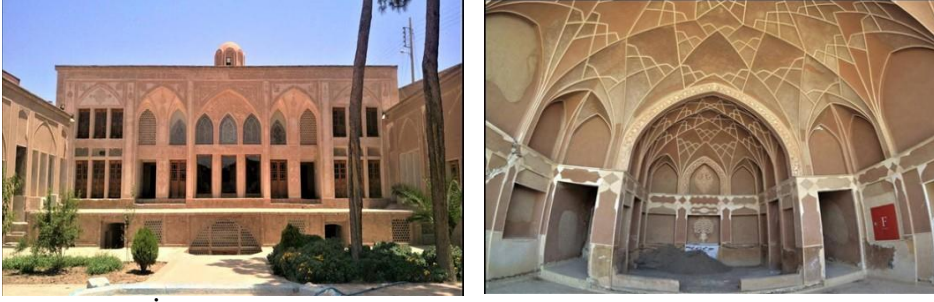

Şekil 4.13. İran-Kaşan'da Al Yasin tarihi evin avlusu (Anonim 27)

Ev dış ve iç mekanlardan oluşmaktadır. Kapalı alanlar ve çok sayıda kapı ve pencere, kapıyı açtığımızda evin tüm alanını görebilmemizi sağlıyor. Günümüz evlerinin aksine, insanın ilk bakışta evin tamamı hakkında fikir sahibi olmasını imkansız kılıyor. Ev, iç ve dış olmak üzere iki genel bölümden oluşmaktadır. Evin girişinin yanında "Şeyh Nashin" veya "Pir Neshin" adı verilen iki oda turu vardır. Evin dış cephesi günlük ziyaretler, misafir kabulü ve gezginlerin konaklaması için yapılmıştır. Bu uzayın kendisine Khozkhaneh denir. (Ortasında su birikintisi bulunan üstü kapalı mekan). Evde iki sıra oda var. Düğünlerde, kutlamalarda, yaslarda veya Muharremlerde kullanılan üst odalar kadınlar, alt odalar erkekler içindi. Tüm odalarda urne adı verilen ve dikey olarak açılıp kapanan ahşap kapılar vardır. Havuz evinin yanında, içeriye sokağa bağlayan geniş bir koridor var. (Evin iki kapısı var) Bu koridor tesettür koridoru olarak biliniyordu.

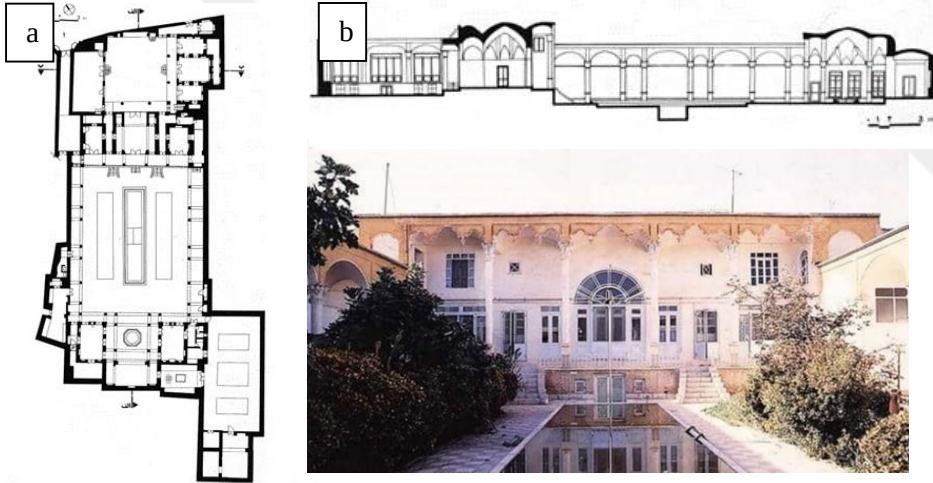
Şekil 4.14. a) İran-Kaşan'da Al Yasin tarihi evin iç görünümü (Anonim 28); b) Al Yasin tarihi evin planı (Anonim 29)

Şekil 4.15. İran-Kaşan'da Al Yasin tarihi evin dış görünümü (Anonim 30)

İran-Kaşan, İsfahanlılar Evi

İsfahanian evi, her iki taraftaki iki uzay kompleksinin birleşimidir. Yapının kuzey cephesinde yer alan külliye'nin ortasında, güney ve doğu cephelerinde sürekli revaklı küçük bir avlu daha bulunmaktadır. Bu avlu ile evin ana avlusu arasında, bir hol ve iki yanında ikişer katlı dört odadan oluşan bir külliye, holün pencereleri kuzeyden küçük avluya ve kuzeyden küçük avluya açılacak şekilde yerleştirilmiştir. Güneyden ana avluya hayatın olmasına izin verir.

Şekil 4.16. a) İran-Kaşan, İsfahanlılar evinin plan ve kesime; b) İran-Kaşan, İsfahanlılar evinin dış görünümü (Anonim 31)

Bu cephe binanın en yüksek kısmıdır ve ana avlu seviyesinden birkaç basamak yukarıdadır. Bu cephenin altında büyük ve özenli bir kriptada yer almaktadır. Küçük avlunun doğu cephesinde, büyük bir oda ile iki yanında birbirine açılan iki küçük odanın birleşimi görülmektedir. Bu odaların önünde, başından beri böyle görünmeyen geniş ve entegre bir alan var. Evin ana avlunun güney cephesindeki ikinci mekansal kompleksi, avlu ile birlikte havuz ev seviyesinde ve tamamen ona açık. Havuz evinin iki yanında iki kapılı, bir yanda ana avluya, diğer yanda havuz evine bakan iki oda bulunmaktadır.

İran Kaşan'da Ameri Evi

Kaşan'daki Ameri Tarihi Evi, Zandieh dönemine kadar uzanan Kaşan'daki en büyük tarihi evlerden biridir. Bu ev, Kaşan'ın tarihi evlerinin çoğu gibi, her birinde havuzlu ev, sundurma, üç kapılı odalar ve yedi kapılı imparatorlar gibi diğer bölümlerin avlu çevresinde görülebildiği 2 dış ve iç bölümden oluşmaktadır Mükemmel bir uyum içindedirler. Terzilerde yazın kullanılan havuzlar vardır. Ameri tarihi evinde erkekler ve kadınlar için iki ayrı banyo bulunuyor. Eski zamanlarda, Saham al-Saltanah ailesi bu evde yaşarken, evin büyüklüğü nedeniyle, iç ve dış avlularının bir kısmı oğluna geçmiş ve bu ailenin diğer üyeleri başka binalara yerleşmiş, Evin bölümleri yavaş yavaş ayrılincaya ve bazı bölümleri başkalarına satılana kadar bu konu. Terzilerde yazın kullanılan havuzlar vardır. Ameri tarihi evinde erkekler ve kadınlar için iki ayrı banyo bulunuyor. Genel olarak Ameri House, avlularda simetri ve eşitliğin görülebildiği bahçe çukuru ve orta avlu tarzını temel alıyor. Avlularda bulunan havuzlar mekanın güzelliğini ikiye katlıyor, yazın ve havaların ısındığı bahar aylarında bu havuzların yanında vakit geçirmek oldukça keyifli. Bu evde ayrıca Ameri konağının iki ana bölümünü birbirine bağlayan yeraltı geçitleri de bulunuyor. Bu köşk yapı 85 oda, üç ev ve beş avludan oluşmaktadır.

Şekil 4.17. Kashan'da Ameriler evinin dış görünümü (Anonim 32)

Ameri evi, yılın soğuk mevsimlerinde güneşin doğal enerjisini kullanan, güneşli bir kış rezidansı olarak tasarlanmıştır. Yazlık ve kraliyet ikametgahı, diğer bölümlerden daha yüksek olarak inşa edilmiştir, bu da sıcak mevsimlerde daha iyi havalandırmaya neden olur. Bu evde bir bahçe çukuru ve bir bodrum tasarlanmıştır. Bodrum kısmı yazın öğleden sonraya yani sıcak mevsimlerde günün en sıcak saati olan öğleden sonraya kadar kullanılır, çünkü bodrum havası dışarıdan 15 derece daha soğuktur. Başka bir kullanım gıda depolamak için olmuştur.

Ameri evinin güzellik faktörlerinden biri de İran mimarisinde sıklıkla görülen pencerelerinde renkli cam kullanılmasıdır. Bu camlar binanın görünümünü ikiye katlamanın yanı sıra renksiz camlarda olmadığı için iç mekan dışarıdan görünmez kılıyor. Ve bu pencerelerin rengi, sıcak ve kuru iklimlerde gerekli olan böcekleri uzaklaştırır. Kubbeli bir çatının varlığı, çatının bir kısmını gölgeye yerleştirmek için doğrudan güneş ışığından kaynaklanmaktadır. Bu da binanın güzelliğine ve uyumuna katkıda bulundu.

Şekil 4.18. Kashan'da Ameriler evinin iç görünümü (Anonim 33)

Bu ev, dört yönlü bir tip olan Kaşan'daki en yüksek rüzgar siperine sahiptir. Bu rüzgar deflektörünün çalışması, istenen rüzgarı dört taraftan da içeriye doğru yönlendirecek şekildedir.

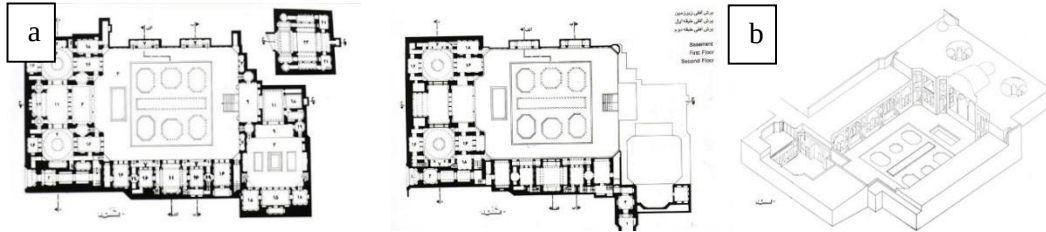

Şekil 4.19. Kashan'da Ameriler evinin dış görünümü (Anonim 34)

İran Kaşan'da Tabatabai Evi

Tabatabai'nin evinin tasarımında yapının yazlık bölümünün güneybatı cephesi, ortada bir salon ve yanlarında dört adet üç kapılı odadan oluşmaktadır. Bu kısım kuzey aydınlatması olduğu için yazlıktır ve odaların yüksek tavanı havanın mekanda dolaşmasına neden olur ve ısıнын hapsolmasını engeller.

Binanın kışlık cephesinin kuzeydoğu cephesinde odaların tabandan tavana olan yüksekliği daha az olup çatı kaplamasının iki kabuğu ısı tutulmasına neden olmaktadır. Ayrıca, dış avlunun konumu, daha fazla haşere barındıracak şekildedir. Yapının kuzeydoğu kompleksinin yazlık cephesi gibi mekanları bir orta salon ve dört adet üç kapılı odadan oluşmaktadır. Avlunun kuzeybatı cephesinde, cephenin ortasında nispeten büyük bir ay ışığı, arkasında üç cepheden bitişik üç avluya, biri dış avluya, diğer ikisi bitişik iç avlulara açılan bir salon var. . Evin ikinci kısmı, yani simetrik iki avlunun içi, dış avlunun kuzeybatı cephesinde ve Beşinci Salonun her iki yanında yer alır. Bu evin iki iç avlusu dış avluya dik olup, üç kapılı, beş kapılı ve mehtaplı odalar gibi mekanlara sahiptir.

Şekil 4.20. a) İran Kaşan'da Tabatabai evinin kat planları (Anonim 35); **b)** Tabatabai evinin izometrisi (Anonim 35)

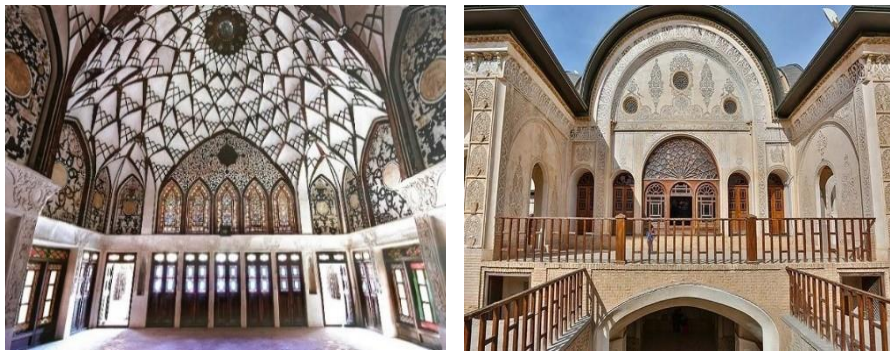
Bu evin girişinde, zeminin konumundan dolayı, kapalı bir geçit olan dar bir sokağın sonunda yer almaktadır, bu nedenle diğer evlerden farklı olarak yarı açık geçit, girişteki başlangıç noktasıdır. Evin girişi, girişi 90 derecelik bir dönüşle avluya bağlayan birkaç ardışık alanın birleşimidir.

Şekil 4.21. Tabatabai evinin dış görünümü (Anonim 36)

Tabatabai Evi 5 giriş kapısına sahiptir, ana giriş antrede iç ve dış olmak üzere iki girişe ayrılmıştır. Giriş koridorlarının burulma ve dönüşlerinin nedeni, yükseklik farkını kırmak ve doğrudan görüşe sahip olmamaktır. Dini ve İslami inançlara bağlılık açısından da bir tür tesettür ve korumalı bir tasarıma sahiptir. Bu evin içinin evin dışından ve hatta bitişik evlerin çatısından bile görünmediği anlamına gelir, evin içinden ve diğer bölümün herhangi bir yerinden görünmektedir.

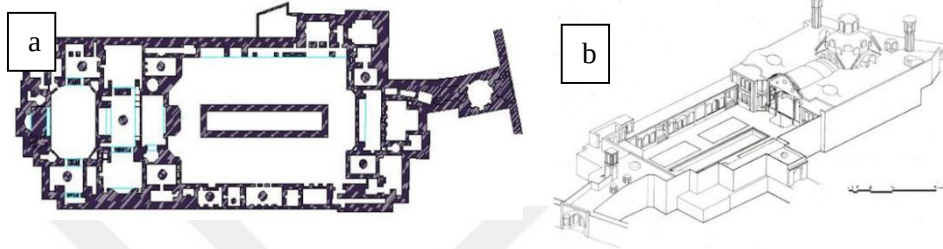
Aslında evin tüm iç kısımlarının dışarıya göre tam bir tesettür olmasına ek olarak, evin her bir bölümünün birbirine göre özel bir tesettür ve gizlemesi de vardır. Tabatabai evi, o zamanın diğer lüks evleri gibi, yerin derinliklerine inşa edilmiştir. Yani avlu seviyesine ulaşmak için giriş merdivenlerinden 6 metre derinliğe inmek gerekiyor ve evin içindeki güzel manzara da bu noktada insanı heyecanlandırıyor. Bildiğimiz gibi yerden bir metre yükseklikte yaz ve kış sıcaklıkları aynıdır. Bu kalın yalıtım, yani bir metre toprak, sıcak ve kavurucu yaz sıcaklığının ve kuru kış soğğunun yerin derinliklerine girmesini engeller. Bu derinlik nedeniyle kuyuların suyu her zaman serin ve ferahlatıcıdır ve aynı zamanda yaz ve kış aylarında sabit bir sıcaklığa sahiptir. Buna göre, her odanın önündeki duvar zemine serin bir geri dönüşe sahiptir ve bu duvarın yüzey sıcaklığı her mevsimde 18 santigrat dereceden fazla olamaz. Bu, yaz başında odanın ısınısını emer ve sakinlere göreceli rahatlık sağlar. Ancak yaz sıcaklığının yüksek olduğu dönemlerde, rüzgarlıklara bağlanan bodrum katlar (kilerler), havalandırma ve serin hava açısından konut sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Şekil 4.22. İran Kaşan'da Tabatabai evin iç görünümü (Anonim 37)

İran Kaşan'da Burujerdi Evi

Bu ev, dış ve iç olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır ve şu anda halka açık olan yer bu evin dışıdır. Bu eve girdikten sonra evin iç kısmına giriş kapısının da yer aldığı evin giriş sundurmasından giriyoruz. Daha sonra nispeten uzun ve eğimli bir koridordan geçerek avluya giriyoruz. Bu koridorun yanında evin kuzey revağı yer alır. Revağın kuzey kısmında misafir kabulü için beş kapılı bir revak ve her iki yanında da çoğu bahar olmak üzere ikişer bahar yatak odası vardır. Kışın iyi ışık ve yüksek ısı nedeniyle kullanılır. Bu sundurmanın odalarının dış duvarları ve ayrıca beş kapılı odanın içi, çiçek ve tavuk desenli çok narin yataklarla dekore edilmiştir.

Şekil 4.23. a) İran Kaşan'da Burujerdi evin kat planı (Anonim 38); **b)** Burujerdi evinin izometrisi (Anonim 38)

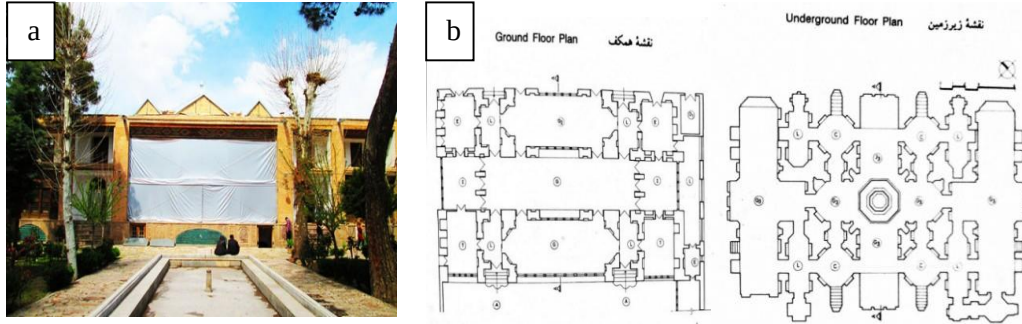
Avlunun içinde, çevresinde geniş bahçeler bulunan büyük bir gölet vardır. Yapının kuzeydoğu kesiminde mutfak, doğu kesiminde ise odalar ve üstü örtülü revaklar bulunmaktadır. Verandaların önüne evin farklı cephelerinde yer alan mahzenlere (bodrumlara) çıkmak için merdivenler yapılmıştır. Uzun havalandırma delikleri havalandırılır ve soğutulur ve sıcak yaz havalarında kullanılabilir. Binanın güney kısmında, ön tarafında İranlı bir ustanın performansını izleyebileceğiniz kapalı bir salon bulunmaktadır, bu sayede bu kısımda salonu havalandırmak için kurulan file açıklıklar ilginç ve gösterişli bir hava ile karıştırılmaktadır. Yatak ve son derece ilginç ve benzersizdir. Kişi tasarım ve uygulama açısından geleneksel mimarinin özgün eserlerinden biri olduğunu gösterir. Bayram ve yas törenlerinin yapıldığı büyük kapalı salon, önünde yüksek tavanlı bir sundurma, sonunda ise diğer bölümlere göre daha yüksek ve özel süslemelere sahip bir kraliyet ikametgahı yer alıyor. İki salonda Kat onun yanında görülebilir. Güney cephesinde yazlık, kuzey cephesinde kışlık konut yapılmasının nedeni mevsimlerin değişmesi nedeniyle güneş enerjisinin doğru kullanılmasıdır.

Kışlık kısım ağır ve sağlam bir hacme sahip olup, ısı oluşturan ve ardından gerekli ısıyı koruyan alçak bir çatıya sahiptir. Ayrıca mahzen, sıcak ve soğuk mevsimlerde oldukça esnektir. Kapı ve pencerelerde kullanılan kafes tasarımları, daha iyi havalandırma ve aydınlatma için havanın geçişi ve emilmesinden kaynaklanmaktadır.

İran Qazvin'de Amini Tarihi Ev

Yapının ortasına doğudan batıya paralel uzanan, kuzey ve güney avluları arasında yer alan üç salon yapılmıştır. Salonların çok güzel kanatları var ki, namaz kılarken onları kaldırarak üç salonun hepsi bir oluyor ve geniş bir kapalı alan ve güzel bir ayna oluşturuyor. Büyük salonun ortasında kırk kandil asılıydı ve salonun halıları bir tahta ve antikaydı. Bodrumlar boş olup bodrum, kiler ve kiler yapılmıştır. Bu salonlar, her biri kuzeye ve doğuya bakan kuzey ve güney avluları arasında yer almaktadır. Orta salon 18 metre uzunluğunda ve beş metre genişliğindeki diğer iki salondan daha büyük olup, kuzey ve güneydeki iki salon 10 metre uzunluğunda ve beş metre genişliğinde olup, bu salonların her birinin doğu ve batı uçlarında

yer almaktadır. İki küçük oda var. Bir sanat şaheseri sayılan rengarenk camlı, çok güzel dokuz kanat açıklığına sahip güney salonu, güney avlu manzarasına açılmaktadır.

Şekil 4.24. a) İran Qazvin şehrinde Amini geleneksel ev (Anonim 39); **b)** Amini geleneksel evin kat planları (Anonim 39)

Orta salonda nişler ve aynalar ve yatak takımları ile süslü kase dizileri vardır. Bu salon kuzey ve güney salonlarına iki veya beş kapı ile bağlıdır ve beş kapının üzerindeki yarım daire içinde on iki takımyıldızı işlenmiştir. Bu salonun tavanı üç bölüme ayrılmış, orta bölümde aynalı yatak süslemeleri, diğer iki bölümde ise ayna yardımı ile bağlanmış ahşap tablolar bulunmaktadır. Büyük salonun ortasına bir avize (kavanoz) asılır ve diğer iki salonda, her birinde iki avize ve duvara dört veya üç kristal dal monte edilir. Salonların el dokuması halıları tek elle ve tek tahta olup, tamamı özgün ve antika desen ve desenlere sahiptir. Hollerin altında üç taraftan kuzey ve güney avlulara bağlanan kriptta, bodrum, kiler, kiler ve tuvalet bulunmaktadır. Bina ayrıca kuzey ve güney avlularında taş oymalarla süslenmiştir. İçeri girer girmez girilen dış avlu ağaçlık olup, ortasında büyük bir dikdörtgen havuz, erkekler ve ibadet edenler için abdest alma yeri vardır. Ancak iç avlular daha küçük havuzlara ve ev hanımlarının kullanımına göre tasarlanmış özel mimariye ve alana sahiptir.

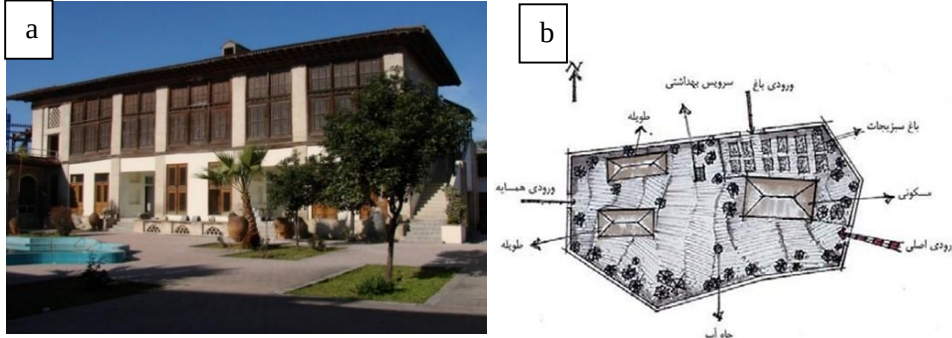
Şekil 4.25. Amini tarihi evin hamamı (Anonim 40)

İran Kuzeyindeki Geleneksel Kulbadi Evi

İran'ın kuzeyinde ve Hazar Denizi'nin kıyılarında yer alan Gilan, Mazandaran ve Golestan ilinde yer alan konutlarda Öne çıkan özelliklerden biri, bu alandaki mimari ve şehir planlamasının oluşumunda ana faktör olan yüksek nem ve yağıştır. Bu nedenle kırsal konutlar sadece barınma ihtiyacını karşılamakla kalmamalı, aynı zamanda göreceli iklim konforunu da sağlamalıdır. Bu bakımdan konut binası, ortamdaki aşırı nemi mümkün olduğunca azaltacak ve sıcaklık ve nem koşullarının rahat bir seviyede olacağı şekilde inşa edilmelidir (Gorji Mehlbani ve Daneshvar 2010).

Uyarlanabilirlik alanında kuzey İran evlerine atıfta bulunulabilecek esnek mimaride, bu bölgenin mimarisindeki avlu bölümü gerekli esnekliğe sahip olmalıdır, çünkü bu bölge sakinlerinin çoğu tarım ve hayvancılık ile ilgilidir ve kümes hayvanları Avlular aynı zamanda aile ekonomik faaliyetleri için bir alandır. Bu nedenle avlu tasarımında masanın istenilen

bölmeleri kurulur ve her evin avlu alanı bu tür evlerde "bahçe evi" denilen bir çit ile diğer evlerden ayrılır.

Şekil 4.26. a) Kulbadi evin görünümü (Anonim 41); **b)** Hayat esnekliği İran'ın kuzey mimarisinde görünüşü (Hasanpour 2014)

İran'ın Kuzeyindeki evlerinde evin yarı açık alanı olarak eyvan ya da Esbo olarak bilinen, çok işlevli bir işleve sahip en önemli ve en yaygın olarak kullanılan alandır, böylece yılın dokuz ayında, Mart sonu- Aralık başlarına kadar, hafif sıcaklık nedeniyle değişiklikler ve uygunluk Atmosfer koşulları Yemek pişirmek, ev işleri yapmak, yemek yemek ve yaşamak hatta yazın uyumak gibi hemen hemen tüm günlük yaşam alanları bu mekanda gerçekleşir (Yaghini 1993). Balkon genişliği en az 1 cm olan balkondur. Bu alan iki veya üç taraftan açıktır (Mirbusfi 2006). Mikro balkonlar, konut uygulaması arasında bir bağlantı oluşturmanın yanı sıra Oghani'de ekonomik bir işleve sahip olup, bazen ana yaşam alanı, bazı durumlarda ise depo ve servis alanı olarak kullanılmaktadır. Doğu cephesinde yer alan Salonu, doğu cephesinde yer alan Balkon, ikinci kat, rüzgarın rahat hareket ettiği yazın dinlenme imkanının yanı sıra ekonomik bir işlevi de vardır ve ceviz, fındık gibi bazı bahçe ürünlerinin pazarlanabilir ürünlere dönüştürülmesi bu sayede mümkündür. yer ve ayrıca kışın yiyecek depolamak için bir alandır (Khakpour 2007). İkinci veya üçüncü kat sundurma olan salona talar denir. Salon, sundurmadan birkaç adım daha yüksektir ve genellikle altında bir ahır veya ahır bulunur (Memarian 2008).

Şekil 4.27. Gilan Kırsal Miras Müzesi bölgesindeki Sadeghi geleneksel konut görünümü (Anonim 42)

Gholamgard holün arkasındaki, doğrudan ve yoğun güneş ışığının binanın duvarlarına çarpmasını engelleyen sütunlu boşluklar olarak adlandırılır. Dolaşan kölenin işlevleri arasında, dolaşan köleye rağmen duvarların yağmurdan ve doğrudan güneş ışığından korunması; Köle olmasına rağmen, yaz için uygun ve gölgeli bir atmosfer yaratılır; Köleye rağmen binanın çevresinde hava akımı ve yaz esintisi vardır (Daneshvar vd. 2010). Genellikle ahşap kolonlar arasında yuvarlak ahşap kirişler yatay olarak bağlanır. Oluşturulan alan, sarımsak, balkabağı gibi ürünlerin veya tencere vb. aletlerin asılması için kullanılmaktadır. Tarım ürünlerinin kurutulması ve binanın güzelliği Doğu odalarındaki yuvarlak levhaların, küvetlerin ve çoklu açıklıkların bulunması, bölgedeki yüksek nemden elyaf ve kumaş gibi aletlerin daha az zarar görmesine neden olur.

Şekil 4.28. İran'ın geleneksel kuzey evlerinde Gholamgard örneği (Hasanpour 2014)

İran Kuzey Bölgesinde Geleneksel Konutların Esneklik Açısından Oda

Yatak odaları genellikle ana oturma odasının çevresinde bulunur (bina merkezi). Batı semtinde yer alan odalar: en düşük açıklık seviyesine sahiptir. Batıdaki odalarda ışık ve panjur sorununu çözmek için, bu batı odalarındaki ışık ve panjur sorununu çözmek için salonlara bakan duvarda açıklıklar oluşturulmaktadır. Batı odalarının boyutları genellikle üç metredir. Batıdaki odaların büyüklüğü yapının uzunluğu ve genişliği ile orantılıdır. Pencereleler, batıdaki odaların uygun şekilde havalandırılmasını sağlamak için odanın kuzey ve güney duvarlarında simetrik olarak yapılmıştır.

Doğu semtinde yer alan odalar: En fazla açıklığa rağmen, Hazar bölgesi ve Gilan ilinde dinlenmek ve yaşamak için en uygun mekandır. Doğu odaları genellikle pirinç, ipek kumaşlar, sofra takımları gibi aksesuarları saklamak için iyi bir yerdir.

Gilan'daki evlerde değişkenlik Gilan'daki evlerde alan genişlemesi ve değişkenlik, binanın etrafındaki revaklar, özellikle ikinci kat sundurma dikkate alınarak mümkündür. Alanın yatay yöndeki bu değişimi ve genişlemesi, sundurmalarda bölücüler düşünülerek veya evin mekanı ile bütünleştirilerek mümkündür.

Çeşitlilik alanın farklı kullanımlarını sağlama yeteneğidir. Bu tür bir esneklik, iki değişken uzay ve zaman ile ilgilenir. Konut birimi alanı aynı anda birkaç işlev için ve farklı zamanlarda farklı işlevler için kullanılabilir. Düzenli bir geometrik yapıya sahip bir harita tasarlayarak, konut ekipmanlarına kolay ve okunaklı erişim sağlayarak veya odaların boyutlarını ayarlayarak çeşitlilik sağlanabilir.

Mekansal değişkenliğin en önemli özellikleri şunlardır:

1. Odalara kolayca erişebilme ve okuyabilme.
2. Fonksiyonların tek bir alanda birleştirilmesi ve iletişim alanlarındaki uyumun azaltılması
3. Fonksiyonların dönüşümünü sağlamak için erişim alanının faydalı kullanımı.
4. Binanın genel örüntüsünden yola çıkarak evin cephelerini şekillendirme.

Geleneksel İran konutlarında esneklik sağlamanın en temel ve etkili yolu çeşitlilik olmuştur. Bunun nedeni, uzayın işlevini zamanla değiştirebilme yeteneğidir. Ayrıca bu yaklaşım, yeni strüktürel yöntemlerle geniş açık alanlar gerektirmediği ve geleneksel yapı sistemlerinin onunla iyi bir şekilde koordine edildiği için, insanların günlük yaşamlarına kolaylıkla uyarlanmıştır (Einifar 2003).

Gilan evlerinde çok işlevli mekanlar bu iklimdeki odalar çok işlevlidir. Bir odada uyumak, yaşamak, yemek yemek, eğlendirmek ve muhtemelen yemek pişirmek gibi işlevler yer alır. Bir diğer nokta ise bu odanın mevsimlik olmasıdır. Kışın oda uyumak, yemek yemek ve hatta yemek pişirmek için bir yerdir ve yazın oda yerini başka unsurlara bırakır ve aynı eylemler ya İran'da (salon yoksa) veya Kotam'ın altındaki evin dışında gerçekleştirilir veya Kanduj altında (Mesbah 1394).

4.1.2. Türkiye Geleneksel Konutların Esneklik Açısından Seçilmiş Örnekler Üzerinde İrdelenmesi

Türk evinin mekansal kimliğinin oluşmasında tutumluluk ve değişkenlik gibi özelliklerin önemli bir yere sahip olduğunu ifade eden Küçükerman ve Güner (1995), tek bir mekanın tek başına gün içinde gerekli tüm işlevleri yerine getirdiğinden bahsediyor. Hafif ahşap koçanların üzerine konan kırlentler, gece serilip gündüz toplanan yataklar, katlanabilen ve toplanabilen ahşap masalar, direkt yere serilen dokumalar, tasarruflu olma ve mekan kullanma ilkelerinin ortaya koyduğu çözümlerdir.

Türk odasının her daima yaşam için kullanışlı olduğunu belirten Bektaş (2001), odanın uyuma, yıkanma, oturma, yemek yeme ve ihtiyaç duyulan her şeyi karşılama özelliğinden dolayı bu mekan kurgusunu oda değil ev denildiğini belirtiyor. Türk evinde esnekliğin en önemli ilkelerden biri olduğunu belirten Bektaş (2001), aile yapının büyümesine bağlı olarak evin büyüyebileceğini veya sonradan bölünebileceğini belirtiyor. Türk evinde odalar genellikle eşit büyüklükte ve özelleştirilmemiş bir şekilde sofaya açılır ve farklı işlevselliklere izin verilir. Eyvan; sofa ve Avlu ise Türk evinde oda gibi ortak ve farklı işlevlerin bir arada gerçekleştirilebildiği, Türk evin belirgin esneklik sağlayan mekanlar olarak belirtmektedir.

"Geleneksel bir Türk evinin tasarımındaki ana faktörün, işlevi ve gereksinimleri ile bu ihtiyaçların çoğunu karşılayan odalar olduğu bilinmektedir." (S.H.Eldem 1987) Dolayısıyla bir Türk evini oluşturan en önemli unsur mekandır çünkü Türk evinin düzenleme tiplerinde mekan kendi içinde bir yaşam birimi olabilir ancak mekan eksikliği evin varlık sebebini ortadan kaldırır. "Bir oda her zaman bir varlıktır, başlı başına bir bütündür".

Türk evindeki oda, atalarının yaşadığı çadırın aynısıdır. Çadır nasıl tüm ihtiyaçları karşılayan bir yaşam birimiyse, oda da aynı özelliklere sahiptir. Odanın düzeni ve mobilyaları tipiktir ve her evde aynı özellikleri gösterir. Yani odanın oturmak, dinlenmek, yemek pişirmek, yemek yemek, ısınmak ve uyumak için yaşamın ihtiyaçlarını karşılayabilecek donanımına sahiptir. "Geleneksel bir Türk evinde barınan aile, ataerkil geniş bir ailedir. Her evin küçük bir ailenin ihtiyaçları için ayrılmış bir odası vardır. Bu nedenle uzaya birçok bölgede "kaz" da denilmektedir (Kuban 1979).

Odanın şekli temelde bir dikdörtgendir, ancak aynı zamanda bir dörtgene yakın bir dikdörtgen de olabilir. Binanın zemindeki konumu, oda içinde bir kare oluşmasını engelliyorsa, üst katların izdüşümleri ile bu dikdörtgen şekil yakalanmaya çalışılmıştır. Türk evi odalarında kare benzeri dikdörtgen bir şekil istenmesinin nedeni, iç mekanlarda sabit elemanların kullanılması ve bu elemanların duvar boyunca olmasıdır.

Odalar arasında işlevsellik açısından pek bir fark yoktur. Odalar birbirine bağlı değildir ve mahremiyet bir önceliktir. Bu nedenle her oda ayrı birer varlık olarak düşünülmüş ve iç tasarımı buna göre yapılmıştır. Odalar aynı amaçlar için kullanılsa da evin tasarımındaki yerlerine göre farklı isimler almıştır. Kanepenin etrafında düzenlenmiş köşedeki odaya köşe oda, daha büyük olan odaya ise asıl oda denilmektedir.

Odalara seki altı veya pabuçluk denilen bir ön mekandan girilmektedir. "Seki altı veya pabuçluk yüklük ve giriş kapısının önünde uzunca bir geçit şeklinde yapıldı" (S.H.Eldem 1987). Odalara pabuçla girilmemektedir. Dışlık kunduralar evin dışında bırakılır sofa ve odada terlik giyilmektedir. Asıl odayı teşkil eden kısım sekiliktir. Sekilik, seki altından bir basamakla yükseltilmiş iki veya üç tarafı sedirlerle çevrili olan oturma alanıdır. Ancak "19.yy. a gelindiğinde odalarda iç düzen açısından birtakım değişiklikler olmaya başlamıştır. Seki altı seki üstü kot farkı kaybolmaya başlamış duvar yüzeyindeki hücre ve gözenekler ortadan kalkmış, kapılar pahalı köşelerden alınmış ve çift kanatlı kapı uygulamaları artmış, kapı üstündeki kemerler azalmış; tavan örtüleri büyük konak ve zengin evlerinde bağdadi kubbe ve bağdadi hac tonoz şeklinde uygulanmıştır." (Kahraman 2997)

Odalar işlevleri ve düzenlerindeki ilkeler açısından Yaşamla ilgili tüm işlevlerin karşılanabildiği esneklik sahipleridir. Anadolu ise iklim ve coğrafi konum itibarıyla değişim gösteren bir bölge olduğundan evler buna göre şekillenmiştir. Anadolu coğrafi bakımdan Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, iç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iklim bölgelerine ayrılrsa da bu iklim bölgelerinin bazılarının ortak veya benzer verilerle koşullar yönünden iklimin üç bölgeye indirilmesinde yarar vardır.

Anadolu iklim ve coğrafya olarak çeşitlilik gösteren bir bölge olduğu için evler de buna göre tasarlanıyor. "Anadolu coğrafi olarak Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iklim bölgelerine ayrılırsa, ortak veya benzer verilere sahip koşullara göre iklimi üç bölgeye indirmek faydalı olacaktır.

Perihan Gökçe "Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş" adlı eserinde farklı iklim bölgelerine göre farklı plan tiplerinin oluştuğunu göstermektedir. Bunlar şu şekildedir; Ilıman iklim bölgesi; Karadeniz ve Kuzey Marmara bölgeleri bu gruba girer. Ilık ve yağışlı iklim bölgesi olduğundan ormanı boldur. Bol yağış nedeniyle evler kapalı, dış sofalı veya iç sofalıdır.

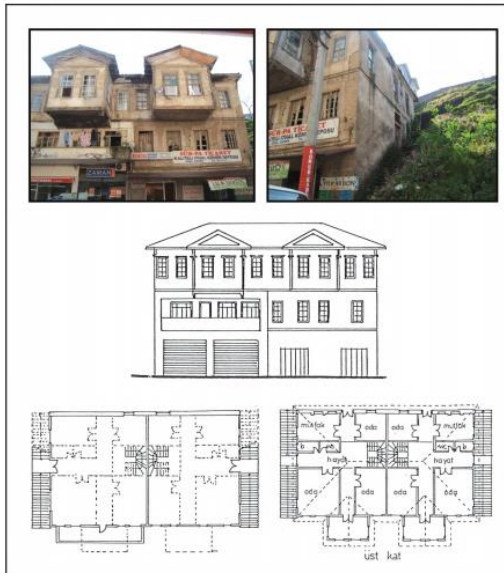
Akdeniz iklim Bölgesi; Marmara Bölgesinin güneyi, Güney ve Batı Anadolu bu iklim bölgesi içine girer. Uzun kurak yaz ayları ile ılık kış ayları bu iklim bölgesinin özelliklerini oluşturur. Bu bölgelerde “açık dış sofalı” plan tipleri uygulanmıştır.

Yayla iklim Bölgesi; iç Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Anadolu iklim bölgeleri bu iklim bölgesini oluşturmaktadır. Çok kurak ve sıcak yaz ayları ile soğuk kış ayları bölgenin özelliğidir. Bunun yanı sıra yaz ile kış gece ile gündüz ısı farkları oldukça yüksektir. Sert ve kurak iklim koşulları avlulu plan tipinin uygulanmasına yöneltmiştir.

Türkiye'de geleneksel konutların esnek özelliklere sahip çeşitli farklı bölgelerde bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ise bu bölümde Türkiye'nin tüm coğrafi ve iklim değişkenlerine dikkate alınarak örnekler seçilmiştir. Bu tasarımlarda kullanıcılara farklı mekânsal yerleştirme alternatifleri sunulmakta olup, değişkenlikler öngörülmektedir.

Türkiye Ilıman İklim Bölgesi; Geleneksel Karadeniz Evleri

Karadeniz evleri, doğayla, insanlarla ve deneyimlerle zamanla elde edilen uyumun mimarisinin ürünüdür. Bölgenin geleneksel mimarisi, binaların şekli ve mekânsal düzenlemesinin yanı sıra, temel ihtiyaçların ortaya çıkmasında birçok faktör etkili olmuştur. Gayrimenkul sistemlerini ve binaları etkileyen bu önemli faktörler; iklim, topografya, yerel yapı deneyimi, yerleşim gereksinimleri, gelenek-görenek, insanların sosyo-ekonomik düzeyi, kültürel ve tarihi ilişkiler. Tasarım ve inşanın insan ve insan merkezli değerlere dayandığı geleneksel Türk inşaat teknolojisi ve Karadeniz inşaat sanatının halk sanatında her şey insanların mutluluğu ve konforu içindir. Çoğunlukla iki veya üç katlı olan Karadeniz'in doğu yakasındaki ev, taş duvarlı bir alt kata sahiptir; Doğu Anadolu'dan Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan ve mekânsal organizasyon açısından aynı işlevleri yerine getiren bu bölgenin geleneksel Türk evlerinin tipik örnekleridir, ancak bazı durumlarda görünüşleri bölgeye göre farklılık göstermektedir.

Şekil 4.29. Köksal Seymen evinin kuzey ve batı cephe görünüşleri, Kuzey cephe ve İkinci kat planları (Akdeniz 1994)

Genel olarak bütün Karadeniz'de sofa, odalar ve diğer bazı mekânların bulunduğu birinci kat asıl yaşama alanıdır. Odalar, sofa adı verilen mekanın iki uzun kenarına yerleştirilmiştir. Bu şema geleneksel Türk evlerindeki "karnıyarık" veya "iç sofalı" olarak tanımlanan plan tipinin bir varyasyonudur (Eldem 1954). Doğu Karadeniz için genel bir tip özelliği taşıyan bu plan tipindeki evler bazı yayınlarda Hayatlı/Aşhaneli Evler veya dağılım değeri yüksek, aşamalı simetriye sahip konutlar olarak değerlendirilmiştir (Sümerkan 1993).

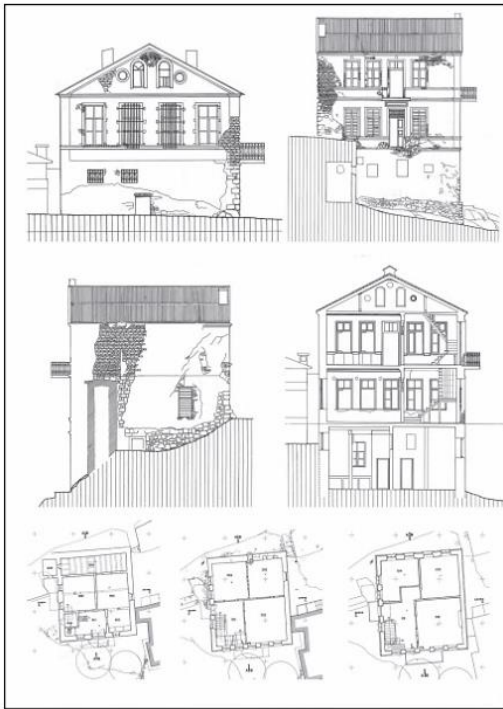
Merdivenle çıkılan sofa, sofaya açılan oda ve eyvanlar bu planlamanın bir parçasıdır. Bu örgütlenmenin önemli bir unsuru olan çıkma ve cumbalar, İçlerindeki sedir, pencereleri ve onları süsleyen süsleme eşyaları ile geleneksel Türk evinin çok özel anlam yüklü bir parçasıdır. Çıkma ve cumbalar ile ona bağlı eşyaların tasarımı da formun kendisinin ortaya çıkışındaki akılcılık kadar önemli olan, incelmış, süzölmüş bir zevk duyarlılığının ve çağdaş anlayışa yakın bir dekorasyon beğenisinin ürünüdür. Zaten yukarıda da belirttiğimiz gibi, mekân organizasyonu, mekânların işlevselliği ve bunların zevk duyarlılığı ile genel anlamda geleneksel Türk evleri ve bu çerçevede de Doğu Karadeniz evleri çağdaş ev mimarisinin kuramsal bilincini pek çok konuda etkileyebilecek bir yetkinliktedir. Yapıların plan şemalarında merkezde yer alan sofa cepheyi de etkileyen önemli bir öğedir (Ögel 1979-1980; Batur vd. 2005).

Geleneksel Türk evi plan şemasını oluşturan temel plan unsurları yani sofaya (eyvan, hayat) açılan odalar bazı bölgelerde bazen farklı adlar altında fakat aynı amaç ve gereksinimlere yönelik olarak planlanmışlardır (Başkan 1988). Geleneksel Karadeniz Türk evi, Türk toplumunun renkli ve zengin kültür alanlarından birisi olan Karadeniz'in tarihsel ve kültürel zenginliklerinden kaynaklanan biçimsel ve işlevsel bir çeşitliliğe sahiptir. Bu zengin biçim, işlev ve estetik deneyim uzun bir tarihi gelişmenin ve kültürlenme sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Kastamonu'dan Sinop'a Giresun'dan Artvin'e kadar genellikle geleneksel Karadeniz Türk evleri yukarıda da belirtildiği gibi çok az farklılıklarla benzer biçim ve plan şemalarına sahiptir (Sümerkan 1991). Fark detaylardadır ve işlevsel gereksinimlerden doğmuştur. Evler çoğunlukla iki veya üç katlıdır ancak yerine göre tek katlı yapılar da görülür.

Geleneksel Karadeniz Türk evinin plan tipleri; S. H. Eldem'in, sofanın plan şeması içerisindeki yerine göre şekillenen taksonomisini esas alırsak, dört tip şema grubundan gelişmiştir (Eldem 1954). Bunlar şu şekildedir:

1. Sofasız plan tipi: Arkaik plan tipidir. Bu nedenle plan tipolojisinin en basit örneğidir. Genellikle tek katlı evler için uygulanan bir planlama anlayışını yansıtır. Odalar çoğunlukla yan yana dizilerek bahçe, avlu, ya da açık alanla ilişki kurarlar.
2. Dış sofalı plan tipi: Yan yana sıralanan odalar, üstü örtülü ama odalara bitişik olmayan yanları açık olan sofa ile birbirine bağlanmıştır.
3. İç sofalı plan tipi: Açık sofanın önünü oda sırası oluşturur. İç sofalı plan tipleri, dış sofalı plan tiplerine göre daha çok tercih edilir. Bunun nedeni, odaların sofayı iki karşılıklı uzun kenarından sınırlamaları ve dış duvardan tasarruf sağlamalarıdır.
4. Orta sofalı plan tipi: Bu tip plan tipinde sofa evin merkezinde yer almış ve dört yanı oda sıraları ile çevrelenmiştir.

Karşılıklı oda sıralarının çoğalması, sofayı bir doğrultuda uzatabilir. Her katta planlama anlayışının merkezini oluşturan sofa mekânı, bir geçit ve ortak kullanım alanı olmasının dışında, dış çevre ile doğrudan ilişkiyi sağlaması bakımından da önem kazanır. Sofa genellikle evin ana cephesi yönünde başlayıp karşı cephenin enine doğrultuda yer alan bir ünitesi önünde biter. Sofanın, yapının çevreye en egemen doğrultusunda, yani güneşli ve manzaralı tarafa bakması tercih edilir ve bu doğrultuya oda sırası konulmaz, böylece de sofa esas cephenin ortasına denk getirilmiş olur. Bazı örneklerde birinci katlarda sofa mekanının ana cepheye bakan yüzü kapatılmış ve geniş bir kabul mekânı oluşturulmuştur. Orta sofalı plan tipinde plan, merdivenin önemine ve plan içindeki yerine göre şekillenmiştir. Bazı örneklerde ise genellikle merdiven plan içinde belirgin bir yer almamış ve sofanın herhangi bir yerinde ihtiyaca göre yerleştirilmiştir. Merdivenin, sofanın dışında, odalar sırası içinde yer aldığı, örnekler de mevcuttur. Artvin, Rize ve Trabzon'un doğusundaki köy evlerinden bazılarında merdiven genellikle sofanın bir ucunda yer almış ve sofanın o ucunu tamamıyla işgal etmiştir.

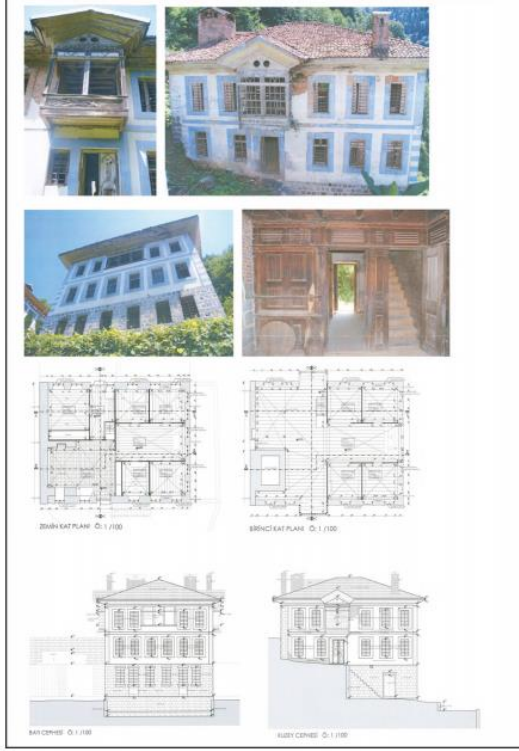

Şekil 4.30. Eski Askerlik şubesi binası cephe ve plan çizimleri, Çarşı mahallesi Hürriyet caddesi Artvin (Kabaoğlu 2001)

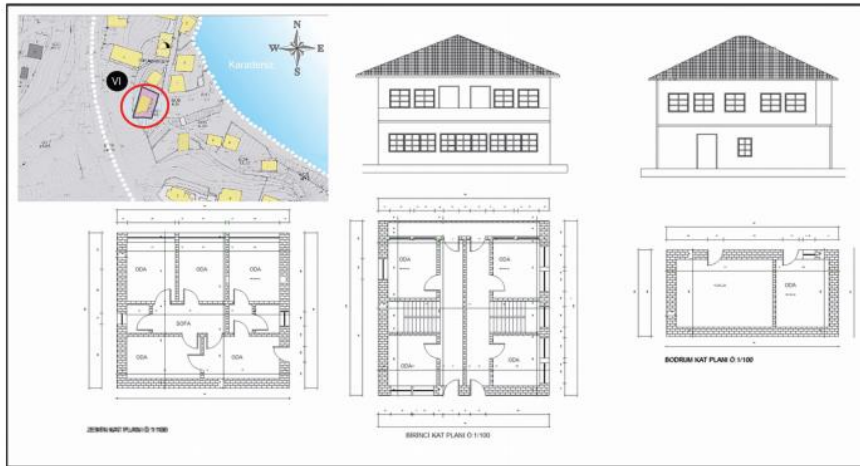
Karadeniz evlerinde sofa genellikle ana katın ortasında yer aldığından cephe simetrik olarak buna göre tasarlanmıştır. Geleneksel bir Türk evinde yaşam tarzına ve işlevlerine göre tasarlanmış ve boyutlandırılmış odalar ve odalar arasındaki düzen içten dışa doğru oluşturulmuş ve binanın dış kabuğunu veya yapısını oluşturmuştur. Bu iç düzen ve dış kütle birliği, Türk evinin mimari mekansal konseptini karakterize eder.

Mekân organizasyonu, mekânların işlevselliği ve bunların zevk duyarlılığı ile genelde geleneksel Türk evleri, çağdaş konut mimarisinin kuramsal bilincini pek çok konuda etkileyebilecek bir yetkinliktedir. Karadeniz evi'nin odalarında, en sade ve işlevsel haliyle, gardırop, dolap, gusülhane gibi geleneksel bir Türk evinin gerekli mobilya aksesuarları da mevcuttur. Evin iç mekanının mobilyalarla dolu olmaması ve bu tür işlevsel unsurların yapının mimari bütünlüğüne sağlam bir şekilde entegre edilmesi, modern yaşam tasarımı ve

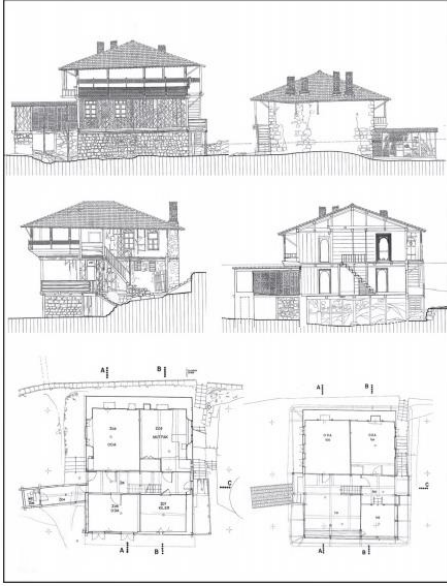
organizasyonu kavramına da uygundur. Geleneksel Karadeniz evlerinin mutfak, kiler, depo ve çamaşırhane gibi hizmet alanları bodrum katında veya birinci katta yer aldığından binanın genel planını veya mekansal düzenini etkilemez. Bu ihtiyaçların karşılandığı üniteler, özellikle kırsal alanlarda, evlerin dışında, bahçenin ayrı bir parçası olarak inşa edilmiştir. Karadeniz'in doğusundaki evlerin bahçelerinde yer alan Serender, zamanla yerini evlerin içindeki mahzen ve depolara bıraktı.

Şekil 4.31. Çamlıhemşin Veliahmetoğlu konağı, Rize (Okman 2007)

Şekil 4.32. Konakönü'nde tescilli bir ev (Koruma imar planı araştırma ve açıklama raporu 2007)

Şekil 4.33. Fuat Ersöz evi (Artvin kültür evi) cephe kesit ve plan çizimleri (Kabaoğlu 2001)

Türkiye’de Ilıman İklim Bölgesi; Geleneksel Safranbolu Evleri

Türkiye’de geleneksel konut mimarisini koruyan alanlardan biri olan Safranbolu bölgesinde Türk evinin tasarım ilkeleri, yerleşim biçimleri ve iç mimarisi incelenmiştir. Karadeniz’in Karadeniz bölgesinin batı kesiminde yer alan Safranbolu şehri, tepelerin kenarlarının vadileri arasındaki alanda kurulmuş ve kuzeybatıdan 1200-15 metre yükseklikte bir daire ile çevrilidir. Doğuda Safranbolu’nun tarihi hakkında bilgiler net olmamakla birlikte M.Ö.4. yüzyıla kadar dayandığı söylenmektedir. Safranbolu bölgesinin tarih boyunca sürekli iskân edilmiş bir bölge olmasının ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmasının nedeni coğrafi konumundadır. Böylesine zengin bir medeniyete sahip olan Safranbolu bölgesinin en parlak dönemi Osmanlı İmparatorluğu dönemindeydi ve son teknoloji kurumlar, vakıflar ve hizmet binaları inşa ederek şehirlerine hizmet etti. Bunun sonucunda Safranbolu yöresinde burjuva mimarisi ve halkın sosyo-kültürel düzeyi de gelişmiştir. Gelişen Safranbolu evlerinin en önemli özelliği topografyaya ve doğaya uygun olması, ahşap işçiliğinin yüksek standartta kullanılması, mekanların saygılı ve insancıl olmasıdır. Çalışmada Türkiye’nin ılıman iklim bölgesi Karadeniz bölgesinin seçilen diğer örnek ise Safranbolu evlerinin plan tiplerinin değerlendirilmesi ve mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanlarının esneklik açısından ele alınmaktadır.

1- Sipahioğlu Konağı

Ana odadaki eski yazıtlara göre muhtemelen 1877 yılında inşa edilmiştir. Bu konağın en önemli özelliği harem ve selamlık bölümlerinin ayrılmış olmasıdır. Bu nedenle odaların düzeni kanepenin diğer tarafındadır. Günlük kullanımdaki bölüm harem bölümüdür ve ayrı bir girişi vardır. Harem ve selamlık bölümlerinde 12 oda, 2 depo ve 1 kiler bulunmaktadır. Haremin alt katında taş bir oda vardır ve bu oda kalın taş duvarlardan dolayı çok soğuktur. Konak mutfakı bahçede ayrı bir bina olarak kabul edilir. Böylece malikane temiz kalır. Odalara girişler köşelerden odacıklıdır. Malikanenin sahibi ve misafirleri ana odada ağırlanır. Ana odadaki tavan ve şömine süslemelerinin en önemli unsurunun Bektaşî üzümü olduğu görülmektedir. Çünkü şömine oymalarındaki karanfil sayısı 12 olup, on iki imamı temsil etmektedir. Ateşin yanında koltuk taşlarındaki sarık Hacı Bektaşî Veli’yi temsil ediyor. Arapça

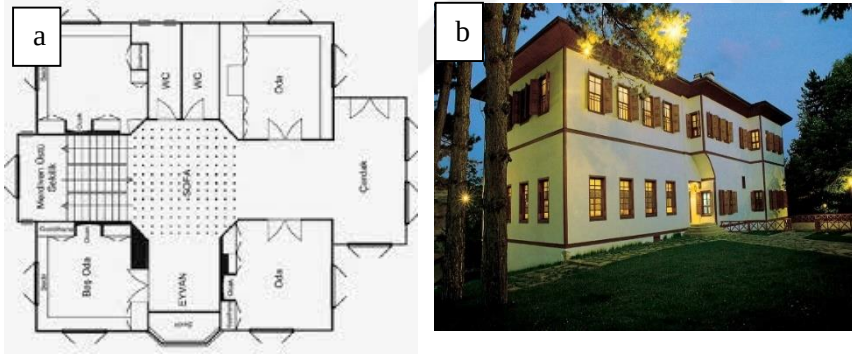
yazılmış tavan süslemeleri ve kitabeler Bektaşî kültürünün hakim olduğunu göstermektedir. Bu dairede Haremlik ve Selamlık ayrı olduğu için net bir yerleşim şekli yoktur. Odalar kanepenin diğer tarafında sıralanmıştır.

Şekil 4.34. Sipahioğlu konağı ön cephe görünümü (Anonim 43)

2- Asmazlar Konağı

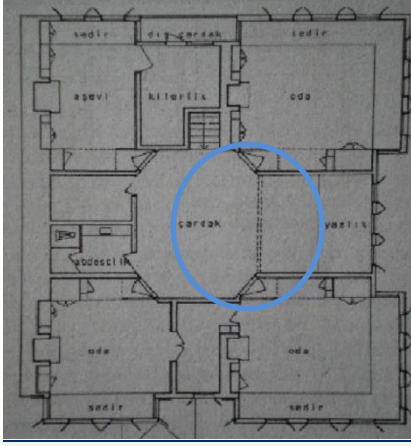
Safranbolu’da Asmazlar Konağı orta sofalı plan tipine sahip olan bir konut 3 katlı olup, Plan tipi olarak orta sofalı plan tipindedir. Toplam 11 oda ve 2 sofadan oluşmaktadır. En önemli özelliği orta katında bulunan havuzlu odasıdır. Bu havuzun yaklaşık 4x4 m olduğu bilinmektedir. Orta sofalı baza Safranbolu’da bulunan Asmazlar Konağı 3 katlı ve merkezi sofalı baza yerleşim düzenine sahiptir. Toplam 11 oda ve 2 kanepeden oluşmaktadır. En önemli özelliği orta kattaki havuzdur. Bu havuzun yaklaşık 4x4 olduğu bilinmektedir.

Şekil 4.35. a) Asmazlar konağı ön cephe görünümü (Anonim 44);
b) Asmazlar konağı üst kat planı (Anonim 45)

3- Kaymakamlar Konağı

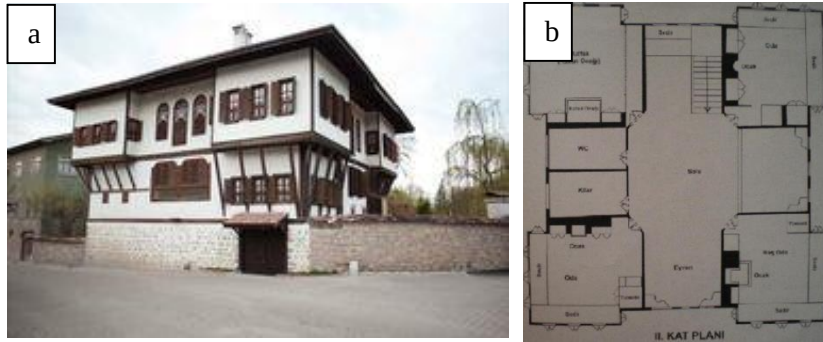
Safranbolu’da 19. yüzyılın başlarında yapıldığı sanılan, 1979 yılında tadilata başlanmış ve 1981 yılında müze olarak hizmete açılmıştır. 8 oda ve 3 gözetleme kulesinden oluşmaktadır. Birinci kat, orta katta kapalı sofa, üst katta orta sofa olmak üzere 3 kattan oluşmaktadır. 1. kattaki merdivenlerin üst kısmında yer alan 2 oda selamlık ile harem arasında yemek hizmeti vermektedir. Odalara giriş üst katın odalı köşelerinden yapılmaktadır. Pencere önündeki kanepeler oldukça geniş tutulmuştur. Yıldız figürler, tavan süslemelerine ait olup, sadece çocuk odalarında yalnız kalarak, uyandıklarında çocukların dikkatini dağıtmamaktadır. Kaymakamlar Konağı, merkezi bir sofa düzenine sahiptir.

Şekil 4.36. Kaymakamlar konağı üst kat planda orta sofanın nasıl merkezileştiği görünümü (Günay 1998)

4- Gökçüoğlu Konağı

19. yüzyılda muhtemelen Gökçüoğlu Mustafa Bey tarafından yıl sonunda yaptırılmıştır. 690 m2 kullanışlı alana sahip olan konak, 3 katlı olup, orta katta açık sofa, üst katta ise merkezi sofalı bir yerleşim düzenine sahiptir. İki köşe oda arasında orta katta yüksek bir sofa bulunmaktadır. Bu kanepenin bir kısmı bir galeri ve oturma manzarasına sahiptir. Bu kısım çiftliğin gizli kısmıdır. Bunun tersi ise haremdir. Bu kısım sadece koridor olan odaları olmayan bir koridordur. Toplamda 8 odası vardır, daha önce 6 odalı bir ev olarak yapılmıştır. Günümüzde bodrum ve depo odaları, odalar halinde düzenlendiği için 8 oda olarak kullanılmaktadır. Gökçüoğlu Konağı'nın üst kat planı Orta sofalı plan tipidir.

Şekil 4.37. a) Gökçüoğlu konağın ön cephesi (Anonim 46); **b)** Gökçüoğlu konağı üst kat planı şeması (Gövenç 2002)

5-Mümtazlar Konağı

1888 yılında Gazi Süleyman Paşa Medresesi Paşa Mudarri Ziya Efendi tarafından yaptırılmıştır. Evin planı Ziya Efendi'nin eşi Resisül Ulemadan ve Rumeli Kazasker Nefise Hanım tarafından tasarlanmış ve yapımı 5 yıl sürmüştür. Üç katlı ve altta bir oturma odası bulunan evin üç ayrı girişi bulunuyor. Haremlik ve Selamlık bölümlerinde 8 oda, 1 misafir odası, 1 mescit, 3 tuvalet, cumba, 1 bodrum, 1 at ahır, 1 depo ve salon bulunmaktadır. Her birinde şömine, gusülhane, elbise dolabı, heykel, sedir deposu ve ahşap sundurma bulunan odaların tavanları ahşap oymalarla süslenmiş olup, evin ana odasının tavan kabuğu 4000 parça ahşaptan oluşmaktadır.

Safranbolu evlerinin yapısını etkileyen faktörler; iklim, kültür, aile yapısı ve sosyoekonomik yapı. Evlerin tipolojisini belirleyen en önemli faktör; geniş aile yapısı. Amca, teyze, hala, nişanlı, oğul ve torun hepsi aynı evde yaşıyor. Tabii ki evde; Oda sayısı arttı ve yerleşim tipleri buna göre tasarlandı. Böylece sofa etrafında düzenlenmiş odalar yerine, karşılıklı odaların ve odalar arası simetrisinin olduğu yerleşim tipleri geliştirilmiştir. Sonuç olarak Safranbolu evleri, mekânsal bir düzenleme oluşturan cihazların konfigürasyonu açısından geleneksel Türk mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Türk evi plan tipleri S.H. Eldem sınıflamasına göre gruba ayrılır. Bunlar; kanepesiz, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipidir. Safranbolu evleri açık sofalı, kapalı sofalı ve orta sofalı plan tiplerine ayrılmaktadır. İç tasarım söz konusu olduğunda, mekan en önemli temel unsurlardan biridir. Her oda bir aileyi ağırlayacak şekilde döşenmiş olup, yemek yeme, ısınma, uyuma, dinlenme, yıkanma gibi tüm aktiviteler bu odada gerçekleşmektedir. Orta kattaki odalar tavanı alçak olduğu ve daha iyi ısıttığı için kışlık odası olarak kullanılsa da günlük işlerin yapıldığı oturma odası olarak da kullanılmaktadır. Üst kattaki odalar ise düğün odası ve yatak odası gibi özel odalara dönüştürülmüştür. 9. yüzyıldan önce iki düzlemde oluşan odaların yükseklik farkı ortadan kaldırılmış ve oda kare ve kareye yakın bir dikdörtgen oluşturmıştır. Oda girişleri; Genellikle divanın uzantısı olan yivli köşeler veya eyvanlardan yapılır.

Safranbolu Evlerinde de evin planını belirleyen ana öge sofadır. Sofanın önemi büyük kalabalıkları, toplantıları, eğlence ve düğün gibi merasimleri karşılayabilecek bir mekan olmasından kaynaklanır. Üst kat ve orta kat sofaları birbirinden farklı plan tiplerinde olabilir. Alt kat sofası köşe sofalıyken, üst kat sofası orta sofalı olabilmektedir. Sofalarda odaları bir yaşam birimi olarak ayıran ve ortak mekan olarak kullanılan eyvan gibi uzantılar yer almaktadır. Sofanın bir ucunda merdiven, diğer ucunda da abdestlik, kiler gibi kısımlar yer almaktadır.

Safranbolu Evlerinin odalarında ise görülen en önemli değişikliğin; odayı fonksiyon açısından ikiye bölen seki altı (hizmet alanı) ve seki üstü (kullanım alanı) kot farklılığının kaybolmasıdır. Bu dönemde odalara girişler mahremiyet ön planda olduğu için, daha çok pahalı köşelerden ve sofa eyvanlarından yapılmaktadır.

görünümü (Yurdakul 2007)

Şekil 4.38. Safranbolu Mümtazlar konağın dış

Türkiye'nin Yayla İklim Doğu Anadolu Bölgesi, Van Geleneksel Konut

Van şehri, yoğun dağ sıraları ile sert bir coğrafi bölgede yer almaktadır. Şehir ve bölge karasal bir iklimden etkilenir. Kış ayları sert, soğuk ve yağışlı, yaz ayları ise sıcaktır. Gece ile gündüz arasında sıcaklık farkı var. Yaz aylarında, hava akşamları ve geceleri gündüze göre daha serindir. Van Gölü'nün etkisi nedeniyle Van ili, iklimi açısından bölgedeki diğer

şehirlerden biraz farklıdır. Kentin daha ılıman iklim koşullarına sahip olduğu söylenebilir. Van ve çevresinin Uzakdoğu, Ortadoğu ve Kafkaslar arasında bir geçiş bölgesi olması, Van Gölü kıyısındaki yerleşim nedeniyle verimli toprakları ile Anadolu'ya açılan bir kapı olması, coğrafi konumu gibi etkenler. Coğrafi konumu, onu tarih boyunca popüler bir yerleşim bölgesi haline getiren üreme ve iklim koşullarına uygundur. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Tarihi, kültürel özellikleri ve mimarisi ile Anadolu'nun en önemli yerleşim yerlerinden biridir. İran sınırı sayesinde şehir, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli yerleşim yerlerinden biri haline geldi. Eski kentsel yapı, birçok uygarlığın tarih, mimari, sosyal ve kültürel özelliklerinin birikimi sırasında oluşan Anadolu'nun önemli bir varlığıdır. Kentin geleneksel evlerine bakıldığında Anadolu geleneksel ev mimarisinin belirleyici özellikleri olduğu görülmektedir.

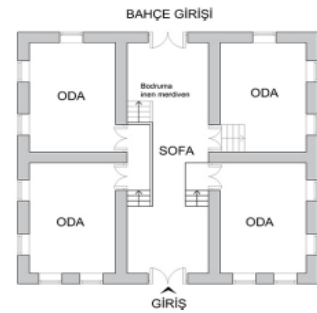
Anadolu, ilk yerleşimlerin de yaşadığı kadim bir ülkedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu ve Mezopotamya bu konuda önemli bölgelerdir. Bu nedenle Anadolu'nun geleneksel konut mimarisinin ilk yerleşimlerden izler taşıması yaygındır. Geleneksel Anadolu evlerinin özelliklerinden biri de evin havalandırma için yerden biraz yükseltilmiş olması ve yerleşimi 10.000 yıl öncesine dayanan Güneydoğu Anadolu'daki Çayönü kazılarında bulunmuş olmasıdır. Van'ın geleneksel konut mimarisi 1915 isyanı sonucunda büyük ölçüde zarar görmüştür. Bölgedeki tüm geleneksel evler yakıldı. 1915 öncesi geleneksel konut mimarisi hakkında bilgi ancak günümüze ulaşan fotoğraf ve gravürlerden elde edilebilir. Bu verilere göre eski kentteki evler çoğunlukla düz çatılı bir veya iki katlıdır (Uluçam 2000). Çalışmada gözlemlenen evler yeni Van ilinde yapılan ev örnekleridir.

Geleneksel Van evlerinin kat sayıları Eski Şehirdeki gibi devam etmiş, Yeni Şehirde ise bir veya iki katlı olarak yapılmıştır. Geleneksel kervanlarda bahçe, yaşam ve ev arasındaki ilişki önemlidir. Hayat genellikle evin arkasında, bahçe ile ev arasında devam eder. Bazı durumlarda geleneksel Van evlerinin en önemli unsurlarından biri olan tandır evi binadan ayrıldığında ev ile tandır evi arasında hayatın devam ettiğini görebilirsiniz. Hayat; Oturmak, yemek yemek, yıkanmak, elbise asmak ve çocuk banyosu gibi çok amaçlı bir yer olarak tanımlanabilir. Dünyanın şekline ve evin konumuna bağlı olarak yaşamın kare, dikdörtgen veya yamuk olduğu durumlar vardır. Taşın yaşam zeminlerinde sıklıkla kullanılan bir malzeme olduğu söylenebilir (Başak 2015; Öztürk 2016). Geleneksel bir Türk evinin ana unsurlarından biri, geleneksel bir Van evinin tasarım ve yapım planlamasında önemli bir yere sahip olan sofadır. Bir cumbalı pencere (konak), genellikle manzaraya/caddeye bakan ilgili tarafta, üst kattaki kanepenin bir uzantısıdır. Ahşap cumbalar, geleneksel karavan evlerinin cephesine hareketlilik katan en önemli unsurlardan biridir. Kanepenin genişliğine göre önde üç veya dört kenarda birer adet olmak üzere dikdörtgen kanatlı pencereler bulunur (Urma ve Urfalıoğlu 2019). Dikdörtgen veya kare odalar genellikle büyüklük olarak değişmese de sayıları aile büyüklüğüne, sosyal statüye ve ekonomik duruma göre değişmektedir. Tandır Evi, bölgenin diğer merkezlerinde olduğu gibi geleneksel karavan evlerinde de önemli bir unsurdur. Ekmeğin pişirme, pişirme, yemek yeme, oturma, ısınma ve uyuma gibi birçok işlevi vardır. Mutfağı olmayan bazı evlerde mutfak olarak da hizmet vermektedir. Bazı örneklerde evden ayrı, bazı örneklerde yanına yapılmıştır. Tandır yanarken, genellikle tandır üzerindeki tavanda, dumanın hızlı ve aynı zamanda hafif çıkmasını sağlayan bir açıklık bulunur (şekil 4.39).

Şekil 4.39. Tandır görünüşü (Anonim 47)

Geleneksel Anadolu evlerinde sıklıkla bulunan kapalı sofalı kat planı, geleneksel kamyonet evlerinin ortak bir yerleşim planıdır. Evlere doğrudan caddeden ulaşılsada, ön bahçeden de binalara ulaşılabilir. Odalar bir kanepeye açılmaktadır. Tek katlı evlerde ahır ve ahırın genellikle evden ayrı, bahçede yapıldığı görülmektedir. Abdurrahman Yörük'ün evinde banyo ve tuvaletin evden ayrı olarak bahçede yer aldığı görülmektedir. Birinci katta genellikle bir veya daha fazla oda, mutfak, kiler, tandır odası, banyo, tuvalet, ahır, samanlık, odunluk gibi bir veya daha fazla hizmet alanı bulunur. Ancak birinci kat genellikle oturma ve yemek yeme gibi temel ihtiyaçlar için kullanılmaktadır. Mutfaktan depoya, kilere, tandır odasına ve bazı durumlarda banyo ve tuvalet geçişli geleneksel daireler bulunmaktadır. Bazı örneklerde banyo ve tuvalet mutfığa veya mutfığa açılan bir salona açılırken, bazı örneklerde sofaya veya doğrudan sofaya açılmaktadır. Bazı durumlarda, üst katta bir tuvalet olduğunu görebilirsiniz. Üst kata erişim, sofanın ortasında veya diğer tarafında bulunan ahşap tek veya çift merdiven ile sağlanmaktadır. Geleneksel karavanlarda sofa, alt ve üst katlar arasında bağlantı ve odalar arası sirkülasyonu sağlayan mevsimlik bir yaşam ve yaşam alanıdır. Bazı iki katlı evlerde kanepenin bir uzantısı olan kabinler bulunurken, bazılarında yoktur. Çok nadir de olsa bazı örneklerde balkon vardır. Geleneksel minibüslerin en üst katındaki sofaya açılan oda sayısı iki ile beş arasında değişmektedir. Zemin katta oturma odası, misafir odaları ve yatak odaları bulunmaktadır. Abdurrahman Yörük'ün evinde odalara doğrudan salondan ulaşılırken, sofanın yükseklik farkından dolayı odalara merdivenle ulaşılmaktadır (Resim 4.40). Örneğin Kerem Döner evini iki aile kullanmaya başlayınca evin ortadan, ön kapıdan ve içeriden kırık bölmeden ayrıldığını anlaşılmaktadır.

Şekil 4.40. Abdurrahman Yörük evinin cephe ve plan görünümü (Anonim 48)

Geleneksel Van evlerinde yerleşim tipolojisi esas olarak sofanın şekline ve sofayı çevreleyen odaların konumuna göre şekillenir. Mutfak daireden ayrı olarak tasarlanmıştır ve banyo/tuvalet dışarıdadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Şanlıurfa Geleneksel Konutları

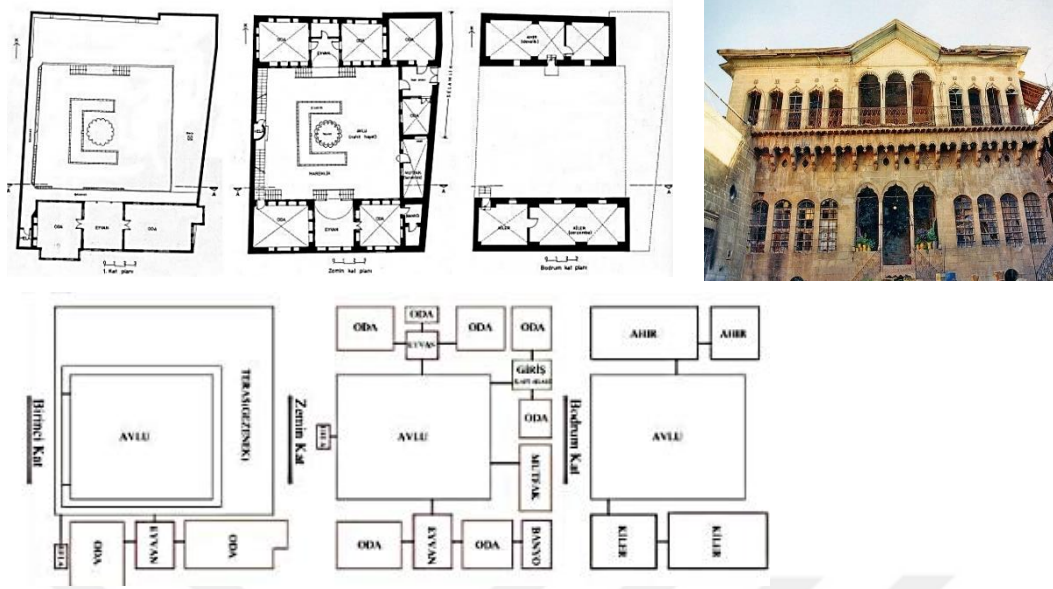
Güneydoğu Anadolu'da Fırat Nehri'nin ortasında yer alan Şanlıurfa, batıda Gaziantep, kuzeybatıda Adıyaman, kuzeydoğuda Diyarbakır, doğuda Mardin ve güneyde Suriye ile çevrilidir. Şanlıurfa çoğunda, Güneydoğu Toros Dağları'nın güney kenarları ile güneydeki geniş ovalar arasındaki bir ovada yer alır. Yayla, güneydoğuda Toros Dağları ve Fırat Nehri ile çevrilidir. İlin kuzeyindeki dağlar ve yüksek tepeler güneye doğru iner. Bu dağların arasında Harran ovası gibi geniş ovalar vardır. İlin güney kesiminde kuzey Mezopotamya'nın bir uzantısı olan tarıma uygun geniş ovalar bulunmaktadır (Maraş 1997). İklim açısından Şanlıurfa'da Güneydoğu Anadolu bölgesinin sıcak kuru iklimi, diğer bir deyişle karasal iklim hakimdir. Şanlıurfa'nın kışları sert ve sabit, yazları ise çok sıcak ve kuraktır. Şanlıurfa'nın geleneksel evleri, harem-selam bölümlü, yazlık ve kışlık eyvanlı, avlulu (konut) ve yapılarında bol taş işçiliği olan bir plan tipi ile karakterize edilir (Kürkçüoğlu 2002).

Şanlıurfa'nın geleneksel yerleşim planında; Açık, yarı açık ve kapalı ünitelerin etkili olduğunu görüyoruz. Sıcak iklimlerde avlular ve çatılar açık alanlar, eyvanlar, revaklar ve girişler olarak adlandırılan revaklar, yarı açık alanlar ve odalar, kapalı alanlar ise iç plan tipinin ana sembollerini oluşturmıştır. Hizmet alanları ve avlu Şanlıurfa evlerinde odalar arası bağlantıyı sağlayan serbest bir alandır. Konutun yapıldığı avluda odalar, mutfak (tandır), hamam, ahır, tuvalet, kiler ve eyvan bulunmaktadır.

Anadolu geleneksel evinin temel ilkesi, odaların düzenlenmesi ve evlerin temel birimi olduğundan (Küçükerman 1994), ev tasarımı konumu ve yönü önemlidir (Akkoyunlu 1989). Şanlıurfa'nın geleneksel evlerinde odalar kare veya dikdörtgen şeklindedir. Odaların düzeni, dekorasyonun zenginliği, önemine ve işlevine bağlıdır. Yazlık oda, kışlık oda, köşe oda, eğlence odası, arka oda, ana oda gibi çeşitli isimler taşıyan odalar, yerleşim ve hacim organizasyonundaki dağılımlarına göre isimlendirilir (Akkoyunlu 1989).

1- Akyüzler Konutu

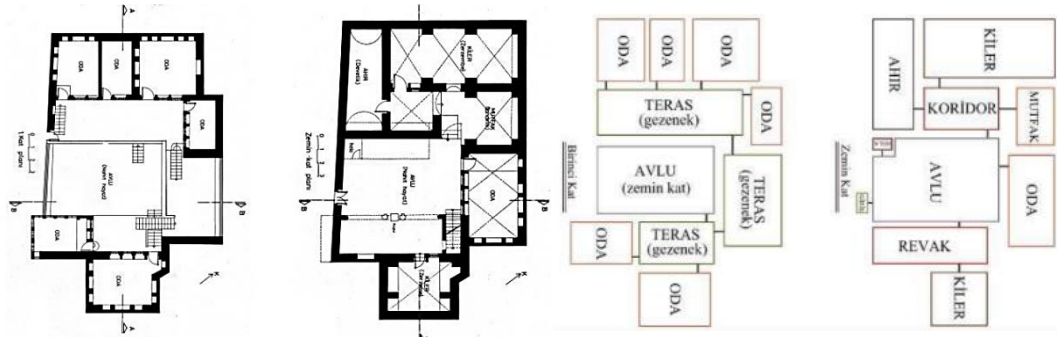
Üç katlı düzgün kesme taştan inşa edilen bu konut Osmanlı dönmeine ait , harem ve selamlık bölümleriyle Şanlıurfa'daki geleneksel içe dönük ev mimarisinin örneklerinden biridir. Yerleşim alanı kuzey-güney ağırlıklı olup, tesisler avlunun üç tarafında yer almaktadır. Binanın bodrum ve birinci katı (doğu girişi hariç) sokağa kapalıdır. Birinci katın doğu ve güney cephelerindeki odalar çıkmalı (konsol) olup, bu odalar sokağa açılmaktadır. Evin planlı bir avlusu ve iki eyvanı vardır. Sokak tarafından kapı ile girilen selamlık bölümünden ikinci kapısı olan harem bölümüne geçilir. Eyvanlar, birinci katın kuzey ve güney cephelerinde, birinci katın güney cephelerinde yer almaktadır. Planlama düzeyinde kapalı, açık ve açık alanlar yukarıdaki ilişkilere göre konumlandırılmıştır. Daire odaları arasındaki bağlantılar açık - kapalı ve açık - yarı açık ve kapalı geçişlerle donatılmıştır. Avluda bahçe (çiçeklik) ve yüzme havuzu bulunmaktadır. Cephede bolca taş işçiliği ve odalarda süslemeler bulunmaktadır. Evin kuzey ve güney cepheleri, odalar arasında mevsimlik göçebelik sunuyordu. Yapıda yerel malzemeler kullanılmıştır. İklim çözümü olarak cephede havalandırma için küçük açıklıklar bulunmaktadır.

Şekil 4.41. Türkiye Şanlıurfa'da Akyüzler konutu plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 51)

2-Ali Kılıç Konutu

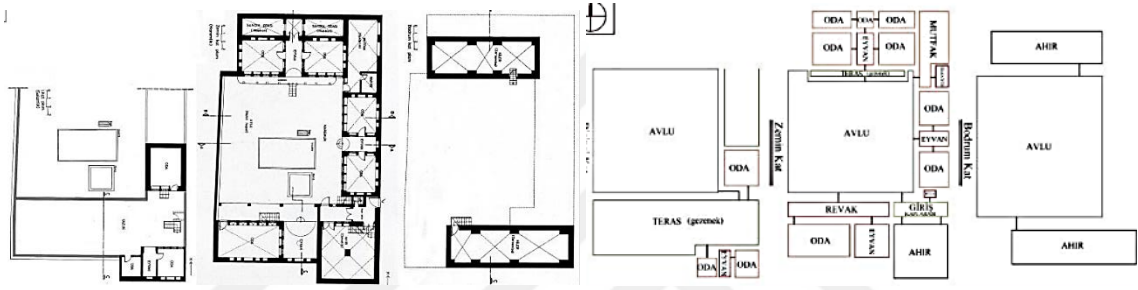
Düzgün kesme taştan iki katlı olarak inşa edilen bu ev, Osmanlı dönemine ait, haremsiz ve selamlıksız, geleneksel Şanlıurfa konut mimarisinin örneklerinden biridir. Yerleşim alanı kuzeydoğu-güneybatı yönünde hakimdir ve tesisler avlunun üç tarafında yer almaktadır. Binanın birinci katı (güneybatı girişi hariç) sokağa tamamen kapalıdır. Birinci katın güneybatı cephesindeki oda, sokağa basamaklı ve dekoratif bir çıkışla açılır, daire eyvansız bir avlu ile planlanmıştır. Sokak tarafından kapıdan direkt avluya geçilir. Planlama düzeyinde, yukarıdaki ilişkilere göre kapalı, açık ve yarı açık alanlar yer almaktadır. Dairenin odaları arasındaki bağlantılar açık- kapalı ve açık- yarı açık ve kapalı şeklinde geçişlerle donatılmıştır. Avluda bahçe (çiçeklik) veya yüzme havuzu yoktur; ancak ortadaki kemerin altında avluya bakan bir kuyu bulunmaktadır. Cephesi zengin taş işçiliğine sahiptir. Evin kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinin varlığı, odalar arasında mevsimlik göçebelik sunuyordu. Yapıda yerel malzemeler kullanılmıştır. İklim çözümü olarak cephede havalandırma için küçük açıklıklar bulunmaktadır.

Şekil 4.42. a) Türkiye Şanlıurfada Ali kılıç konutunun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 52)

3- Hacı İmam Demirkol Konutu

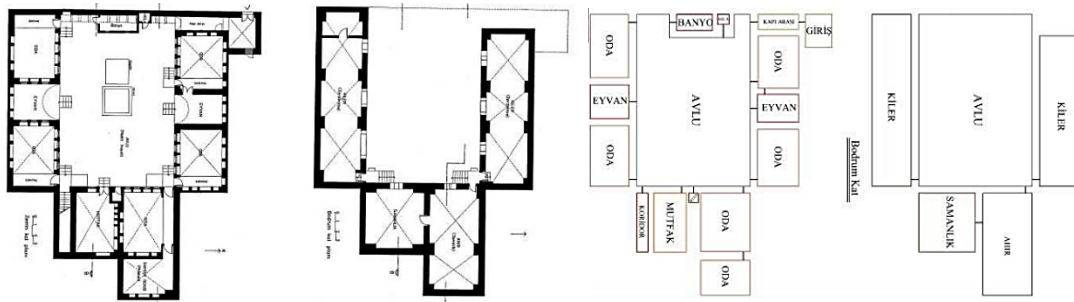
Üç katlı bu düzgün taş ev, harem ve selamlık bölümüyle Şanlıurfa'da geleneksel içe dönük konut mimarisinin örneklerinden biridir. Yerleşim alanı kuzey-güney yönünde hakimdir ve tesisler avlunun üç tarafında yer almaktadır. Binanın bodrum katı, birinci katı (doğu girişi hariç) ve birinci katı sokağa kapalıdır. Evin planlı bir avlusu ve üç eyvanı vardır. Sokak kapısından girdiğiniz Selamlık bölümünden Haremlik bölümüne bir kapı daha. Eyvanlar birinci katın kuzey, güney ve doğu cephelerinde, birinci katın güneydoğu cephelerinde yer almaktadır. Planlama düzeyinde, yukarıdaki ilişkilere göre kapalı, açık ve yarı açık alanlar yer almaktadır. Dairenin odaları arasındaki bağlantılar açık- kapalı ve açık- yarı açık- kapalı şeklinde geçişlerle donatılmıştır. Avluda bahçe (çiçeklik), kuyu ve yüzme havuzu bulunmaktadır. Cephesi taş bakımından zengindir ve odaları dekore edilmiştir. Evin kuzey ve güney cepheleri, odalar arasında mevsimlik göçebelik sunuyordu. Yapıda yerel malzemeler kullanılmıştır. İklim çözümü olarak cephede havalandırma için küçük açıklıklar bulunur.

Şekil 4.43. Türkiye Şanlıurfada Hacı İmam Demirkol konutunun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 53)

4- Hacibanlar Konutu

Düzgün kesme taştan iki katlı olarak inşa edilen bu ev, Osmanlı dönemine ait, haremsiz ve selamlıksız, geleneksel Şanlıurfa konut mimarisinin örneklerinden biridir. Yerleşim alanı kuzeydoğu-güneybatı yönünde hakimdir ve tesisler avlunun üç tarafında yer almaktadır. Binanın birinci katı (güneybatı girişi hariç) sokağa tamamen kapalıdır. Birinci katın güneybatı cephesindeki oda, sokağa basamaklı ve dekoratif bir çıkışla açılır, daire eyvansız bir avlu ile planlanmıştır. Sokak tarafından kapıdan direkt avluya geçilir. Planlama düzeyinde, yukarıdaki ilişkilere göre kapalı, açık ve yarı açık alanlar yer almaktadır. Dairenin odaları arasındaki bağlantılar açık- kapalı ve açık- yarı açık ve kapalı şeklinde geçişlerle donatılmıştır. Avluda bahçe (çiçeklik) veya yüzme havuzu yoktur; ancak ortadaki kemerin altında avluya bakan bir kuyu bulunmaktadır. Cephesi zengin taş işçiliğine sahiptir. Evin kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinin varlığı, odalar arasında mevsimlik göçebelik sunuyordu. Yapıda yerel malzemeler kullanılmıştır. İklim çözümü olarak cephede havalandırma için küçük açıklıklar bulunmaktadır.

Şekil 4.44. Türkiye Şanlıurfada Hacıbanlar konutun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 54)

5-Melekler Konutu

Düzgün kesme taştan inşa edilen bu iki katlı ev, Şanlıurfa'nın geleneksel içe dönük konut mimarisinin bir örneğidir. Yerleşim alanı kuzey-güney yönünde hakimdir ve tesisler avlunun üç tarafında yer almaktadır. Birinci kat, doğu cephedeki giriş dışında sokağa tamamen kapalıdır. Birinci katın güneydoğu cephesi dışarıya açıktır. Evin planlı bir avlusu ve eyvanı vardır. Gözeneklerde istenilen genişliğe ulaşan taş çıkıntıları bulunmaktadır. Eyvan, birinci katın güney tarafında yer almaktadır. Binada kapalı, açık ve yarı açık alanlar yukarıdaki ilişkilere göre konumlandırılmıştır. Bahçede havuz ve kuyu bulunmaktadır. Sokaktan girdiğiniz kapı bölümünden avluya iki kat merdiven çıkıyorsunuz. Cephesi zengin taş işçiliğine sahiptir. Evdeki odalar arasındaki ilişkiler doğrudan açık- kapalı ve açık - yarı açık - kapalıdır. Rezidansta odalar arasında mevsimlik dolaşım yoktur. Yapıda yerel malzemeler kullanılmıştır. İklim çözümü olarak cephede havalandırma için küçük dekoratif (taş) boşluklar bulunur.

Şekil 4.45. Türkiye Şanlıurfada melekler konutun plan ve mekanlar arası ilişkiler şeması (Anonim 55)

Bu nedenle Şanlıurfa bölgesinin en önemli özelliği, mekanların kentsel alanlardan ayrılmış ve bir avlu etrafında düzenlenmesidir. Dış mekan desen tipinin gelişmesinde temel etken bölgelerde yaz aylarının çok sıcak olması sayılabilir. Şanlıurfa'da daire tipleri genellikle avlulu ve iki eyvanlıdır. Şanlıurfa, eyvanın bir ya da iki yanında oda bulunan tüm yapılarda genel olarak aslını korumaktadır. Şanlıurfa'da evlerin mekansal şeklini etkileyen avluların şekli ve sayısı bir avlu olup, odalar avlunun üç tarafında yer almaktadır. Şanlıurfa'da apartmanlar genellikle temelden iki kat yukarıdadır. Katlar arası ilişkiler iki şehirde birinci kat ile bodrum kat arasında açık ve kapalıdır; Şanlıurfa'da birinci kat ile üst kat arasındaki ilişki açık-kapalı veya açık-yarı-açık-kapalı şeklindedir.

Plan düzeyinde kapatılan alanlar, planın genel ilişkisini kapsar. Şanlıurfa'daki evlerde mahremiyet nedeniyle dairelerin girişi genellikle açık değildir. İçeriye Şanlıurfa'daki hiyerarşik kapıdan girilmektedir. Başka bir deyişle, kamusal ve özel alan arasındaki ilişki genellikle merkezi bir yarı açık alan tarafından sağlanır. Yani ev ve sokak arasındaki ilişkide kaç nokta olduğu önemli değil; merkezi alanda dikkatli bir şekilde donatılmıştır. Oda tasarımında yere yakın oturmak bir gelenektir. Bu düzenleme Şanlıurfa'da yer alan ana kullanım ve tali kullanım bölümlerinden oluşmakta ve açık-kapalı veya açık-yarı-açık-kapalı hiyerarşik düzende avluya bağlanmaktadır. r. Birinci katın mekânsal ilişkileri, ara boşluk olmadan doğrudan düzenlenebilir. Birinci kattaki odalara genellikle "genek" adı verilen teraslardan girilir.

Geleneksel Şanlıurfa evlerine hakim olan ana ilke mekansal düzenleme olup, bu evlerin ana birimi olarak ev tasarımında konumu ve yönü önemlidir. Bu evlerde odaların düzenlenmesi her iki şehirde de yere yakın oturma geleneğidir. Pek çok işlevsel konumdan herhangi biri olabilirler; Planlarının dağılımına ve hacimsel organizasyonuna göre, çoğunlukla dikdörtgen ve bazen karedir. Şanlıurfa sahasının mobilyaları, farklı seviyelerde yapılmış bir ana kullanım bölümü ve bir yardımcı kullanım bölümünden oluşmaktadır.

Şanlıurfa evlerinde tüm odalar uyumak, oturmak ve yemek yemek gibi farklı işlevler için donatılmıştır. Yani odanın çok amaçlı olduğu söylenebilir. Odalar arasında işlevsel bir fark olmamasına rağmen kullanımlarında mevsimsel farklılıklar vardır. Örneğin bu evlerde yaz kış farklı katlarda farklı odalar kullanılmıştır. Dolayısıyla bu dairelerle daha esnek ve başarılı sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir. Şanlıurfa'da geleneksel evlerin odaları, eyvanları, terasları ve mutfakları genellikle görsel ve fiziksel olarak avluya bağlanan odalardır.

Bu alanda, akıcı mimariye iklimsel bir çözüm olarak geleneksel evlerin inşası sırasında farklı yüksekliklerde mevsimlik daireler inşa edildi. Yani bu evlerde genellikle yaz-kış odaları uygulanmıştır. Örneğin yılın sıcak aylarında bodrum kat gündüzleri yaşam alanı, geceleri ise düz çatılar veya eyvan olarak kullanılmaktadır. Böylece mevsimler yıldan yıla değişmiş ve apartmanlar mekânsal konfigürasyonlarıyla mevsimlik göçebeliği yaşamalarını sağlamıştır. Başka bir deyişle, bu şehirlerde kullanılan geleneksel konut ürünleri, niteliksel olarak akışkan bir mimarlık anlayışını vurgulamıştır.

Eyvan gibi yarı açık mekanlar, ayrıca yazın ve kışına özel mekanlar, yazlık ve kışlık olarak avlunun etrafında kullanılmıştır. Şanlıurfa'da odalar iki şekilde avlu ile bağlantı kurar. Birincisi avludan direkt bir kapı ile odanın içine geçilir, ikincisi ise bu bağlantı eyvanlar veya revaklar gibi açık bir mekandan sağlanır.

Yayla İklim Bölgesi İç Anadolu'da, Yozgat Ve Kırşehir Geleneksel Türk Evleri

İç Anadolu coğrafi bölgesinde yer alan Kırşehir, Ankara-Kayser karayolu üzerinde kurulmuştur. İç Anadolu ovasında yer alan komşu iller Ankara, Kırıkkale, Yozgat, Nevşehir ve Aksaray, kışları soğuk ve sert, yazları sıcak ve kurak geçen bir iklime sahiptir.

Geleneksel Kırşehir evlerinde mekânlar üç grupta toplanmaktadır. İç mekân, dış mekân ve servis mekânları. Kırşehir'deki geleneksel evlerin mimari özellikleri, üst katların oturma katı olarak düzenlendiğini ve odaların divan adı verilen merkezi bir mekan etrafında düzenlendiğini göstermektedir. Kanepeler genellikle sarkan balkonlar gibi öne ve arkaya gider. Bazen farklı pencerelerle tamamlanır. Balkonlar, altlığa bağlı küçük bir tutma çatısı ile örtülmüştür. Katlar arasında ahşap merdivenler ile donatılmıştır. Zeminler ahşaptır. Açık alanlar avlu, ekmekhane gibi kısımlar ile ahır, samanlık gibi müstemilatlardan oluşmaktadır. Avlu, sokaktan çift kapı ile ulaşılan, etrafı duvarla çevrili açık bir alandır. Zemin toprak olmasına rağmen trafiğin yoğun olduğu girişlerde zemin taşlarla kaplıdır. Avlular geniştir ve ağaçlar, çeşmeler ve kuyular gibi özellikler içerir. İç mekanlarda oturma odaları, kanepeler, banyolar, lavabolar, insanların hayatlarını sürdürdüğü mutfaklar var. Odaların büyüklüğü ve sayısı ev sahiplerinin isteklerine ve ekonomik durumuna göre değişmektedir. Her oda evli bir çiftin konaklaması için tasarlanmıştır. Bu odalarda kısmi saklama dolapları bulunmakta olup, orta kısımlarda yemek için boş alan bırakılmıştır. Her oda oturmak, yemek yemek, uyumak, misafir kabul etmek ve çalışmak gibi tüm ihtiyaçları karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Servis odaları ağırlıklı olarak birinci katta yer almakta olup, mahzenler, mutfaklar, tuvaletler vb. Böyle bölümler var. Tuvalet odası hem avlusunda avlusu olan evlerde görülebilmekte hem de evin birinci katında yer almaktadır. Bazen avlusu olmayan evlerde tuvalet mutlaka evin iç katındadır. Kırşehir'deki tüm evler kapalı sofalı evler kategorisine girer. Kanepeden her odaya dağıtım yapılır. En yaygın ev tipi iki katlı evlerdir. Yukarıda belirtildiği gibi birinci katta mutfak, tuvalet, kiler, sofa ve odalar; Üst katlarda sadece kanepeler ve odalar bulunmaktadır.

Büyük ve kalabalık aileler bir arada yaşadığı için evlerde çoğunlukla sofa bulunur. Evlerin alt katında mutfak, oturma odası vb. Odalar ücretsizdir, yatak odaları üst katlardadır. Bu nedenle alt kat servis alanı, üst kat ise dinleme odasıdır. Genellikle her evin bir bahçesi vardır. Evlerin girişinde geniş bir sofa (salon) ve ardından odalara ayrılmış bir bölüm bulunmaktadır. Yozgat, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Yozgat'ın tarihine baktığımızda Hititler, Kimmerler, Frigler, Persler, Kapadokya krallığı, Doğu Romalılar ve Türkler tarafından yönetildiğini görüyoruz. Bozok ve çevresinde Türk-İslam etkisi Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra görülmektedir. Yarı kurak karasal iklimin hakim olduğu bir ilde, ekonominin yapısının büyük ölçüde tarıma dayalı olması ve gelişmiş sanayinin olmaması, Türkiye ortalamasının altında bir kentleşme düzeyine yol açmıştır. Ekonomik durum, arazi yapısı ve çevre koşulları, çevre malzemeleri binaların oluşumunda ve gelişmesinde önemliydi ve geleneksel konut mimarisine yansdı.

Yozgat'ın inşaatı, doğal konumuna göre, tepelere ve yamaçlara doğru eğimli dar sokakları olan bir bahçe içinde ayrı binalar olarak başlamıştır. Evlerin bahçelerine duvarlarla çevrili çift kapıdan girilir. Bahçede tavuk barınakları, hayvan barınakları, tandır ve diğer müstemilatı ve Türklerin hayatını tam anlamıyla yansıtan tesisler tamamlanmıştır. Yozgat evleri genellikle tek katlı toprak damlarla örtülüdür.

Kırşehir Geleneksel Konakları

1-Ağalar Konağı

Enver Ekinci tarafından 1938 yılında Kırşehir merkez Kayabaşı semtinde yaptırılmıştır. Sivil mimarinin günümüze ulaşan az sayıdaki örneklerinden biridir ve yapıldığı dönemin en önemli ailelerinden biri olan Ağalar olarak bilinen kişilere aittir. Şu anda Ağalar Konağı, Kırşehir Belediyesi'ne bağlı olarak Kırşehir'de kültür ve misafirhane olarak faaliyet göstermektedir. Bina iki katlı olup bahçe içerisindedir. Misafir odası birinci katta düzenlenmiştir ve oturma yeri duvara yaslanmış bir banktır. Zemin ve tavan tamamen ahşap kaplıdır. Buna ek olarak, gardıroplar ve eşyalar için dolapların yanı sıra mutfak, tuvalet ve banyo bulunan üç oda daha var. Üst katta altı oda vardır.

Şekil 4.46. Ağalar konağın ön cephesi (Anonim 49)

Yozgat Geleneksel Konakları

Yozgat'ta günümüze kadar gelebilmiş çok sayıda kerpiç ve tek katlı evlerin yanı sıra seçkin konaklar da bulunmaktadır. Nizamoğlu Konağı, Hayri İnal Konağı Karşioğlu Konağı gibi tarihi yapılar analiz edildi. Yozgat ev planları kanepeler, oda, mutfak ve katlara göre kullanım biçimlerine sahiptir. Ev, ormanlık alanlara yerleşen Türkler ile sıcak, rüzgarlı ve kuru yerler arasında farklı bir şekle sahip olsa da çalışma düzeni, iç dizaynı, halıları, kaplamaları, rafları, sobaları, dolapları ve iç motifleri hep aynı özellikleri yansıtmaktadır. Yozgat evleri genellikle tek katlıdır ve kanepelere birkaç adımda ulaşabilirsiniz. Odalar kanepenin etrafına sıralanmıştır. Köşklerin birinci katında kiler, depo, servis bölümü ve mutfak bulunmaktadır. Üst katta oturma odası, yatak odası ve misafir odası bulunmaktadır. Üst katlar genellikle çıkmalara sahiptir. Odanın en büyük ve en görkemli alanına ana oda veya ana oda denir. Hemen hemen tüm odaların tavanı ve zemini ahşaptır. Çoğu dolap, kapı, pencere, merdiven geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Evlerdeki sofa ve odaların genişletilmesiyle birlikte binanın üzerindeki yük hafiflemiştir. Bu nedenle kalın duvarların kendileri yükseltilmiş ve dolgu duvarlar yapılmıştır. İç mekanlar kanepelerle genişletildi. Odaların üç veya dört cephesinde pencere vardır. Odanın kapıları köşelerden açılır. Doldurulmuş duvarlar artık yeni evlerde inşa edilmiyor.

1- Nizamoğlu Konağı

1985 yılına kadar kullanılıyordu ve 1985'ten beri etnografya müzesiydi. Yozgat'ın merkezindeki bu konağın 1871 yılında Rum asıllı Vasilaki ve Johanna tarafından yaptırıldığı

söyleniyor. 1875 yılında Fatma Hanım'a, ardından Nizamoğlu Ali Efendi'ye geçmiştir. Yozgat'ın geçmişini anlatan eserler ve tarih burada sergileniyor. İç Anadolu'daki sayılı konaklardan biri olan yapı, mimarisi ve özgün tavan süslemeleri ile birlikte kentsel peyzajın doğal oluşumlarını, ormanları, savaş ve av sahnelerini gösteren görüntülerle bezenmiştir. Bu konağın içi sofa şeklinde olup, odalar sofanın etrafında düzenlenmiştir (Şekil 4.42).

Şekil 4.47. Yozgat Nizamoğlu konağın dış cephesi (Anonim 50)

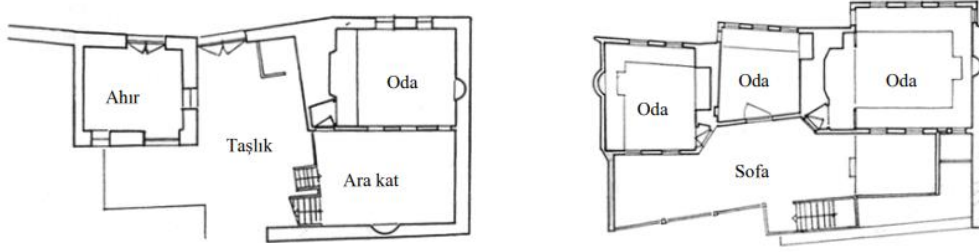
2- Arslıoğlu Konağı

Yozgat merkezde 1883 yılında yapıldığı bilinmektedir. Karşlıoğlu Köşkü, şehir merkezinde Sungurlu Caddesi üzerinde yer almaktadır. Geleneksel ev mimarisinin en güzel örneklerinden biridir. Plan olarak dikdörtgen planlıdır. İki kattan oluşmakta olup üzeri ahşap çatı ile örtülmüştür. 1929-1936 yılları arasında Yozgat Belediye Başkanı olan Yusuf Karşlıoğlu tarafından satın alınan bu geç Osmanlı dönemi konağı, uzun süreli kullanımından dolayı Karşlıoğlu Konağı adını almıştır. Atatürk'ün Yozgat'a ilk geldiğinde bu köşkte yaşadığı bilinmektedir. Yozgat Müftüsü şu anda konağı Kuran kursu olarak kullanıyor.

Türkiye'nin Akdeniz İklim Bölgesi; Batı Anadolu'da İzmir Geleneksel Türk Ev Birgi Sandıkoğlu Konağı

Sandıkoğlu Köşkü (İzmir-Birgi), Batı Anadolu evlerinin özelliklerini sunmaktadır. Birinci katta ahşap karkas yığma sistem ve asma kattan oluşan iki katlı miras yapı, açık sofalı plan tipinde olup, 18. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. Konak yaklaşık 25 yıldır kullanılmamaktadır. İkamet yeri; Eski bir yerleşim yeri olan Birgi, İzmir İli, Ödemiş İlçesi, Batı Anadolu'da İzmir'e 114 km uzaklıkta bir ilçedir. Birgi Sandıkoğlu Konağı 18. yüzyılın sonlarına tarihlenen Birgi Konağı, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle yerel yapı geleneklerini ve yerel kimliği yansıtan bir sivil mimari örneğidir.

Sandıkoğlu Malikanesi, "Geleneksel Mimari Miras" beyannamesinde tanımlanan "yerel yapı geleneklerini, yerel kimliği bölgeye özgü malzeme ve tekniklerle yansıtan geleneksel yapılar, yapı grupları ve yerleşim yerleri" tanımına uyan bir yapıdır (Icomos 2013).

Şekil 4.48. Birgi Sandıkoğlu konağın zemin ve 1.kat planı (Gül 1995)

(Şekil 4.48)'de Zemin kat olarak tanımlanan aslında ara katı da içine alan rölövede, taşlıktan tek kollu merdiven ile ulaşılan ara kat sekisinden girilen oda yer almaktadır. Odanın yüklük ve ocağı, sokağa açılan iki adet penceresi ve sofaya açılan üç adet penceresi bulunmaktadır. Sofada ise ocak çizimi bulunmaktadır. Duvarlar taş duvar tekniğinde çizilmiştir. Birinci kat planı çiziminde ara kattan tek kollu merdiven ile ulaşılan açık sofa bulunmaktadır.

Açık sofaya açılan üç adet mekân ve seki çizimde görülmektedir. Günümüzde de kısmen ayakta sayılabilecek durumda olan baş odanın gösterişli bir giriş kapısı ile birlikte çözümlenmiş yüklük, ocak ve seki üstü sedirden oluşan sabit elemanları bulunmaktadır. Sokak cephesinde çıkma(cumba) ile algılanan bu mekânda geniş üç, dar iki adet tepe pencereli doğramalar ve sofaya bakan cephede de iki adet tepe pencereli doğrama mevcuttur. Ocağın bulunduğu duvar taş duvar tekniğinde çizilmiştir. İki oda arasında yer alan mekân eyvan karakteri taşımakta, öbür oda kapılarından daha geniş bir kapı ile sonradan odaya dönüşmüş olduğu anlaşılmaktadır. Bu mekân sokak cephesine üçgen çıkmayı taşıyan iki destekle açılmaktadır.

Ara kat, bir oda ve önündeki sofadan oluşmaktadır. Ahırın üzerinde yer alan, sofa ve kışlık odayı barındıran ara kata, tek kollu ahşap bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Sofa, üç tarafı duvarlarla çevrili yarı açık bir mekândır. Taşlığa bakan kısım ahşap konstrüksiyonu kalmış bir parapetle sınırlandırılmıştır. Normal kata ara kattan tek kollu merdiven ile ulaşılmakta ve açık sofa mekânına çıkılmaktadır. Dış sofaya açılan kısmen ayakta olan baş oda ve mevcut olmayan iki odanın döşeme kirişleri, üç adet mekân ve seki bulunmaktadır. Bu mekânlardan en büyüğü pahalı bir giriş kapısı ile girilen baş odadır. Başodada metruk yüklük mekânı, ocak ve seki üstü sedirden oluşan sabit elemanlar bulunmaktadır.

Normal kata ara kattan tek kollu merdiven ile ulaşılmakta ve açık sofa mekânına çıkılmaktadır. Dış sofaya açılan kısmen ayakta olan baş oda ve mevcut olmayan iki odanın döşeme kirişleri, üç adet mekân ve seki bulunmaktadır. Bu mekânlardan en büyüğü gösterişli bir giriş kapısı ile girilen baş odadır. Başodada metruk yüklük mekânı, ocak ve seki üstü sedirden oluşan sabit elemanlar bulunmaktadır.

Genel olarak Batı Anadolu evlerinin karakteristik özelliklerinin; odalar, sofa ve eyvan gibi mekânlardan oluşan konutların plan şemalarının daha çok dış sofalı tipte olduğu, yapım tekniklerinin ise kâgır duvarlar üzerine ahşap çatki ve kiremit örtülü olduğu tespit edilmiştir. Odaların sofanın bir kenarına sıralandığı bu düzenlemede, bazen bir uca bazen de iki uca oda ilave edilerek şekillendirilen planların “L” veya “U” biçiminde olduğunu ifade etmiştir (Eldem 1968).

5. TARTIŞMA

Türk Evinin İran Evi İle Esneklik ve İşlevsellik Açısından Karşılaştırılması

Cengiz Bektaş (2001), Geleneksel Türk Evi'nin oluşumunda etkili olan on ilke arasında esneklik ilkesine değinmekte ve bu konuda şu yanıtı vermektedir: Esneklik, Aile büyüdükçe ev de birim birim büyüebilmektedir. Aile küçüldüğünde, ev de bölünebilir. Evlerde nesilden nesile bazı değişiklikler yapılabilir. Cengiz Bektaş'a (2018) göre bu ilkelerin her biri her zaman kendi dönemiyle çağdaş olmuştur. Bu ilkelerden stil, dekorasyon ve moda trendlerinde bile taviz verilmemiştir.

Geleneksel İran evlerinin özelliklerinden biri, mekan organizasyonunda çok işlevli alanların büyük programlı genel olarak kaç avlulu inşası olmuştur. Bu evler genellikle birkaç ailenin yan yana yaşayabileceği şekilde inşa edilmiş ve aile üyelerinin farklı zamanlarda çeşitli faaliyetlerde bulunabileceği şekilde küçük alanlar inşa edilmiştir. Bu, bina alanından ve altyapıdan tasarruf sağlayabilirdi. Mimaride bu özellik, bir ev inşa ederken aile ihtiyaçları üzerine inşa etmeden, atık ve israftan kaçınma ilkesiyle tutarlıdır. Bu nedenle pratik çözümlerden biri, esnekliğin açık bir örneği olan geleneksel İran mimarisindeki boşluktan kaçınma ilkesine, mekanları farklı zamanlarda esnek ve kullanılabilir hale getirerek ulaşmak ve ailenin farklı ihtiyaçlarını karşılamaktır. Mimarlar ve inşaatçılar tarafından açıkça vurgulanmış ve övülmüştür (Pirnia 2004).

Çalışmada yapılan araştırmalar sonucunda, Türk geleneksel evinin mekansal özelliklerinin İran geleneksel evi ile esneklik ve işlevsellik açısından karşılaştırılması ve evin yapısal elemanları üzerine mekânsal yapı açısından elde edilen sonuçlar tartışma bölümünde belirtilmiştir.

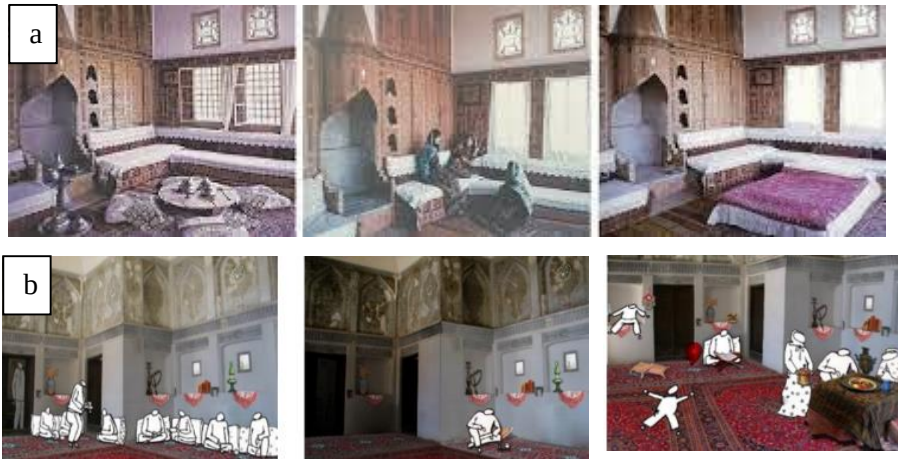
Geleneksel Türk ve İran konut mimarisi geleneğinde aile yapısındaki değişimlere uyum sağlayarak değişen ihtiyaçlar doğrultusunda büyümesine ve küçülmesine olanak sağlayacak esnekliğe sahiptir. Bu özellik, esnek tasarım konut mimarisinde tez aşamasında, değişkenlik-makro ölçek kategorisinde belirttiğimiz esneklik türleri arasındadır. Türk ve İranlı ailelerin İslami yaşam tarzları ve geniş aile düzenleri, akılcı, işlevsel ve esnek çözümler üretilerek mekan organizasyonu tasarlanan Türk ve İran Evi'nin oluşumunda ve şekillenmesinde dikkate alınmıştır. Her iki ülke de seçilmiş örnek üzerinde yapılan incelemeler sonucunda aile yapısındaki değişikliklere uyum sağlayacak ve gerektiğinde konutların bölünmesine veya genişletilmesine izin verecek kadar esnek olmalarının sonucu tespit edilmiştir. Her iki ülkede bu özelliğe sağlama adına plan şemaları üzerinde mekanlar arası bölünerek ya da birleştirilerek konutta mekanların büyümesi ya küçülmesi, ortak alan mekanlar olan koridorlar, eyvanlar ve odalar arası yapılan kapılar ile sağlanmıştır. Mekanların bu ara kapılar ile ayrılması ve birleşmesi Japon geleneksel evlerin taşınır sürgülü kapılara benzemektedir.

İslam dinine göre geliştirilmiş, içe dönük bir mekana sahip olan konutlar, yaşam tarzı ve mahremiyet anlayışından yola çıkılarak tasarlanmıştır. İşlevsellik kullanımı dikkate alınarak hayatı kolaylaştırmak için çözümler üretilmiştir. Planlar üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda, İran geleneksel evlerin yapısı genel olarak büyük ölçüde yapılan büyük programlı olarak ama geleneksel Türk evi ise tek küçük programlı olarak tasarlanmaktadır. Türk ve İran geleneksel evine hakim temel ilkenin oda düzeni ve evlerin ana birimi (Küçükerman 1994). Evin planlanmasında yer ve yön önemlidir (Akkoyunlu 1989). Odalar, kendi başlarına, yapı

içindeki belirli eylemleri karşılayan aynı yönde hizalanmış birimlerdir, ancak işlev bakımından çok farklı değildir. "(Küçükerman 1973) Annelerin, babaların, çocukların, gelinlerin, damatların ve torunların nesiller boyu tek çatı altında yaşadıkları geniş aile düzeni, Türk Evi'nin oluşumunda ve şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Her oda çekirdek bir ailenin ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere sahiptir. İran ve Türkiye'nin geleneksel evlerindeki tüm odalar, uyuma, oturma ve yemek yeme gibi farklı işlevleri yerine getirmek için işlevsel olarak donatılmıştır.

Odanın ortasında bir boşluk bırakılır ve bu mekanın işlevi yapılacak aksiyona göre değiştirilir. Uyku zamanı geldiğinde, yataklar ve yorganlar döşenir ve yemek zamanında, odanın işlevi masaların ayarlanmasıyla aniden değişir. Dolayısıyla odanın esnekliği ve çok işlevliliği açısından her iki ülke arasında önemli bir alan kurulumunun olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, odalar arasında işlevsel bir fark olmamasına rağmen, kullanımlarında mevsimsel bir değişiklik vardır. Örneğin bu evlerde yaz kış farklı seviyelerde çeşitli odalar kullanılmıştır. Böylece her iki ülkedeki konutların daha esnek ve başarılı sonuçlar elde ettiği söylenebilir. Sonuçta Oda ise esnek tasarım konut mimarında tez aşamasında, Çeşitlilik- Çok fonksiyonlu mekan- mikro ölçek kategorisinde belirttiğimiz esneklik türlerinden biridir. Çadırılı yaşam sistemi ile evin yaşam birimleri arasındaki ilişkiye gelince, iki ülkede şunlar söylenebilir; Türklerin geçmiş yaşam tarzları ve bu dönemde edindikleri mimari tecrübeler, yerleştikleri bölgenin coğrafi koşulları ve iklim özellikleri ile geleneksel yaşam kültürleri Türk Evi'nin oluşumunda etkili olmuştur. Orta Asya'daki Türkler ve İran sınırları içinde İran'ın kuzeyinde Hazar Denizi kıyılarında yaşayan Türkmen toplulukları ise göçebe çadırı Türk Evi'nin varlığının kaynağı, göçebe bir yaşam süren ve kolayca kurulabilen bir yaşam birimidir. Sökülmüş ve taşınmış, ancak kısmen İran'daki çağdaş Türkmen konutuna yansımıştır. Çadırların iç mekan organizasyonunda sistematize edilen ilkeler, Türk Evi'nin kurulmasında da uygulanmıştır. Mekan organizasyonu, gerçekçi bir yaklaşımla akılcı, fonksiyonel ve esnek çözümler üretilerek tasarlanmıştır. Türk Evi'nde topografya, çevre koşulları ve Türk ailesinin yaşam tarzı, plan şemasının ve yapısının oluşumunda dikkate alınmıştır. Evin tasarımı içeriden başlar ve dışa doğru gelişir, önce fonksiyon çözülür ve mekanlar insan boyutlarına göre düzenlenir.

Her iki yerel konut mimarisinde, mekânların kuruluşunda etkili olan yapısal, anlamsal ve işlevsel özellikler açısından bazı benzerlikler bulunmaktadır. Kültürel değerlere ve toplumsal özelliklere bağlı olarak oluşturulan geleneksel Türk Evi'nde yaşam katının plan şemasını oluşturan oda ve sofa, Türk ailesinin yaşam biçimine uygun olarak kurgulanmaktadır. Türk ailesinin mahremiyet esaslı yaşamına bağlı kalınarak tasarlanan odalar, kendi içinde gündelik yaşama dair ihtiyaçları (oturma, dinlenme, yemek yeme, uyuma gibi) karşılayabilecek özelliklere sahiptir. Toplumsal değerler, sosyo-kültürel yaşam ve zaruri ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilerek esnek ve fonksiyonel mekân organizasyonunun ortaya konduğu geleneksel İran evinde, Türk Evi'nde olduğu gibi, aile üyelerinin toplandığı ve dinlenme, yeme-içme, uyuma gibi gereksinimlerin gerçekleştiği, odalar bulunmaktadır. Bu bağlamda, her iki geleneksel konut tipi de, farklı işlevlerin bir arada gerçekleşebildiği, esnek olarak çözümlenmiş mekânsal kurguya sahip olmaları bakımından birbirleriyle benzerlik göstermektedir.

Şekil 5.1. a) Geleneksel Türk evinde mekânın işlevsel rolü (Günay 1998); **b)** Geleneksel İran evinde esnek mekân kullanımı (Nabimeybodi 2016)

Turgut Cansever'in bu konudaki düşünceleri şöyledir: “Türk Evi'nin temel mimari birimi olan 'oda', hem kelime kökeni olarak, hem de nitelikleriyle göçebe çadırı olan 'otağ' ın bir devamıdır. Otağ ile odanın fonksiyonel benzerliği, her ikisinin de özellikle çok maksatlı kullanım için tasarlanmış ve biçimlendirilmiş olmalarından kaynaklanır. Çok maksatlı kullanım yolu ile yatırım ve işletmede sağlanan tasarruf, İslami varlık görüşünün temel ilkelerindendir ve sekiz asır süresince tayin edici bir unsur olmuştur.” (Cansever, 2002). Araştırmacılara göre, geleneksel Türk Evi planını oluşturan ana birimlerden biri olan odanın yerleşimi ile yörük çadırının (yurt) iç düzeni ile kanepeler ile çadırlar arasındaki boşluk arasında resmi bağlantılar bulunmaktadır. (Önder Küçükerman 1995) geleneksel Türk Evi'ndeki odalar ve sofa arasındaki ilişki ile göçer çadırındaki tek yaşama birimleri ve bu birimler arasında kalan açık alan arasındaki ilişki arasında önemli ölçüde benzerlikler olduğunu ifade etmektedir.

İç mekan kurgusunda kullanılan donatı elemanlarının karşılaştırılması sonucunda; Türk Evi ile geleneksel İran Evi arasındaki en önemli benzerliklerden biri, mekanlarda kullanılan mobilyaların sabit olarak yapı ile birlikte tasarlanmasıdır. Oturma, dinlenme, çalışma, yemek yeme, uyuma gibi yaşama dair tüm eylemlere cevap verebilecek özelliklere sahip mekanlarda, bu eylemlerin yerine getirilirken kullanılan eşyaların saklanması, depolanması ve korunması amacıyla her iki ülkede sabit mobilyalar tasarlanır. Oda içinde kullanılan mobilyaların ve elemanların tümü bir amaca hizmet etmektedir. Çok amaçlı sabit mobilyalar ve tek amaca hizmet eden hareketli elemanlar ile esnek mekânsal çözümler üretilmiştir. Her iki konutta, uyuma vaktinde dolaplarda muhafaza edilen yatak, yorganların serilmesi veya dolaplardaki mutfak araç-gereçlerinin çıkarılarak yemeklerin yenmesi ile gün boyunca mekanların fonksiyonu değişmektedir. İç mekan tasarımında kullanılan takviye elemanlarının esnek tasarımı, konut mimarisi tezi aşamasında bahsettiğimiz esneklik türlerine, değişken kategorisine- mikro ölçüde yer alır.

Her iki geleneksel konut mimarisinin mekan kurgusunda, esneklik açısından odalar arasında mevsim göçebeliğinin yaşanmasını sağlayan Eyvanlar, hayat ile bahçe ve sokak arasındaki bağlantıyı sağlamak gibi önemli bir göreve sahip ve iki ülkenin geleneksel konut tasarımının, mevsimlere özel mekanlar yapılmasında önemli rolü olan eyvan ortak esneklik ögesi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin yılın sıcak aylarının da gündüz yaşam alanı olarak bodrum kat, gece ise düz damlar veya eyvanlar kullanılmıştır. Böylece bir yıl içinde, mevsimler değişerek, konutlar da mekânsal kurgularıyla, içinde bir mevsim göçebeliğinin yaşanmasını

sağlamışlardır. Başka bir deyişle her iki ülkede geleneksel konut ürünlerinde, niteliksel olarak akışkan ve esnek bir mimarlık anlayışı vurgulanmıştır. Türk evinde eyvanın bir veya iki yanında birer odanın yer aldığı, İran konut da ise iki yanında koridorun yer aldığı simetrik plan motifi, genellikle tüm yapılarda özgün biçimini korur. İran'da İvanlar Türk evlerinden daha uzundur ve genellikle iki kat daha uzundur. Ayrıca İran evlerinin pek çok örneğinde rüzgar kuleleri büyük eyvanlara göre doğal hava sirkülasyonu sağlayarak mekanı daha konforlu hale getirir. 19. yüzyıldan sonra bazı eyvanlar evlerde kapatılarak odalara dönüştürülmüştür. "Yeni yerleşim yerlerindeki eyvanlar genellikle odalara dönüştürülmüştür. Kalan eyvanlar sütunlarla veya vitray pencerelerle merkez salondan ayrılmıştır. Plan düzeyinde, bir Türk evinde kapalı alanların oranı bir İran evine göre daha fazladır; dolayısıyla İran'da açık alan ve yarı açık konut oranı Türk konutlarına göre daha fazladır. Söz konusu mekanlar arasındaki harmoni, büyüklük oranı, yerleşim şekli ve yakınlığı, toplumun yaşam tarzı ile bağlantılıdır. Günümüzde her iki bölgede uygulanan bazı değişiklikler, yeni konut projelerinde mekânsal kurgular ve yerel iklimsel çözümler değişmiştir. Yukarıda söylediğimiz gibi yarı açık eyvanların önü kapatılarak, kapalı mekanlara dönüştürülmüştür. Böylece hem kültürel hem de iklimsel çözüm olarak var olan yarı açık mekanlar, zaman içinde azalmış, bazen de tamamen yok olmuştur. Bu nedenle, açık ile kapalı alanların bağlantısını sağlayan, ayrıca özel mekanların mahremiyetini koruyan ve aynı zamanda iklimsel çözüm olarak var olan esneklik açısından önemli ögesi sayılan yarı açık mekanlar azalmış, bazı örneklerde önü kapatılıp başka bir mekana dönüşerek tamamen yok olmuştur. Öte yandan, iki ülke arasında inşa edilen günümüz evlerinin bazı örneklerinde, geleneksel evlerde doğanın bir parçası olarak var olan avlu unsurları, dinamik işlevini yitirerek, sadece kentsel ve yerli üretim işletmelerinin olduğu bir geçiş bölgesi haline gelmiştir. Bu nedenle eyvan unsuru, adaptasyon- mikro düzey kategorisinde esnek tasarımlı konut mimarisi üzerine tez aşamasında bahsettiğimiz esneklik türlerine aittir.

İki ülkede geleneksel konut tasarımının diğer benzerlik esnek kurgusu Türk evinde "Kapı arası" (giriş holü) denilen, İran mimarisinde ise hashti denilen mekan, Kentselden, konutların özel mekanlarına erişim biçimlerine göre Giriş, hiyerarşik bir düzen içinde, Türk evinde genel olarak kapı arası, İran'da ise hashti ve koridorlar vasıtasıyla iç mekanlara doğru sağlanmıştır. Başka bir deyişle kamusal ile özel mekanların ilişkisi, genellikle orta bir yarı açık alanlar ile sağlanmıştır. Başka bir deyişle konut-sokak ilişkisi kaç noktadan olursa olsun; özen gösterilerek orta bir alan ile sağlanmıştır. Bu mekan ise esnek tasarım konut mimarisinde tez aşamasında belirttiğimiz esnekliğin türleri arasında, Çeşitlilik- Çok işlevsel alan kategorisi – mikro ölçesinde yer almaktadır.

Giriş bir hiyerarşi içinde, Türk evinde kapı arası, İran'da ise hashti ve koridorlar vasıtasıyla iç mekanlara doğru sağlanır. İran konutlarında giriş sayısı Türk evinden daha fazla olmasına rağmen kentsel alanlar ile ev içi ilişkisi daha özenli ve hashtiler ile sağlanır. Giriş sayısının fazla olması, bağımsız konutlara kullanım olanağı sağlar. Başka bir deyişle İran'da her bir konut içinde, birbirinden bağımsız konutlara kullanım imkanı sağlanabilir ancak Türk konutları, genellikle tek bir girişli olduklarından böyle bir bağımsızlık yaşanamaz.

Geleneksel Türkiye ve İran konutlarında esneklik konusu mekan kurgusunda Türk evinde, konutlar genellikle bodrum katlı planlara sahiptir. Bodrum katı, Türk evlerinde genellikle erzak depolama amacıyla kiler olarak kullanılır. İran konutları da genellikle bodrum katlıdır; ancak İran geleneksel konutlarında farklı mekanlar özellikle de yazın sıcak aylarında yaşam alanları, yazlık odaları veya "havuzkhane" diye adlandırılan havuzlu odalar, erzak deposu için kilerler, su kaynaklarına ulaşmak için kehrizler ve tuvaletler bazen de hamamlar

bu katta yer alır ve Farsçada bodrum kat anlamına gelen "zir zemin" sözcüğünden esneklik açısından çok işlevlerin içinde yer alabileceği biçimde donatılmıştır. Sonuçta zir Zemin ise esnek tasarım konut mimarisinde tez aşamasında belirttiğimiz esnekliğin türleri arasında, çeşitlilik- çok işlevsel ve aynı anda adaptasyon kategorisi alan kategorisi- mikro ölçeğinde yer almaktadır.

İki konut tasarımının genel bütünlüğüne bakıldığında, plan şemaları üzerinde mekânsal organizasyonu esneklik açısından birtakım farklılıklar olmasına karşın toplumların yaşam biçimi, kültürel değerleri ve inanç sistemlerinin yapı bileşenlerine yansıtılması bakımından bazı noktalarda benzer özellikler taşıdıkları görülmektedir. İran'ın soğuk ve sıcak iklimi, miran merkezi ve batı yöresinin konutları araştırılması, bu yapıların Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Irak ve Suriye geleneksel konut mimarisi ile olan ilişkilerine ışık tutacak ipuçları verebilir. Bu bağlamda İran'ın soğuk iklim üzerinde mesela Tebriz şehrinde seçilen örnekler ve elde edilen sonuçlar, Azerbaycan'ı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu ve Mezopotamya'yı kapsayan daha büyük bir bölgede geleneksel konut mimarisinin genel karakteristiğinin ve plan üzerinden mekânsal olarak esneklik açısından ortak özelliklerinin ortaya çıkması açısından yardımcı olacaktır.

İki ülkede ise Türkiye gibi doğu Anadolu, güney doğu Anadolu ve iç Anadolu bölgesinde yer alan birbirine yakın sosyo-kültürel yapılara sahip olan yerler ve iklim bölgeleri tespit edilmiştir. Özellikle de Güneydoğu Anadolu'da Mardin, Diyarbakır ve Şanlıurfa, İran'da ise İsfahan, Kaşan, Kirman ve Yazd gibi kentlerde konut örneklerin esneklik benzer özelliklere rastlanmıştır.

Türkiye'nin doğu ve güney doğu Anadolu bölgesinde geleneksel konutların plan aşaması açısından büyük benzerlikler gösterdiği, ancak batıya doğru gidildikçe iç Anadolu'dan ege bölgelerine doğru kaydıkça hala geleneksel konutların iç mekan düzeltmesinde her hangi bir değişiklik gözlenmediği, yer düzeninin daha çok kullanıldığı tespiti, konutların mekan organizasyon değiştiği sonucuna varılmıştır.

6. SONUÇLAR

Küresel olarak, İran ve Türkiye'de dahil, zaman içerisinde olası değişiklikler dikkate alınmadan tasarlanan yapılar, ekonomik ve yapısal ömürlerini tamamlamadan işletme ömürleri sona erdiği için tamamen veya kısmen yıkılmaktadır. Günümüzde konut tasarımına ilişkin tüm dünyada öne çıkan sorunlardan biri, konutun sabit tasarım parametreleriyle statik bir meta olarak algılanmasıdır. Konut binalarının kısa vadeli ihtiyaçlara ve piyasa taleplerine göre tasarlanmasını içeren ve sosyal, ekonomik ve fiziksel sonuçları açısından sorunlu olan bu durum konut esnekliği olarak adlandırılmaktadır. Esnek konut, kullanıcıların değişen ihtiyaç ve isteklerini karşılayabilmektedir. Bu durumda esneklik, tasarımda değişikliklerin sonsuz olmasına izin veren sonsuz bir yolu ifade eder. Tüm yapıların, özellikle kullanıcıların kişisel seçim ve taleplerinin en fazla yaşandığı mekân olarak bilinen konut, işlevsel ömrü boyunca zamana bağlı hızla değişen gereksinimin, kullanıcının, işlevin, zorunlulukların ya da beğenilerin, çevre değişikliklere karşı mimari tasarımdan beklenen, değişime uyum sağlayabilmedir.

Mimari literatürde "esneklik" genel olarak, "bir binanın minimum ve maksimum değişimi bünyesinde barındırabilme yeteneği" anlamında kullanılmakta, esnek konut, "kullanıcıların değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilen konut" olarak tanımlanmaktadır. Esneklik insanların yaşam gereksinimlerinin mekânlara yansımalarıyla doğmuş bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavramın gelişim göstermesi ise 20. yüzyıl başlarında kentlerde çok ciddi bir problem olarak ortaya çıkan konut açığına hızlı ve ekonomik çözümler üretilmesi amacıyla ele alınmasıyla başlamıştır. İran ve Türkiye mimarisi yüzyıllar boyunca gelenek, görenek ve kültürel öğelerden etkilenip zamanla değişmişlerdir. Hem yapısal hem de estetik açıdan büyük bir çeşitlilik göstermektedirler. İran ve Türk, geleneksel mimarisi tarih boyunca dünya çapında kültür, sanat ve mimari ışığı olmuştur. İnsanlığa ve medeniyete yol göstermiştir.

Medeniyetler beşiği olan her iki ülkenin konut Mimarisinde ise, esneklik kavramı kapsamında yapılan tüm araştırmalarda her iki ülkede geleneksel Türk ve İran konutu bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu hipotezden yola çıkarak İki ülkenin birbirine yakın sosyo-kültürel yapıları ,komşuluk ve yakın iklimsel özellikleri nedeniyle, Çalışma kapsamında karşılaştırılmalı yöntem kullanılmış olup ayrıntılı bir tarihsel, betimsel-analitik yöntem kullanılarak makaleler ve geçerli belgesel çalışmaların kuramsal yaklaşım ve içerik analizi metod ile iki ülkenin çeşitli yörelerinden seçilen tescilli geleneksel Türk ve İran örnek konut mimarlığın iç ve dış mekânsal organizasyonu planlar üzerinde esneklik performansı incelenmesi ve iki ülkenin bu konuda ortak ve değişken özelliklerin ortaya konulması tezin amacı olarak belirlenmektedir.

Bu amaçla, bu çalışma çerçevesinde İran ve Türkiye geleneksel konut mimarisinin karşılaştırmalı analizi sonucunda iki geleneksel konut mimarisi, çeşitli işlevleri birleştiren esnek bir mekânsal yapı, mekânsal hiyerarşik dağılımın kontrolü, işlevsel güçlendirme. Esnek çözümlerin üretildiği iç dekorasyon ve mekan çözümlerinde kullanılan elemanlar Montaj konusunda beton yapı elemanlarının yanı sıra konut yapımında da çok büyük benzerlikler olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada Seçilen geleneksel konut örneklerde mekânsal organizasyon açısından, esnekliğin sadece planlar üzerinde, mekânların gelişebilme ve büyüyebilmesi ya da mekânların özelleştirilmesi ve birden fazla fonksiyona cevap verebilme kabiliyeti çerçeve içerisinde

incelenmektedir. Tez kapsamında kapılan incelenmeler sonucunda her iki ülkedeki geleneksel konut örnekler üzerinde plan araştırmalarında en çok öne çıkan sonuç, planların mekan organizasyon açısından mekan için belirli bir kullanım tanımlamaktan kaçınmalarıdır. Modern anlamda plana belirli bir işlev yüklenmesi yapılmamaktadır. Aslında hem Türk hem İran geleneksel evinde odalar, gündüz veya gece mekanın düzeni değiştirilerek veya sakinlerin faaliyetlerine göre herhangi bir işlevin atanabileceği bir kavram olarak görülmüş ve bu bölüm, ardından gelen Geleneksel konutta en önemli esnekliğe sahip bölümdür.

İki ülkede de Tasarım sürecinde planın tasarımında gelişme yeteneğinin göz önünde bulundurulması ve yukarıda da bahsedildiği gibi her mekan için olası değişiklikleri önceden tahmin etmek, mekanı daha esnek hale getirmeye yardımcı olabilir. Ki bu özellik araştırmada yapılan değerlendirilmeler sonucunda, her iki ülke arasında konut esnek tasarım üzerinde orta özellik olarak tanımlamaktadır.

İki ülke arasında diğer ortak bir özellik sayılan sonuç ise Orta Asya'da Türklerin ve İran sınırları içinde İran'ın kuzeyinde hazar denizi kıyısında yaşayan Türkmen toplulukları göçebe yaşam sürdüren yaşama birimi olan, kolaylıkla kurulup sökülebilen, taşınabilen göçer çadırıdır. İki ülke geleneksel göçebe yaşam ilkelerine uygun tasarlanan esnek tasarımın şahane örneği olarak tanımlanan göçebe çadır Türk geleneksel Evi'nin ve İran Türkmen konut tasarımı varoluşuna kaynaklık etmekte ama İran'da çağdaş Türkmen konutta sadece kısmen yansımaları tespit edilmektedir.

İran'daki geleneksel evlerde esneklik kavramını planlar üzerinde mekanların gelişebilme ve büyüyebilmesi ya da mekanların özelleştirilmesi ve birden fazla fonksiyona cevap verebilme özellik açısından analiz sonuçlarında elde edilen değerli sonuçların arasında; İran'ın soğuk ve sıcak iklimi, miran merkezi ve batı yöresinin konutları araştırılması, bu yapıların Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Irak ve Suriye geleneksel konut mimarisi ile olan ilişkilerine ışık tutacak ipuçları verebilir. Bu bağlamda İran'ın soğuk iklim üzerinde mesela Tebriz şehrinde seçilen örnekler ve elde edilen sonuçlar, Azerbaycan'ı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu ve Mezopotamya'yı kapsayan daha büyük bir bölgede geleneksel konut mimarisinin genel karakteristiğinin ve plan üzerinden mekânsal olarak esneklik açısından ortak özelliklerinin ortaya çıkması açısından yardımcı olacaktır. İki ülkede ise Türkiye gibi Doğu Anadolu, Güney doğu Anadolu ve iç Anadolu bölgesinde yer alan birbirine yakın sosyo-kültürel yapılara sahip olan yerler ve iklim bölgeleri tespit edilmiştir. Özellikle de Güneydoğu Anadolu'da Mardin, Diyarbakır ve Şanlıurfa, İran'da ise İsfahan, Kaşan, Kirman ve Yazd gibi kentlerde konut örneklerin esneklik benzer özelliklere rastlanmıştır.

Türkiye'nin doğu ve güney doğu Anadolu bölgesinde geleneksel konutların plan aşaması açısından büyük benzerlikler gösterdiği, ancak batıya doğru gidildikçe iç Anadolu'dan ege bölgelerine doğru kaydıkça hala geleneksel konutların iç mekan düzeltmesinde her hangi bir değişiklik gözlenmediği, yer düzeninin daha çok kullanıldığı tespiti, yeni, konutların mekan organizasyon değiştiği sonucuna varılmıştır.

Anadolu'da sofasız, açık sofalı, kapalı sofalı, orta sofalı ve avlusuz; İran'da dışa dönük ve içe dönük yaşam tarzı tanımlanır. Bu, farklı kültürlerdeki iklim ve coğrafi koşulların benzer şekilde yorumlandığı avlulu evlerin, avlulu evlerin en güzel örneklerinden biridir. Her iki ülkenin de bu bölgelerde yer alan geleneksel yerleşimleri, önceki büyük ve kalabalık ailelere göre karasal iklimin olumsuz koşullarından korunmak ve olanaklarını kullanmak amacıyla oluşturulmuş ve gelişmiştir.

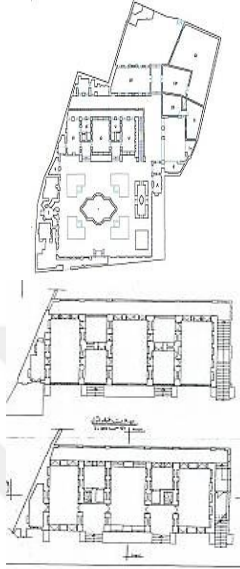
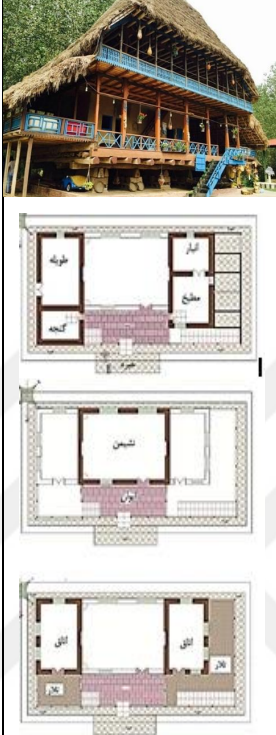
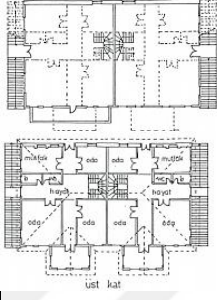
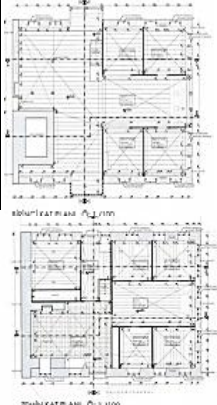
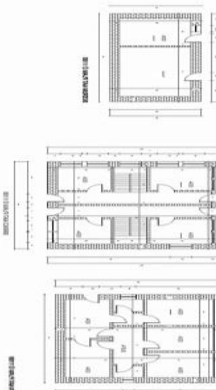
Bu bölgelerde her iki ülkede konutlarının en belirleyici özelliği, mekanların kentsel alanlara kapalı olması ve iç avlu etrafında dizilerek oluşmasıdır. Bölgelerde yaz aylarının çok sıcak geçmesi, avlulu plan tipinin oluşmasında baş etken sayılabilir. Türk evinde, bu bölgelerde eyvanın bir veya iki yanında birer odanın yer aldığı, İran evinde ise iki yanında koridorun yer aldığı simetrik plan motifi, genellikle tüm yapılarda özgün biçimini korur.

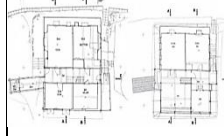
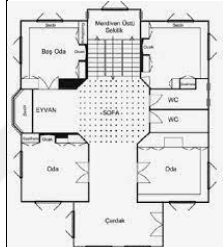
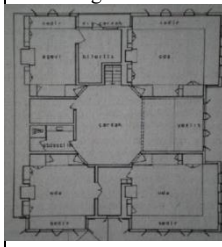
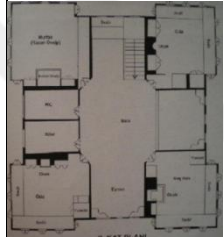
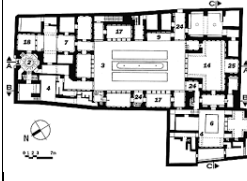
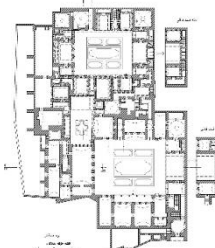
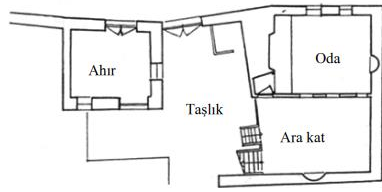
Her iki ülkede bu bölgelerde Oda düzeni, iki kentte de yere yakın oturma geleneği şeklindedir. İki ülkede de bu bölgelerde Mekansal olarak kentlerde bulunan geleneksel konutların içe veya dışa dönük olması, mekanlar arası ilişki ve kurgu biçimleri, dolaşım şemaları, mekanların esnekliği, mekan büyüklüğü özellikle odalar, mutfaklar ve diğer oturma mekanlarında kullanım rahatlığı, insani ölçeklerin dikkate alınması, konutlarda yaygın plan tipleri ve kat düzeyleri, katlar arası ilişki şekli gibi faktörlerin genel olarak birbirine benzediği sonucuna varılmıştır. Avluyla görsel ve fiziksel ilişkili olan mekanlar, Türk geleneksel evinde genellikle odalar, eyvanlar, teraslar ve mutfaklar olurken; İran'da odalar, eyvanlar ve koridorlardır.

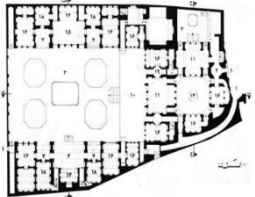
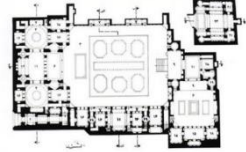
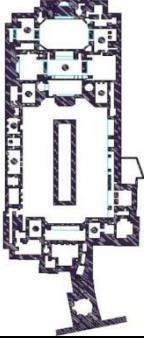
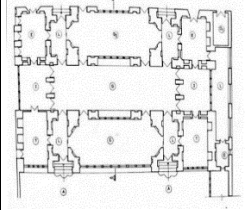
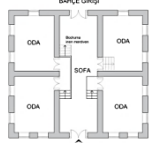
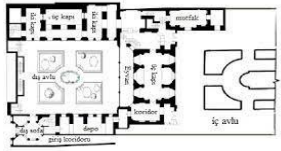
İran ve Anadolu geleneksel kent fizyonomisini oluşturan konutlar, insanların ihtiyaçlarına, yapıldıkları dönemin sosyo-kültürel yapısına ve iklim koşullarına göre; ustalar ile işbirliği sürecindeki yapı ürünleri yüzyıllardır yaşamlarını sürdürebildikleri için her iki ülkedeki geleneksel evler de esnekliğin temel ilkesi olan esneklik konusunda başarılı olmaktadır.

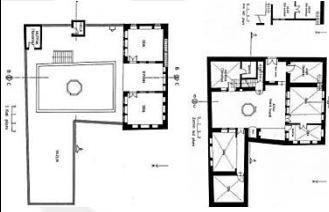
Araştırmadan elde edilen veriler, yeni konut tasarımlarına ışık tutarak, yönlendirilmesine kaynaklık edebilir. Başka bir deyişle; yeni konut tasarımlarında İranlı ve Türk ailelerinin mekânsal gereksinimlerine cevap verebilmek için, bu toplumların geleneksel konutlarının özgün mesajlarının incelenmesi faydalı olabilir ve çalışmanın, kültürlerarası araştırmalarda kurulacak ilişkiler açısından da zengin veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

Çizelge 6.1. İran ve Türk geleneksel konut esneklik açısından karşılaştırmalı tablosu

İKLİM BÖLGELER	İran ılıman Hazar bölgesi		Türkiye ılıman iklim bölgesi	
	Mazandaran- Kulbadi evi 	Gilan-Sadeghi evi 	Trabzon-KöksalSeymen evi 	Artvin-Eski Askerlik Şubesi binası
			Rize- Çamlıhemşin Veliahmetoğlu konağı 	Trabzon-Konakönü evi

			Artvin-Fuat Ersöz evi	Safranbolu - Sipahioğlu konağı
				
			Safranbolu - Asmazlar konağı	Safranbolu - Kaymakamlar konağı
				
			Safranbolu - Gökçüoğlu konağı	Safranbolu - Mümtazlar konağı
				
İran Kurak-Sıcak çöl bölgesi			Türkiye Akdeniz iklim bölgesi	
GELENEKSEL KONUT VE PALN ŞEMASI	Yazd -Girami evi	Yazd-Gülşen evi	İzmir- Birgi Sandıkoğlu konağı	
				
	Yazd -Mihriban evi	Yazd-Lariha evi		
				
				

Kaşan-Al Yasin evi 	Kaşan-İsfahanlılar evi 	
Kaşan- Ameri evi 	Kaşan - Tabatabai evi 	
Kaşan - Burujerdi evi 	Qazvin- Amini evi 	
Iran Soğuk Dağ bölgesi		Türkiye Yayla iklim bölgesi
Tebriz- Emir Nizam Gerusi evi 	Van - Abdurrahman Yörük evi 	Şanlıurfa- Akyüzler evi
Tebriz- Gedeki evi 	Şanlıurfa- Ali kılıç evi 	Şanlıurfa- Hacı İmam Demirkol Konutu

		Şanlıurfa- Hacıbanlar evi Yozgat - Nizamoglu konağı Şanlıurfa- Melekler evi 	Yozgat- Karshoğu konağı Kırşehir - Ağalar konağı
Esneklik Açısından Benzerlik	- planların mekan kurgusunda ortak alan mekanlar olarak bilinen koridorlar ,eyvanlar ve odalar arası yapılan kapılar esneklik sağlayan elemanlar olarak tespit edilmektedir. -eyvanlar mekanlar arasında mevsim göçebeliğinin yaşanmasını sağlayan esneklik açısından büyük rol oynamaktadır. -odalar, uyuma, oturma ve yemek yeme gibi farklı işlevleri yerine getirmek için işlevsel olarak donatılmıştır. Genel anlamda her iki ülke konut planının mekan organizasyon açısından mekan için belirli bir kullanım tanımlamaktan kaçınmaktadır. Modern anlamda plana belirli bir işlev yüklenmesi yapılmamaktadır. -Oturma, dinlenme, çalışma, yemek yeme, uyuma gibi yaşama dair tüm eylemlere cevap verebilecek özelliklere sahip odaların, iç mekan kurgusunda kullanılan donatı elemanlarının sabit olarak yapı ile birlikte tasarlanması. -İran'ın soğuk ve kurak-sıcak ikliminin konutlar üzerinde elde edilen araştırma sonucunda her birisi kendine has özelliklerine rağmen genel olarak esneklik açısından Türkiye'nin yayla iklimi Doğu ve Güneydoğu Anadolu, iç Anadolu geleneksel konut mimarisi ile birbirine yakın benzer özellikler taşımaktadır. Özellikle de Güneydoğu Anadolu'da Mardin, Diyarbakır ve Şanlıurfa, İran'da ise İsfahan, Kaşan, Kirman ve Yazd gibi kentlerde konut örneklerin planlar üzerinde mekan kurgusu ve elemanların işlevleri esneklik açısından benzer özelliklere rastlanmıştır.		
Esneklik Açısından Farklılık	İran konutlarında giriş sayısı Türk evinden daha fazla olmasına bağımsız konutlara kullanım olanağı sağlar. Başka bir deyişle İran'da her bir konut içinde, birbirinden bağımsız konutlara kullanım imkanı sağlanabilir ancak Türk konutları, genellikle tek bir girişli olduklarından böyle bir bağımsızlık yaşanmaz. Bu nedenle planlar üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda, İran geleneksel evlerin yapısı genel olarak büyük ölçüde yapılan büyük programlı olarak ama geleneksel Türk evi ise tek küçük programlı olarak tasarlanmaktadır, ama her iki konutun işlevsellik kullanımı dikkate alınarak hayatı kolaylaştırmak için çözümler üretilmiştir.		

7. KAYNAKLAR

- Adıvar, A., Arat, R., Ateş, A., Kafesoğlu, İ., Yazıcı, T. 1964. İslam Ansiklopedisi, 4. Cilt, İstanbul Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Aran, K. 2000. Barınaktan Öte: Anadolu kır yapıları, Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi, Ofset Yapımevi, İstanbul.
- Afhami, R. & Alizadeh, M. 2012. Esnek Mekanların Estetiği. Sanat Ayının Kitabı, 173, 56-63, Tahran.
- Akın, G. 1985. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Tarihsel Ev Tiplerinde Anlam, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Akkoyunlu, Z. 1989. Gelenksel Urfa evlerinin mimari özellikleri, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.
- Ali Al-Hesabi, M. & Borhani Darian, F. 2007. *Esnek Konut. Üç Aylık Konut ve Kırsal Çevre Dergisi*, 117.
- Anonim 1: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gorskii_00086u.jpg [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 2: <https://novinarch.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 3: www.amar.org.ir [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 4: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6781276> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 5: <https://www.karnaval.ir/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 6: http://tojdac.org/newtojdac/pdf/files/ff626b1b2d42eb9642820faec9cb956e2022030517_21_00dcec2b61b9ede698c92ed5c56b40e5a7.pdf [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 7: <https://akademical.com/historic-houses/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 8: <https://zarnagsh.ir/product-tag/%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D8%AA%D8%A8%D8%B1%DB%8C%D8%B2/page/3/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 9: <https://zarnagsh.ir/product-tag/%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DB%8C-%D8%AA%D8%A8%D8%B1%DB%8C%D8%B2/page/3/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 10: www.iiiwe.com/article/architecture/map_published_religious_belief_irani_an_desert_traditional_housing/ [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 11: www.tr.wikipedia.org [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 12: www.tuik.gov.tr [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 13: www.pjournals.tums.ac.ir [Son erişim tarihi: 01.09.2022]

- Anonim 14: www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye_iklimi.pdf [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 15: ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berlin, Kreuzberg, Muskauer](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berlin,_Kreuzberg,_Muskauer)) [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 16: <https://iranmemari.com/design-house/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 17: <https://www.e-periodica.ch/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 18: <https://www.e-periodica.ch/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 19: www.afewthoughts.co.uk/flexiblehousing/ [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 20: <https://www.facebook.com/trtavaz/posts/699861433415394/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 21: <https://www.artstation.com/artwork/18L248> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 22: <https://tr.mehrnews.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 23: <https://dadhotel.com> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 24: <http://ghoolabad.com/index2.asp?id=12> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 25: <https://razheh.com/buildings> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 26: <https://www.karnaval.ir/things-to-do/lariha-house-yazd> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 27: <https://www.kamalalmolk-house.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 28: <https://foursquare.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 29: <https://razheh.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 30: <https://www.kojaro.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 31: <https://mohagheghsho.ir/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 32: <https://www.iran-booking.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 33: <https://mediadecor.ir/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 34: <https://www.iran-booking.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 35: <https://memarsabz.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 36: <https://www.mihmansho.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 37: <https://www.mihmansho.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 38: <http://ppt90.ir/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 39: <http://ppt90.ir/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 40: <https://www.ealiya.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 41: <https://villarabet.com/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 42: <https://www.karnaval.ir/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 43: <https://www.rehbername.com/seyahat/safranbolu-yoruk-koyu-gezi-rehberi> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].

- Anonim 44: <https://www.turing.org.tr/havuzlu-asmazlar-konagi/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 45: <https://forestist.org/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 46: <https://tr.pinterest.com/jabiroo/gokcuoglu-konag/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 47: <https://www.tandirevi.com.tr/blog/tandir-ve-tarihcesi> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 48: <https://www.yorukholding.com/TR/Proje/55/esk-van-ev-restorasyonu> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 49: https://www.tripadvisor.com.tr/Restaurant_Review-g297985-d13003523-Reviews-Agalar_Konagi_Kultur_Evi_Restaurant-Kirsehir_Kirsehir_Province.html [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 50: https://www.tutap.com.tr/detay_tanitim/etnografya-muzesi-%28nizamoglu-konagi%29/707 [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 51: <https://visiturfa.com/akyuzler-evi/> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 52: <https://tr.linkedin.com/in/mehmet-ali-kili%C3%A7-95a564197https://core.ac.uk/download/287916452.pdf> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 53: <http://www.adjournal.net/articles/52/525.pdf> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 54: <https://core.ac.uk/download/287916452.pdf> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Anonim 55: <https://core.ac.uk/download/287916452.pdf> [Son erişim tarihi: 01.09.2022].
- Ardalan, N. Bakhtiar, L. 1973. *The Sense of Unity, the Sufi Tradition in Persian Architecture*, the University of Chicago Press, Chicago and London.
- Arü, K. A. 1998. *Türk Kenti- Türk Kent Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması*, YapıEndüstri Merkezi Yayınları, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. İstanbul.
- Arvini, A. & Niazi, M. 2006. *Kaşan'ın tarihi evleri. Kaşan mimarisinin iklim özellikleri. Kashan Shenakht.*
- Asasoğlu, A. 2013. *Konut ve Konut Alanları Örneğinde Mimarlık Serüveni*. Int J Archit Plan, 1, 57-65.
- Atasoy, A. 1973. *Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 64-65.
- Başak, O. 2015. “Kerem Döner, Şükrü Yörük, Derviş Demircioğlu ve Bilal Yörük Evleri Işığında Eski Van Evlerinde Malzeme”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(5): 204-215.
- Batur, Afife- Gür, Şengül Öymen .2005, *Doğu Karadenizde Kırsal M imari/Rural Architecture İn The Eastern Black Sea Region*, Milli Reasürans A.Ş. İstanbul.
- Başkan, Seyfi .1988, *"The Bay Window of the Traditional Turkish House"*, Issue 11, p., 8-11.
- Bektaş, C. 1978. *Türkiye’de Toplu Konut Sorununa Bir Yaklaşım Örneği: Edirne S.S. Cumhuriye Mahallesi Araştırma ve Yaklaşımı*. Mimarlık, 78/3, 45-52.
- Bektaş, C. 2001. *Halk Yapı Sanatı, Literatür Yayınları*, İstanbul.
- Bektaş, C. 2013. *Türk Evi*, YEM Yayını, 1. Baskı, İstanbul.

- Bektaş, C. 2018. Türk Evi. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Bentley, E. & Alk, A. Maureen, P. Glenn, S. Smith, G. 2010. Yanıt Veren Ortamlar. Çeviren: Mostafa, B. Iran University of Technology Press, Tehran.
- Bemania, M. 2002. Introduction to Peymon's role and practice. *Art and Architecture Publications in iran*, Tehran.
- Bozdoğan, S. 2008. Modernizm ve Ulusun İnşası, Metis yayınları, 2. Basım Serisi.
- Collins, P. 1965. Mimarlıkta Değişen İdealler. Faber and Faber, 1750-1950, Londra.
- Çavdar, T. 1978. Toplumun Bilinçlenmesinde Araç Olarak Tasarım: İzmit Yenilikçi yerleşmeler Projesi, Mimarlık, 154, 55-60.
- Çelik Başok, G. 2017. Authentic Walling Technique of Traditional Houses in Akseki: Case Study on Ormana, *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 1 (1), 69-77.
- Çinici, A. & Çinici, B. 1996. Çorum Binevler Gerçekleşen Bir Ütopya. *Ahmet Turhan Altuner dergisi*, Çinici Mimarlık Şirketi Yayını, 29, İstanbul.
- Çoruhlu, Y. 2007. Erken Devirde'de Türk Sanatı. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Dehkhoda, A. 1994. Loghatnameh (Wordbook). 14 vols. Tehran: Publication and Printing Institute of University of Tehran.
- Diba, D. & Yagini, Ş. 1993. Gilan Yerli Mimarisi Analizi ve Çalışması. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 24, 6-16.
- Einifar, A. 2003. Geleneksel İran Konutlarında Esnekliği Analiz Etmek İçin Bir Model. *Güzel Sanatlar Dergisi*, 13, Tehran.
- Einifar, A. 2003. İran Konutlarında Esnekliği Analiz Etme Modeli, *Güzel Sanatlar Dergisi*, 64. 13-77, Tehran
- Einifar, A. & Shayan, H. Qaripour, M. 2007. İran ve Japon konut mimarisinde esnekliğin incelenmesi ve karşılaştırılması, *Abadi Magazine*, 55.
- Eldem, S.H. 1954. Türk Evi Han Tipleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul
- Eldem, S. H. 1968, Türk evi plan tipleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Erdoğan, E. 1996. Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üni.
- Forty, A. 2000. Words and Buildings, Thames & Hudson, Londra.
- Friedman, A. 2002. Uyarlanabilir Ev: Değişim İçin Evler Tasarlamak. New York: McGraw- Hill Profesyonel.
- Galfetti, G. 2003. Konut: Mimarlık ve Modernite, 87-102.
- Gharavi Al-Khansari, M. 2009. Mimarlığın Esnekliği: Çağdaş Zamanlarda Kökler ve Hasarlar. *Güzel Sanatlar*, 40.
- Ghobadiyan, V. 1999. Çevresel Psikolojisi-Konutlarda Mekan Psikolojisi, *Mimarlık ve Kültür Dergisi* vol: 2., Kültürel Araştırmalar Bürosu, Tahran.
- Ghobadiyan, V. 1998. İran Geleneksel Binalarının İklimsel Açından Değerlendirilmesi, Tahran Üni. Yayınları, Tehran.

- Gholijani M., N. 2007. İran Mimarisinde Tarihsel Araştırma, Tahran Üni. Yayınları, Tahran, İran.
- Gubadian, V. 1996. Analyzing Iran's traditional structures from a climatic perspective. Tehran university Press, Tehran, Iran.
- Gubadian, V. 2009. Sustainable Traditional Buildings of Iran, A Climatic Analysis, Islamic Azad University, Universal Publisher, Beirut.
- Gül, M. 1995. Birgi Geleneksel Yerleşim Dokusunun Koruma İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay G. 1989. "Türk Evi ve Çağdaş Konut Mimarisinde Pencerelelere Bir Bakış" M.S.G.S.Ü.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi ,sf.24.
- Günay, R. 1998. Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri. İstanbul: *Yapı Endüstri Merkezi Yayınları*.
- Gürcü Mehlbani, Y. & Danişvar, K. 2010. İklimin Guilan'ın geleneksel mimari unsurlarının oluşumuna etkisi. *Armanshahr*, 4, 145-135.
- Güvenç, B. 2002. İnsan ve Kültür, Remzi Kitapevi, 9.basım, İstanbul.
- Habraken, N.J. 2008. Esneklik İçin Tasarım. *Bina Araştırma ve Bilgilendirme*, 36, 290- 296.
- Haeri, M. 2009. Doğa Kültür Evi. Kentsel planlama ve araştırma merkezi ve araştırma, Tehran.
- Haji Ghasemi, K. 1996. Mimarlık ve Şehir Planlama Fakültesi Dokümantasyon ve Araştırma Merkezi. Ganjnameh: Birinci Ofis. Kashan Evleri, Shahid Beheshti Üniversitesi, Tehran.
- Haji Q., K. 2005. Ganjnameh (Cyclopaedia of Iranian Islamic Architecture Volume Fourteen: Yazd Houses, Beheshti University, Faculty of Architecture and Urban Planning.
- H.Eldem, S. 1987. "Türk Evi III." İstanbul,Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, sf.15.
- H. Eldem, S. 2008. "Türk Evi",*İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*.
- Hertzberger, H. 1991. Öğrenciler İçin Dersler. 010 Publishers, Rotterdam.
- ICOMOS. 2013. Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, International Council on Monuments and Sites.
- Kahn, L. 1998. Eserlerin. felsefi düşünce ve görüşlerin analizi, Khak Yayıncılık, Isfahan.
- Kahraman, B. 1997. "Geleneksel Türk Evi Odasında Ahşap iç Mimari Elemanları "M.S.G.S.Ü.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi, ,sf.72.
- Karimian, M. 2007. *Iran Gazetesi*, 3625.
- Kateb, F. 2005. İran Konut Mimarisi, *Kültür ve İslami İrşad Bakanlığı Yayınları*, Tahran.
- Küçükerman, Ö. 1978. " Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi " ,sf. 33.
- Kateb, F. 2005. Architecture of Persian Houses, Ministry of Culture Press, Tehran, Iran.

- Karpuz, H. 1984. "Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, sf. 11
- Kazemi, A. G. & Shirvani, A. H. 2011. An Overview of Some Vernacular Techniques in Iranian Sustainable Architecture in Reference to Cisterns and Ice Houses. *Journal of Sustainable Development*, 4(1), 264-270.
- Khakpur, M. 2006. Gilan'da Şekilli Evlerin İnşası. *Güzel Sanatlar Dergisi*, 25, 54-45.
- Khakpur, M. 2011. Gilan evlerinin mimarisi. İlia kültürü, Rasht.
- Kim, Y. 2008. Seçeneklerin Organizması: Esnek Alan için Tasarım Stratejisi. Kore Üniversitesi: Mimarlık Bölümü Kore Üniversitesi.
- Köse, A. 2005. Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri, *Afyon Kocatepe Üni. Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Kuban, D. 1977. "Sanat Tarihimizin Sorunları" İstanbul, Çağdaş Yayınevi, sf. 1979.
- Kuban, D. 1998. Mimarlık Kavramları, YEM Yayınları, İstanbul.
- Küçükerman, Ö. 1994. Anadolu Mirasında Türk Evleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Küçükerman, Ö. 1978. " Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi " sf. 33
- Kürkçüoğlu, A. C. 2002. Şanlıurfa Mimari Eserlerine Genel bir Bakış - Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, Şurkay Yayını, Ankara.
- Lampugnani, V. 1989. 20 Yüzyıl Mimarisi Ansiklopedisi, Thames ve Hudson, Londra.
- Lang, J. & Burnette, C. 1974. A Model of the Design Process. 43-51, Stroudsburg.
- Macreor, G. 1998. Uyarlanabilirlik, *A+T Magazine*, 40-45.
- Mahmoudi, A. 2005. Geleneksel evlerde revakların öneminin gözden geçirilmesi (Bam özelinde). *Journal of Fine Arts*, 22, 53-62.
- Maraş, M. A. 1997. Peygamberler Şehri Urfa ve Harran, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Mardomi, K. & Delshad, M. 2010. Esnek Öğrenme Ortamı, *Iran Scientific Journal of Architecture and Urban Planning*, 1, 1.
- Memarian, G. 1994. İran konut mimarisine giriş (İçe dönük tipoloji) Tehran: İran Bilim ve Teknoloji Üniversitesi.
- Mimarian, G. H. 1998. House Typology in Iran: With Special Reference to Shiraz. PhD thesis. The University of Manchester, Manchester.
- Memarian, G. H. 2007. Ashenayi ba Memari Maskuni Iran Guneshenasi Borungara, Soroush Danesh Press, Tehran.
- Memariyan, G. H. 2008. İran Konut Mimarisi Tanıtımı - İç Dönük Konut Tipolojisi), Surush Danesh Yayınları, Tahran, 1. basım series.
- Miryusefi, P. 2006. *Guilan Rural Heritage Museum. Architect Magazine*, 39, 10-14.
- Mojtabavi, M. & Negahban kakhki, L. 2021. Bir Konut Ortamının İç Mimarisinin Kalitesini İtileştirmede Esnekliğin Etkisi Örnek Olay: Sharifinia Evi, *Quarterly Journal of Fine Arts Studies*, 2, 4.

- Naderi Azad, B. 2001. Functional Characteristics of Housing in Traditional Textures, Architecture and Culture, Second year. Vol VIII. Spring 2001, 33-43, Cultural Research Bureau, Tehran.
- Nezhad, A. K. & Bastani, K.H. 2012. Common socio-spatial aspects of historic houses in Ardabil, Iran. in Proceedings of eighth International Space Syntax Symposium: Santiago de Chile, 1-15.
- Oxman, R. 1975. Bir Planlama Stratejisi Olarak Esneklik, I.T.C.C.
- Ögel, S. 1979. "Hayat(Sofa) Köşkü ve Tahtseki", Sanat Tarihi Yıllığı, S.IX-X İstanbul s., 227-239.
- Öztürk, Ş. 2016. Geleneksel Van Evleri: Van Envanteri II, 1. Baskı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van.
- Perihan G. B. “ Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş, sf.33,34,35..
- Pirnia, M. K. 2001. Ashenayi ba Memari Eslami Iran (İran İslami Mimarisiyle Tanışma), Elmo Sanat Üniversitesi Yayınları, Tahrn.
- Pirnia, M. 2004. Iran Mimarisi. *Soroush Danish Dergisi*, Tahrn.
- Pirnia, M. K. 2005. İran İslam Mimarisi Tanımı, Derleyen: Memariyan, G. H. Sureshe Danesh Yayınları, 5.Basım Serisi.
- Pirnia, M. K. 2008. İran‘da Mimari Stilleri, Derleyen: Memariyan, G. H. Sureshe Danesh Yayınları, 7.basım serisi.
- Saremi, A. & Radmard, T. Iran Mimarisinde Sürdürülebilir Değerler. Kültürel Miras Yayınları, 6,1 39-79.
- Saegert, S. 1985. Housing in the Twenty First Century, 16th Annual Conference of the Environmental Design Research Association, New York, NY.
- Schneider, T. & Jeremy, T. 2005. Esnek Konut: *fırsatlar ve sınırlar*. *Cambridge Journal*.
- Schneider, T. & Till, J. 2005. Esnek Konut: Fırsatlar ve Sınırlar, 157-166.
- Schneider, T. & Till, J. 2007. Esnek Konut.Mimari Baskı Elsevier Linancre, Jordan Hill, Oxford.
- Schultz, C. 1993. Heidegger ve Postmodern Mimarlık, Kültürel Evren.
- Soltanzadeh, H. 1997. Tabriz A Solid Cornerstone of Iranian Architecture, Cultural Research Bureau Press, Tehran.
- Shabani, M. M., Tahir, M. M., Shabankareh, H., Arjmandi, H. & Mazaheri, F. 2011. Relation of cultural and social attributes in dwelling, responding to privacy in Iranian traditional house. *Bangı Journal*, 6 (2), 59-72.
- Shakoori, R. & Seyed Khamoushi, S. 2015. Iran mimari geleneğinde esnekliğin kalitesi (Örnek olay: Yezd kamyon evi) Yezd'in Gazargah semtinde eski bir evde yaşayan bu ailenin tek üyesi olan Gürcü ailenin gelini Azra ile söyleşi , Prens Fazeli'nin ailesinin en büyük kızı Eşref Prens Fazeli ile röportaj.
- Shamollahi, B., Selamat, N. & Jamluddin, S. 2012. The Role of Physical Structure of Yez City in Its Urban Identity. *Business and Society*, 14 (67) 504-517.

- Siddiq, I. 1996. *İran Tarihi Anıtlar Dergisi*, 1, Tehran.
- Sultanzade, H. 2000. İran mimarisinde, Tebriz Kerpiçler Şehri. Kent kimliği dergisi, Kültür Araştırma merkezi yayını, Taharn, 5 (9), 37- 48.
- Sultanzadeh, H. 2005. Entry Spaces In The Traditional Architecture of Iran, Cultural Research Breau Press, Tehran, Iran.
- Sümerkan, M. Reşat. 1993. "Doğu Karadeniz Köy Evlerinde Yapı Malzeme ve Konstrüksiyonların Dağılımı", 5. Uluslararası Yapı-Yaşam Kongresi, Mimarlar Odası.
- Sümerkan, M. R. 1991. "Doğu Karadeniz'de kırsal Kesim Geleneksel Ev Plan Tiplerinin Yöresel Dağılımı", Türk Halk Mimarisi Sempozyumu, Kültür Bakanlığı.
- Tabbaa, Y. 2001. The Transformation of Islamic Art during the Sunni Revival, Seattle, University of Washington Press, s. 167.
- Tanyeli, U. Kazmaoğlu, M. 1979. Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, *Yapı Dergisi* Sayı: 33, İstanbul.
- Tapan, M. 1972. Prefabrike Elemanlarla Yapımda Esneklik ve Değişkenlik Sorunu, İTÜ Mimarlık Fakültesi Bülteni.
- Tevesuli, M. 1980. Construction of City and Architecture in the Hot and Dry Climate of Tehran, Third Edition, Tehran University Press, Tehran.
- Turan, M. 1974. Çevresel Esneklik Kavramı: Türkiye'de Gecekondu Özel Referansı. İnsan-Çevre Etkileşimlerinde: Çevresel Tasarım Araştırmalarında Son Teknoloji, Ed. D. H. Carson, 175-190, Milwaukee.
- Uluçam, A. 2000. Orta çağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ünlü, A. ve Şalgamcıoğlu, M.E. 2013. The Syntactic Role of “Lywan” in Northern Mesopotamian Houses. Young Ook Kim, Hoon Tae Park, Kyung Wook Seo (Eds.), Proceedings of Ninth International Space Syntax Symposium, Sejong University Press, Seoul, South Korea.
- Venturi, R. 1978. Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki, Çevirmenler, Tehran. Weeks, J. 1964. Belirsiz Mimari. Barthlett Topluluğunun İşlemleri. 2, 85-106.
- Yılmaz, S., Doraj, P. & Hossein Eskandani, O. 2020. The Effective Technological Fields In Development Of Modern Architecture. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7 (55), 321-329.
- Yousefi, E. & Nejadkoorki, F. 2012. The Study of The Environment in Old and Modern Forms (Case Study of Yezd, Iran). International Conference on Applied Life Sciences (ICALS), September 10-12, Turkey.
- Yüksel, M. 2003. Mahremiyet Hakkı ve Sosyo - Tarihsel Gelişimi, Ankara Üni. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*: 182-213.
- Yürekli, F. 1983. Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik Uyabilirlilik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Yurdakul, Ç. 2007. “Safranbolu Evlerinde insan-Mekan-Donatı ilişkisinin incelenmesi Üzerine Bir Deneme” İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Zeren, L. 1978. Mimaride Güneş Kontrolü, İstanbul Teknik Üni. Yayınları

Zandieh, M. & Eghbali, R. Hesari, P. 2011. Esnek Konut Tasarım Yöntemleri. Naghsh Jahan, 1, 95-105.

ÖZGEÇMİŞ

HANIEH GOLIRAD

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi
2018-2022	Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Antalya
Lisans	Shomal Üniversitesi
2013-2017	Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Amol-İran